

LITJSKO
ŠOLSTVO
ŠKOZI ČAS

Eli Damjan

LITIJSKO
ŠOLSTVO
SKOZI ČAS

Eli Damjan

37

59047

IZDALA: Osnovna Šola Litija
PODATKE ZBRALA IN UREDILA: Eli Damjan
JEZIKOVNO PREGLEDALA: Milena Dimec
NATISNILA: Tiskarna ACO, Litija
NAKLADA: 1000 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37(497.4 Litija)(091)

LITIJSKO šolstvo skozi čas / [podatke zbrala in uredila] Eli
Damjan. - Litija : Osnovna šola, 2000

1. Damjan, Eli
106039040

Vsebina

PREDGOVOR: KNJIGI NA POT	5
I. UVOD	6
II. ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA ŠOLSTVA NA SLOVENSLEM OZEMLJU	9
III. PREDSTAVITEV LITIJE	15
IV. RAZVOJ OSNOVNEGA ŠOLSTVA V LITIJ	19
Začetki šolstva v litijski okolici	19
Prvo šolsko poslopje v Litiji	20
Po letu 1912 - Zgrajena je nova šola	37
Šolstvo po razpadu Avstro-Ogrske	45
Okupatorjevo šolstvo 1941 do 1945	56
Navdušenje po končani vojni	59
Vrtec v osnovni šoli	65
Šolska reforma 1958, enotna osnovna šola	69
Dejavnosti v reformirani osnovni šoli	73
Gradnja nove šole na Graški Dobravi	91
Stara in nova šola v Litiji	92
Osnovna šola Litija po letu 1993	97
V. OSTALE ŠOLE, KI SO DELOVALE V LITIJ	103
Osnovna šola s prilagojenim programom	103
Meščanska šola v Litiji	104
Nižja gimnazija v Litiji	110
Strokovnonadaljevalna šola Litija	133
VI. POMEMBNE LETNICE V RAZVOJU ŠOLSTVA V LITIJ	138
VII. UPRAVITELJI-RAVNATELJI ŠOL V LITIJ V OBDOBJU OD 1877 DO 2000	146
VIII. VIDNEJŠE OSEBNOSTI IZ PEDAGOŠKIH VRST	148
VIRI	163

STOJI UČILNA ZIDANA ...

Kadar slišim besedo šola, mi vedno pride na misel tista mila pesmica o učilni zidani, o zlobi paglavcev, ki so tako brezsrčno zavrgli ptičji rod, da niso vredni drugega kot leskove masti in našega pomilovanja.

Ampak časi se spreminjajo, otroci niso več kruti in zlobni. Ptice imajo radi, delajo jim hišice, pozimi jih krmijo in sploh skrbijo zanje. Siničke ne tožijo več, njihova pesmica nas zbuja in vabi k delu.

Tudi k prebiranju knjige, ki je pred vami. Skrbno zbrano gradivo, množica fotografij, misli in ugotovitev nam daje misliti. Spominja nas na čas, ki je minil, na pota, ki so jih ubirali številni rodovi. Pa na galerijo obrazov - mnogih žal ni več med nami - ki so tako ali drugače vplivali na ta čas.

Mislím na svoje učitelje, mislim na sošolce, prijatelje! Kje je zdaj ta srečni čas otroštva, čas zorenja, pridobivanja znanj in prvih izkušenj?

Kje so zdaj te šale, ta veseli smeh, ta živžav na šolskih hodnikih? Kam se je izgubil žuboreči potoček naše mladosti in brezskrbnosti, kam so poniknile majhne vragolije, ki jih poznajo vsi otroci tega sveta?

Prav gotovo je ta čas ujet tudi med platnice te knjige. Varno spravljen za prebujanje neštetih spominov. Vsakega od nas posebej!

Ta čas, ki je hkrati tudi stopnica k danes in jutri. K brezskrbni mladosti in šolanju generacij, ki živijo tukaj in zdaj!

Naj bo njihovo otroštvo lepo in čarobno, napolnjeno z bogastvom zvedavosti in vedno novimi in novimi odgovori!

Župan občine Litija
Mirko KAPLJA

TO DELO JE KOT NEIZPETA PESEM ...

Naša otroška leta so skoraj vedno tesno povezana s spomini na šolske dni.

Želja po ohranitvi naše skupne zgodovinske dediščine nas je vodila k izdaji knjige, ki Vam bo, dragi bralci, obudila spomine na prve šolske dni, na zanimive in vedre dogodke, prijateljstva, hkrati pa Vam prikazala, da je odigralo šolstvo skozi zgodovino vedno zelo pomemben del družbenega življenja. Tudi v Litiji je bilo tako.

Skozi vse zgodovinsko obdobje se vleče rdeča nit, ki govori, da so ljudje najbolj vitalen del vsakega obdobja in seveda vsake ustanove. So steber napredka, nosilci pozitivne misli in tvorci boljšega sveta.

Avtorica knjige, dolgoletna svetovalna delavka šole, Litijanka in človek z izjemnim darom opazovanja, zbiranja in ohranjanja gradiva, Eli Damjan, je s pretanjeno noto skušala zadržati ta del zgodovine, da ne bi zašel v pozabo.

Ob tej priložnosti se zahvaljujem v imenu vseh bralcev, ki bodo v knjigi našli del sebe in tudi tistih, ki bodo našli v njej del naše skupne zgodovine.

Ravnateljica Osnovne šole Litija
Gabrijela Hauptman

I. UVOD

Arhitektura litijske osnovne šole je prav gotovo nenavadna, še toliko bolj za novodošle prebivalce kraja. Domačini smo jo nekako sprejeli takšno, kot je, saj je rasla in se spreminjala skupaj z nami. Njena sedanja podoba je kot konglomerat sestavljena iz različnih delov. Že iz zunanjega videza je mogoče slutiti njeno burno preteklost. Odločili smo se, pogledati vanjo, in jo predstaviti sedanjim in nekdanjim učencem te šole in seveda tudi ostalim občanom.

Nastanek in razvoj šolstva predstavlja pomemben del zgodovine naroda. Stopnja gospodarskega, političnega, znanstvenega, kulturnega razvoja države, dežele, kraja, posameznika je v mnogočem odvisna prav od stopnje razvoja šolstva in šolske tradicije. Šolska zgodovina je dajala temelje za vzpodbujanje narodne zavesti, preko prizadevanj za razvoj šolstva se je bil tudi boj za obstanek in razvoj narodovega (slovenskega) jezika.

Kadar govorimo o šolski zgodovini, imamo v mislih ponavadi kar takšno šolo, kot je danes, to je osemletno obvezno šolo s podobno organizacijo in velikostjo. Seveda pa moramo vedeti, da je šolstvo od svojih prvih začetkov doživljalo mnoge korenite spremembe in je bilo pogosto predmet spora različnih oblasti. V zgodnejšem obdobju je bilo treba spreminjati tudi odnos ljudi do šolanja otrok, saj so menili, da bo šolanje kvarilo otroke, ker jih bo odvrčalo od dela, še zlasti od kmečkega. Iz književnosti in zgodovine je znano, da so se sprva šolali le otroci iz bogatih družin, ki so imeli pogosto kar domače učitelje. Prve potrebe po učenju branja in pisanja so se porajale v cerkvenih krogih, saj so bile prve pisane besede molitve oziroma pesmi in zgodbe z nabožno vsebino. Poleg tega so bili ljudje iz cerkvenih krogov najbolj izobraženi, zato so tudi sami začeli s poučevanjem otrok in odraslih. Potrebo po šolanju so začele izražati tudi premožnejše meščanske družine, ki so za to lahko namenile potrebna sredstva. Prve šole seveda niso bile samostojne stavbe, ampak je pouk potekal v mežnariji ali župnišču ali v prostoru, ki ga je v ta namen odstopil graščak ali premožnejši meščan. Šolanja so bili prej deležni tisti, ki so živeli bliže cerkvenemu središču oziroma bliže šoli.

Prvotni in glavni namen tega dela je bil prikazati zgodovinski razvoj litijske osnovne šole, torej zbrati in zapisati o njej obstoječe podatke, jih prikazati v sliki in besedi ter tako prispevati k ohranitvi kulturne dediščine kraja. To je še toliko pomembnejše zato, ker za velik del tukajšnje šolske zgodovine manjkajo pisni viri, saj so bile šolske kronike (kot najosnovnejši dokument za zbiranje

podatkov o delovanju šole) v vojnem in povojnem času uničene. Prav zaradi tega je bilo pisanje šolske zgodovine otežkočeno in je tudi v marsičem pomanjkljivo. Nekatere podatke je bilo namreč mogoče dobiti le še med najstarejšimi domačini, ki so tudi prispevali redko ohranjene dokumente in fotografije. Zaradi časovne oddaljenosti je bilo potrebno za razumevanje nekaterih navedenih pojmov vsaj delno predstaviti tudi šolski sistem v določenem obdobju, ga osvetliti z značilnostmi kraja in časa. Podoba litijskega osnovnega šolstva je razširjena še s podatki o ostalih vrstah šol, ki so v določenem časovnem obdobju delovale v Litiji in ji vtisnile svoj pečat.

II. ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA ŠOLSTVA NA SLOVENSKEM OZEMLJU

ŠOLSTVO V SREDNJEM VEKU

V srednjem veku je večji del šol delovalo v okviru cerkvenih institucij (stolne, samostanske, župnijske šole), šele kasneje so se razvile in se obstoječim šolam pridružile tudi mestne šole. Po doslej zbranih podatkih naj bi bilo v tem času na našem ozemlju okrog 40 šol, a še te so delovale kratkotrajno. V njih so poučevali v latinskem, pozneje v nemškem oziroma italijanskem jeziku.

Na univerzah po Evropi (največ na Dunaju) je ob koncu tega obdobja študiralo več kot 2000 študentov s slovenskega jezikovnega ozemlja. Čeprav pri nas ni bilo šol, namenjenih podložnemu slovenskemu kmečkemu prebivalstvu, se je precejšnjemu številu slovenskih otrok uspelo prebiti skozi šolski sistem v tujini in priti do vplivne vloge v evropskem kulturnem življenju.

Slovensko ljudstvo ni bilo bolj nepismeno kot nemško ali ogrsko, odstotek nepismenosti je ustrezal srednjeevropskemu povprečju. Pismenost je bila neenakomerno porazdeljena, mesto je v pismenosti daleč presegalo podeželje, plemstvo je presegalo revnejše mestno in podeželsko prebivalstvo.

ŠOLSTVO V ČASU PROTISTANTIZMA

Protestantizem je prelomnica na kulturnem, verskem, književnem in šolskem področju. Za ta čas je značilna uresničitev slovenskih osnovnih šol in ločitev med osnovnim in srednjim šolstvom.

»Oče« osnovne šole na slovenskem ozemlju, ki je politično sodilo pod avstrijski del habsburške monarhije, je bil Primož Trubar. Njegovi naporji so bili resda prvenstveno verskega značaja, v duhu protestantske vzgoje, da bi verniki sami prebiral Sveto pismo v svojem jeziku. Zato so se morali naučiti brati, potrebovali pa bi slovenske knjige. Prve knjige, ki jih je po letu 1550 napisal Primož Trubar v domačem jeziku, so bile Abecednik, Katekizem, pesmarice. Glavni predmeti v tedanjih šolah so bili: branje, pisanje, petje, verouk. Iz obdobja protestantizma sta največkrat omenjeni stanovski šoli v Celovcu in Ljubljani, ki sta pripravljali dijake za študij na univerzi.

JEZUITSKO ŠOLSTVO

Po zmagi protireformacije so šolstvo in vzgojo ponovno vzeli v svoje roke jezuiti in katoliška cerkev. Jezuitsko šolstvo je imelo nalogo, povrniti ugled cerkve in povečati vpliv katoliške vere na ljudi. Zato so začeli ustanavljati ob koncu 16. in začetku 17. stoletja šolska središča v Ljubljani, Celovcu, Gorici, Trstu, kasneje tudi v Mariboru, ki so vključevala poleg osnovnih šol tudi srednje in višje šole. Leta 1773 je bil jezuitski red ukinjen, avstrijska država je šolstvo prevzela v svoje roke.

ŠOLSTVO V ČASU MARIJE TEREZIJE IN JOŽEFA II.

Nove gospodarske razmere in začetek razvoja kapitalističnih odnosov so povzročili težnje po dvigu splošne izobrazbe vseh prebivalcev. Zaveznika takega gledanja sta bila v času habsburške monarhije Marija Terezija in Jožef II. Leta 1765 so bile uvedene predilske šole za otroke od 7. do 15. leta, "ki so jih starši lahko pogrešali doma". Namen teh šol je bil, čim več otrok usposobiti za predenje in tkanje v manufakturni in tovarniški proizvodnji.

Po dekretu Marije Terezije iz leta 1770 je šolstvo stvar države. Za vse obvezna osnovna šola z minimumom znanja nemščine je bila skupni imenovalec za narodnostno pisano monarhijo. Pri tem je bilo treba premagati miselnost, da za preproste ljudi zadostuje verska izobrazba.

Jezikoslovec, pravnik in šolnik Blaž Kumerdej je leta 1772 zahteval v predlogu za organizacijo osnovnih šol na Kranjskem slovenski učni jezik. Poučevali naj bi cerkovniki, primerno izobraženi za »učiteljski« poklic.

Temeljni zakon iz tega obdobja je Splošna naredba iz leta 1774, ki je uredila vprašanje osnovnega šolstva. Izšla je v nemščini, v slovenščino pa so jo prevedli leta 1777. Zakon uvaja sicer splošno in obvezno, ne pa tudi za vse enako šolanje, saj uvaja tri tipe šol: trivialke na deželi, glavne šole v mestih in normalke v glavnih mestih dežel. Zato je pouk na podeželju manj zahteven od pouka v mestnih šolah. Določena je šolska obveznost od 6. do 12. leta,

vendar je le-ta bolj zaželena kot uresničena. Kmečkim otrokom ni bilo treba hoditi v šolo v času kmečkih opravil, ampak pretežno pozimi. Zakon uvaja tudi nedeljske šole za mladino s končano šolsko obveznostjo.

ŠOLSTVO V DOBI ILIRSKIH PROVINČ

Francozi so pod vodstvom Napoleona dosegli naše kraje leta 1797 in nato leta 1805. Drugi avstrijski osnovnošolski zakon se je imenoval Politična šolska ustava za avstrijske dedne dežele in je izšel leta 1805; nastal je predvsem zaradi bojazni, da bi se širile demokratične ideje francoske revolucije. Zato, da bi šola vzgajala ubogljive podložnike, je bilo nadzorstvo nad šolo zaupano Cerkvi. Leta 1809 so bile nekatere pokrajine avstrijske monarhije s schönbrunnskim mirom odcepljene od Avstrije in združene v Ilirske province. Šolsko reformo so začeli Francozi izvajati leta 1810/11. Uvedli so enotno štirirazredno osnovno šolo, ki naj bi bila v vsaki občini in naj bi pripravljala učence za nadaljnje šolanje. Slovenščina je bila uvedena kot učni jezik in s tem je bilo priznано, da materinščina ni le sredstvo verske vzgoje, ampak je potrebna za izobraževanje.

PREDMARČNO ŠOLSTVO (1814 DO 1848)

Dunajski kongres je leta 1815 Ilirske province zopet prisodil Avstriji, ohranili so le ime Ilirija. Sicer pa so v tem času socialne in gospodarske spremembe Evrope zajele tudi slovenske dežele, pojavljala so se politična in nazorska nasprotja. Avstrijci so ponovno uvedli cerkveno nadzorstvo nad osnovno šolo. Ukinjena je bila enotna osnovna šola, spet so bile uvedene trivialke, glavne šole in normalke, torej tri različne stopnje osnovnih šol. Z odlokom iz leta 1816 je bila šolska obveznost podaljšana do 15. leta.

V obdobju od leta 1814 do 1848 se ukrepi nanašajo na razvijanje mreže nedeljskih in rednih šol, na izobraževanje učiteljstva in na šolski obisk, ki naj bi se povečal. Od občin se je pričakovalo, da skrbijo za gradnjo novih šol, kar pa ni potekalo po pričakovanjih. Za učilnice so pogosto našli prostor v župnišču ali v večjih kmečkih hišah. Na slab šolski obisk je vplivala tudi splošna revščina.

OD REVOLUCIJE 1848 DO PROPADA AVSTRO-OGRSKE

Revolucionarno leto 1848 je pretreslo tudi šolstvo v habsburški monarhiji. Pripravili so načrt za reorganizacijo šolstva, ki naj bi šolstvo približal zahtevam novih časov. Uveljaviti so hoteli načelo narodne enakopravnosti, pouk v osnovnih in srednjih šolah naj bi potekal v materinem jeziku; to naj bi spodbudilo večji šolski obisk.

V letih od 1848 do 1865, ko je veljala šestletna šolska obveznost, je šolski obisk na slovenskem ozemlju narasel s 37 na 54 odstotkov. Na začetku tega obdobja je hodil v šolo vsak tretji otrok, na koncu pa vsak drugi šolski obveznik. Šolski obisk je po letu 1848 naraščal približno dvakrat hitreje kot v predmarčni dobi, kljub temu pa je leta 1865 zajel komaj polovico otrok v šolski starosti (54,3%). Po pokrajinah je bil vrstni red tak: pod povprečjem sta Kranjska in slovenski del Primorske, nad povprečjem pa slovensko ozemlje Štajerske in Koroške. Po zlomu absolutizma v Avstriji se je leta 1860 začelo obdobje bolj sproščenega političnega življenja in uveljavljanja liberalnih idej. To je pripeljalo do reforme osnovnega šolstva, ki je dosegla vrh s sprejemom osnovnošolskega zakona leta 1869.

Zakon je uvajal nekatere pomembne novosti:

- Šole so postale državne ali deželne ustanove, ki so tudi plačevale učitelje.
- Učitelji so dobili boljšo izobrazbo (štiriletna moška in ženska učiteljišča).
- Uveljavljeno je bilo osemletno obvezno obiskovanje osnovne šole, vendar je bilo kasneje (leta 1893) to določilo malo omiljeno (in deželni šolski zakoni so to obveznost določali različno).
- Zakon je določal, da je treba ustanoviti nove šole v krajih, kjer je bilo v petletnem povprečju več kot 40 otrok (v obsegu 4 km od šole).
- Zakon je uvedel nove učne predmete, npr. telovadbo, geometrijo, risanje.
- Uvedel je tudi novo kategorijo šol, meščanske šole.
- Odpravil je državni monopol tiskanja učnih knjig.
- Dopuščal je tudi zasebne šole (kot popuščanje katoliški cerkvi).
- V srednjih šolah je učenje latinščine zamenjalo učenje nemščine oz. italijanščine.
- Slovenščina si je utirala pot v šole kot učni predmet, kasneje tudi kot učni jezik.

I.

**Zakon z dne 14. maja 1869. l. (drž. zak. št. 62 —
min. uk. št. 40 iz l. 1869.).**

s katerim se ustanavljajo načela za poučevanje na ljudskih šolah, in

**Zakon z dne 2. maja 1883. l. (drž. zak. št. 53 —
min. uk. št. 15 iz l. 1883.),**

s katerim se izpreminjajo nekatera določila zakona z dne
14. maja 1869. l. (drž. zak. št. 62).

(Državni zakon o ljudskih šolah.)

(S čl. I zakona z dne 2. maja 1883. l. so se razveljavili §§ 3, 7, 8, 10, 11, 15, 17, 18, 19, 21, 23, 29, 30, 32, 36, 38, 41, 42, 46, 48, 53, 54, 59, 62, 75 zakona z dne 14. maja 1869. l. in na mesto njih so dobila moč v naslednjem besedilu obsežena določila; izpremenjena mesta zakona so razvidna, ker je pred njimi postavljena zvezdica *).

S pritrditvijo obeh zbornic državnega zbora izdajam
nastopni zakon:

A. O javnih ljudskih šolah.

I. Namen in uredba šol.

§ 1. Ljudski šoli je naloga, otroke nravno-versko vzgajati, razvijati jim duševne moči, oskrbovati jih s potrebnimi znanostmi in zvedenostmi, da se lahko dalje izobrazujejo za življenje, in dajati jim pravo podstavo, da bodo kdaj vrli ljudje in državljani. ¹⁾

§ 2. Vsaka ljudska šola, ki se ustanovi ali se vzdržuje docela ali deloma ob državnih, deželnih ali občinskih

¹⁾ Prim. §§ 1, 32, 71, 132, 201 (2. odst.) in 213 š. i. u. r., nadalje besedilo za prisoje pri § 110 in § 119 š. i. u. r.

Omenjeni zakon je torej pomenil prelomnico v razvoju šolstva tudi v naših krajih. Vedno bolj se je uveljavljala slovenščina kot učni jezik, enaka šolska obveznost je veljala za mestne in kmečke otroke. Toda pri izvajanju zakona so bile težave in pomanjkljivosti. Zgrajenih ni bilo dovolj šol, ker sta zidava in vzdrževanje šolskih zgradb ostala na ramenih občin. Poleg tega ni bilo dovolj strokovno usposobljenih učiteljev in ne dovolj denarja za pokrivanje vseh teh potreb, zato so bila v praksi precejšnja odstopanja od zahtev zakona, zlasti so bile očitne razlike po posameznih deželah. Kranjska je bila v razvoju šolstva v primerjavi s sosednjimi pokrajinami v monarhiji najbolj zaostala. Ker je bilo treba plačevati šolski davek, so vplivni storili vse, da so čimbolj skrjajšali šolsko obveznost. Zaradi slabega nagrajevanja so učitelji odhajali drugam, kjer so bili bolj cenjeni in boljše nagrajevani. Starši so morali za neposredno šolanje svojih otrok še vedno plačevati šolnino (poleg davčnih obveznosti), čeprav je bila šolska obveznost uzakonjena. Zlasti med revnejšim prebivalstvom je nastajal vedno večji odpor do šolnine, zato so jo na Kranjskem leta 1874 odpravili z zakonom, nato pa leta 1883 z dopolnilnimi zakonskimi predpisi zamenjali osemletno šolsko obveznost z redno šestletno šolo ter dveletno ponavljalno šolo, v kateri pa je bil pouk le enkrat tedensko, in še to le v zimskem času.

In v ta čas segajo začetki šolstva v Litiji in njeni okolici.

III. PREDSTAVITEV LITIJE

Ob pogledu na zemljevid Slovenije ni težko najti Litije. Leži skoraj v sredini države, nedaleč od njenega geometričnega središča, vzhodno od Ljubljane. Lahko jo je prepoznati po značilni savski vijugi, ki si je utrla pot med strmimi bregovi zasavskega hribovja.

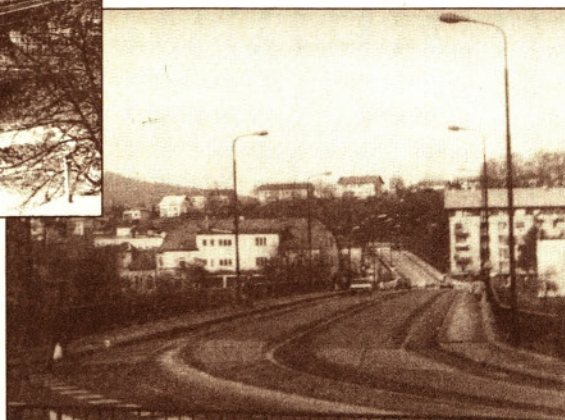
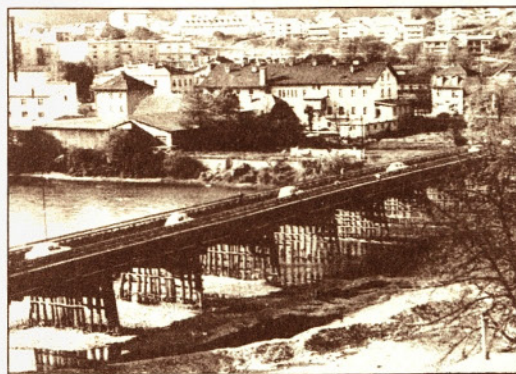
Občina Litija v osrčju Slovenije

Vir: Enciklopedija Slovenije, zvezek 6

Litija ob značilni savski vijugi

Staro jedro Litije je nastalo na desnem, osojнем bregu Save, medtem ko se je njen levi breg, Gradec, začel bolj razvijati kasneje, po izgradnji železnice in razvoju industrije. Oba dela naselja je najprej povezoval leseni most, ki so ga postavili leta 1852, betonski most pa je bil zgrajen leta 1973.

Litija s starim in nato z novim mostom

Pomembna dejavnost kraja, ki je vplivala tudi na njegov nastanek, je bilo čolnarstvo in brodarstvo, saj je po Savi potekal pretežni del prometa s sosednjimi pokrajinami. Razvile so se mnoge spremljajoče obrti, ki so prinašale prebivalcem zaslužek: izdelovanje čolnov, vesel, vrvi za vleko čolnov po Savi navzgor, reja volov, razcvetele so se nekatere gostilne ob obrežju Save ter vse oblike trgovanja. Na omenjeno značilno dejavnost kraja spominjajo še imena ulic, npr. Brodarska, Vrvarska, pa tudi novejši grb občine Litija.

- Naš kraj so prvič zabeležili v zapiskih leta 1145, ko je oglejski patriarh Peregrin podaril svojo litijsko posest stiškemu samostanu.

- Litija je postala trg v srednjem veku. Leta 1778 je grof Turjaški oprostil prebivalce tlake in jim dovolil svobodno prodajati svojo lastnino.

- Leta 1833 je po novem trškem privilegiju Litija dobila pravico do petih letnih sejmov (živinskih in drugih).

- Leta 1849 je skozi Litijo pripeljal prvi vlak "hlapon", zgrajena je bila železnica od Dunaja do Ljubljane. Vlak je prinesel mnogo veselja in pričakovanja, pa tudi žalosti, saj je pomenil izgubo zaslužka brodarjem, "vlačugarjem" (ti so vlekli ladjo, ko je plula proti toku), rejcem volov, gostilničarjem ... Mnoge obrti so počasi zamrle, seveda pa je železnica prinesla nove možnosti za razvoj in nove zaposlitve.

- Leta 1952 je Litija postala mesto, nekaj let zatem so ulice dobile imena. Ob tem so začela toniti v pozabo prvinska (ledinska) imena posameznih delov Litije, ki so jih nekoč uporabljali domačini (Nekatere med njimi omenja Jože Župančič v knjižici Mesto Litija). Obudimo jih iz spomina:

Grbin je predmestje na vzhodni strani Litije. Ime je dobil po grebenu (grbi in grbinah), ki se dviga nad litijskim poljem. Večji del naselja je bil nekdanj v lasti grbinske graščine, ki je bila porušena med drugo svetovno vojno.

Ježa je nizek hrbet nad litijskim poljem, ki je bil svojčas naravni jez reke Save.

Kleče (ali Klečet) je del savskega obrežja na mestu, kjer je danes kegljišče.

Krnica je nadaljevanje obrežja Save proti vzhodu, kjer je v starih časih obratoval mlin na splavu (približno tam, kjer je teniški park As).

Sejmišče pa je prostor med sedanjim ribiškim domom, teniškim igriščem in trgovino Kmetijske zadruga, kjer so bili nekdanj živinski sejmi.

Za "džunglo" so poimenovali Litijani predel ob izlivu potoka Reka v Savo, kjer je nekdanj raslo visoko bičevje in grmovje.

Močvirnice so bili močvirnati travniki na litijskem polju.

Vrtnarija je bil del litijskega polja, ki so ga obdelovali individualni vrtničkarji. Sedaj je pozidan s stanovanjskimi bloki.

Tratna je bila travnata površina pod Sitarjevцем, med današnjo Levstikovo

ulico in Pokopališko potjo, kjer so sedaj betonske stopnice. Otroci so se tukaj radi igrali in se družili.

Štirc je planotasti del umetnega nasipa na Sitarjevcu, ki je nastal zaradi nasipavanja izkopanega materiala iz bližnjega rudnika.

Dobrava (litijska) je ravnina, dvignjena nad Grbinsko cesto, ki se širi proti Šmarski cesti in Šmartnu.

“Plac” je osrednji del starotrškega jedra Litije, kjer je stala “štirna”. Tja so gospodinje hodile po vodo, zraven pa premlevale vsakodnevne novice.

Praprešče na levem bregu Save so ohranile svoje ime do danes, prav tako tudi **“Stavbe”** s stanovanjskimi bloki za predilniške mojstre in delavce.

“Štale”, to je dvignjen predel nad predilnico, kjer so bili nekdam hlevi, nato pa stanovanjska poslopja za predilniške delavce. Te zgradbe so podrli, danes pa na tem mestu stojijo nove družinske hiše.

Tudi levi breg Litije ima svojo Dobravo. Pred leti se je to ime nanašalo na raven travnat predel pod Svibnom in seveda na najstarejše stanovanjske bloke, postavljene na robu Dobrave, kasneje pa se je kot Graška Dobrava razširilo na večje območje.

“Za Savo” so bile postavljene hiše, v katerih so stanovali predilniški mojstri in delavci. Te hiše so bile ob sedanji Ljubljanski cesti, približno tam, kjer so sedaj obrat Pletilje, delavnice ABI s kovinsko industrijo in delno policijska postaja.

“Šmelc” je spačenka, ki je ostala iz časov litijske topilnice. To je torej prostor med železnico in sedanjo Ljubljansko cesto, stari Litijani pa še vedno tako poimenujejo ta del Litije.

Osrednji del starinskega jedra Litije

LITIJA

Oj Litija, oj Litija, kako si se ti spremenila.
Včasih si res luštna b'la, sedaj pa si vsa umazana.

Kje si ti, oj gozd zeleni? Kje si, čista Sava ti?
Kje stezice so, kje polja? Gozd nič več ne zeleni.

Namesto stezic cesta pelje, namesto polja je naselje.
Vlak sopiha mimo nas; res, prišel je novi čas.

(Goran, učenec 5. razreda)

Novi časi so prinesli nove navade in značilnosti. Po zgraditvi južne železnice in razvoja industrije je dobila Litija pomembnejšo gospodarsko in upravno vlogo, ki jo je pred tem imelo sosednje Šmartno.

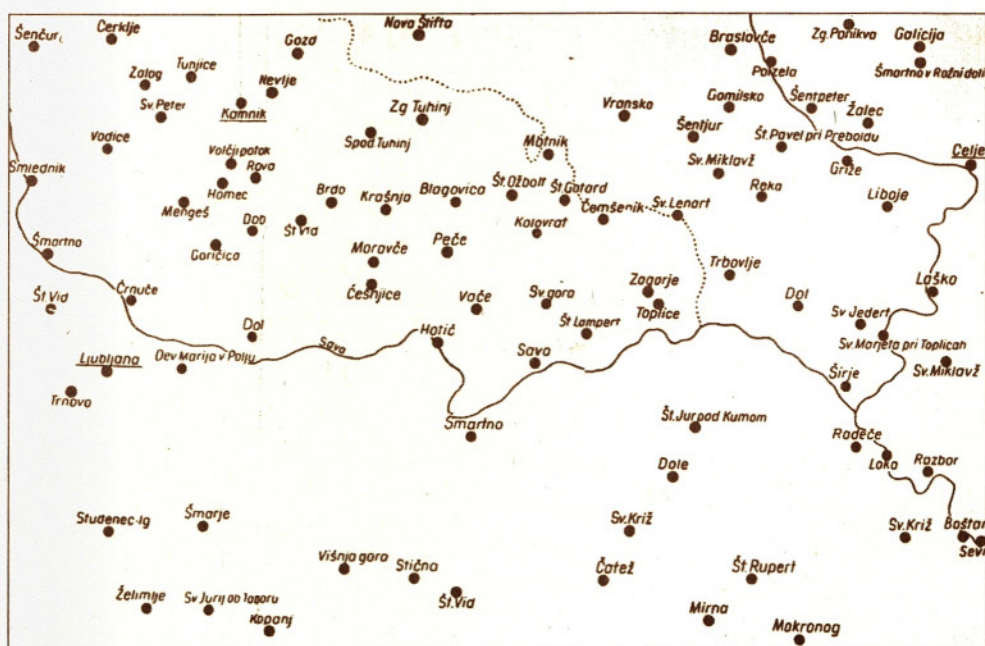
Litija leta 1919

IV. RAZVOJ OSNOVNEGA ŠOLSTVA V LITIJU

ZAČETKI ŠOLSTVA V LITIJSKI OKOLICI - FARNA ŠOLA V ŠMARTNEM

Najdaljšo šolsko tradicijo v litijski okolici ima nedvomno Šmartno, kjer je šola delovala pod okriljem cerkvenih krogov že od leta 1665. V njej so poučevali stiški menihi, v latinskem in nemškem jeziku. Pouk je potekal v kapeli na Pungrtu, v mežnariji in v zasebnih hišah. Leta 1868 je prvo "farno" šolo ustanovil šmarski dekan Jože Burger. Pouk so imeli v poslopju mežnarije. Farno šolo v Šmartnem so obiskovali tudi litijski otroci.

Po podatkih, ki jih je zbral učitelj in kronist Jože Župančič, naj bi Litija dobila svojo prvo zasebno šolo leta 1852 v prostorih Farbarjevega gradu. Vendar so to šolo lahko obiskovali le otroci premožnejših staršev, ki so sami vzdrževali učitelja. Pisnih virov o tej šoli nam ni uspelo dobiti, pač pa lahko sklepamo, da ta šola ni imela uradno priznane veljave ali da je delovala le krajši čas, kajti na priloženem zemljevidu z naslovom Osnovne šole na slovenskem ozemlju v šolskem letu 1864/65 v knjigi Zgodovina šolstva in pedagogike je ni zaslediti.

Vir: Vlado Šmidt: Osnovne šole na slovenskem ozemlju v šol. letu 1864-65

Vsekakor pa je avstrijska šolska reforma z osnovnošolskim zakonom iz leta 1869 tudi za Litijo in njeno okolico pomenila velik preobrat v razvoju šolstva. Zakonska osnova in vpliv tistih izobražencev, ki so vzpodbujali šolanje otrok, so rodili sadove, graditi so namreč začeli prve šolske zgradbe. Po dobljenih podatkih je bilo prvo šolsko poslopje postavljeno v Kresnicah leta 1875. V Šmartnem in v Litiji so zgradili prvo šolo leto kasneje, to je 1876.

PRVO ŠOLSKO POSLOPJE V LITIJU

Čeprav leži Litija v osrčju Slovenije, se je njeno šolstvo razvilo sorazmerno pozno. V Litiji lahko govorimo o ljudski šoli, ki je bila ustanovljena in financirana s strani države, šele po letu 1876/77.

Na pobudo litijskega notarja Luke Svetca in nekaterih drugih naprednih in domoljubnih izobražencev, ki so bili naklonjeni razvoju šolstva, so se odločili graditi v Litiji prvo šolsko poslopje. Določili so lokacijo, odkupili zemljišče in priprave za gradnjo so stekle leta 1875, že naslednje leto je bila šola zgrajena. Toda videti je, da so bile že na samem začetku težave s financiranjem, saj je šola dobila od deželnih šolskih oblasti šele konec leta 1877 sredstva v višini 55/47 goldinarjev in 82/22 goldinarjev (namenjena za leto 1876), nato pa ponovno leta 1878 50/37 goldinarjev ter 80/00 goldinarjev (namenjenih za leto 1877). To dejstvo tudi pojasnjuje, zakaj je šola pričela delovati šele leto po zgraditvi stavbe.

V novi šoli se je začel pouk v šolskem letu 1877/78. To poslopje je bilo zgrajeno za dvorazrednico.

Prvo šolsko poslopje v Litiji

Šola je stala na mestu, kjer je sedanja občinska zgradba, oziroma v tistem delu sedanje Jerebove ulice, kjer je samopostrežna trgovina. Šola se je imenovala Dvorazredna ljudska šola v Litiji, njen uradni pečat pa je nosil ime Narodna šola v Litiji.

Prvi učitelj in nadučitelj litijske šole je bil Anton Kunšič (ali Kunčič). Žal je v novi šolski zgradbi opravljal svoje delo le eno leto, saj je nato umrl. Zelo verjetno je, da je pred tem poučeval v omenjeni zasebni šoli ali pa v kakšni bližnji šoli, saj je v dokumentih zapisano, da je več let poučeval v Litiji.

*Fotografija je posneta pred prvim šolskim poslopjem
v letih med 1897 in 1900.*

Ta fotografija prikazuje učence pred prvim šolskim poslopjem v Litiji, in sicer z nadučiteljem Andoljškom in še eno učiteljico. Fotografija je posnetà okoli leta 1905

Zelo zanimiva je zgornja fotografija iz leta 1893, posneta pred litijsko cerkvijo, ki prikazuje zbor (skupščino) učiteljev litijskega okraja. Na prvi pogled

preseneča veliko število zbranih učiteljev, hkrati pa dokazuje velikost tedanjega litijskega okraja. Kaže tudi, da se je šolstvo v tem času hitro razvijalo.

Žal nam ni uspelo na fotografiji prepoznati večjega števila učiteljev, verjetno pa je v prvi vrsti prvi z desne mladi učitelj Andoljšek, v zadnji vrsti pa je prvi z leve Anton Funtek.

ŠOLSKA ZAKONODAJA IN DOKUMENTACIJA

To je bil čas avstrijske monarhije, ki je v drugi polovici 19. stoletja izpeljala šolsko reformo. Šolsko obveznost (osemletno) je določila leta 1869 z novim osnovnošolskim zakonom, ki je z nekaterimi manjšimi popravki veljal do konca Avstro-Ogrske. Na temelju državnega zakona je vsaka dežela izdala svoje predpise in zakone glede ustanavljanja šol, poteka pouka, predmetnika in materialnega vzdrževanja šol. Po mnenju nekaterih naprednih krogov v Avstriji je bila napaka tega šolskega zakona prav v tem, da so naložili občinam največji del bremen za vzdrževanje šol. Občine pa niso bile dovolj gospodarsko močne, da bi krile potrebne izdatke. Dežele so sprejele tudi svoje predpise zaradi različnih deželnih jezikov, ki so jih morali upoštevati kot učni jezik ali kot učni predmet. Ko je bila po letu 1868 šola ločena od cerkve, so bile zlomljene vezi konkordata iz leta 1855. Na temelju novega šolskega zakona so se formirali deželni, okrajni in krajevni šolski sveti. V njih so bili zastopani predstavniki šole, cerkve in davkoplačevalcev. Krajevni šolski svet je skrbel za materialne izdatke šole, učitelji pa so bili plačani od dežele. Plače učiteljev so bile v različnih deželah različne.

Predpisi so vsebovali tudi določila o pridobitvi usposobljenosti za poučevanje in o izobraževanju učiteljev.

Šolsko leto se ni pričelo povsod isti čas. V deželnih glavnih mestih so morali pričeti in končati pouk istočasno na srednjih, ljudskih in meščanskih šolah. V drugih krajih pa je pričetek in konec pouka določal okrajni šolski svet. Upošteval je krajevne potrebe (poljska dela npr. pobiranje krompirja, trgatav ...), zato so bile počitnice razporejene temu primerno.

Z določili zakona so seznanjali starše tudi preko šolske dokumentacije, saj je zadnja stran vsakega spričevala vsebovala "Opomin starišem" in predvidene kazni za neizpolnjevanje obveznosti do šole.

Opomin starišem in njih namestnikom.

Neposredno pred začetkom šolskega leta popiše krajno šolsko oblastvo vse otroke šolskega okoliša, ki so dolžni hoditi v šolo, t. j. od 6. do 14. leta. Kdor otroško popisovanje prikrije ali kaj nerresničnega izpove, kaznuje se v denarjih z 2 do 40 kron ali če ne more plačati, z zaporom od 1 do 4 dni (§ 18. dež. zak. z dné 29. aprila 1873. l. št. 21. dež. zak.).

Kadar otroci, gledé katerih ni vzroka za oproščenje (§ 19. in 20.), v prvih osmih dneh šolskega leta niso vsprejeti v javno ljudsko šolo, opomni krajno šolsko oblastvo roditelje (stariše) ali njih namestnike na njih dolžnost. Ako ne pošljejo potem v treh dneh otroka v šolo, zapadejo glóbi od 2 do 10 kron; kadar pa ne morejo plačati, izpremeni se glóba v zapor do 24 ur (§ 22. dež. zak. z dné 29. aprila 1873. l. št. 21. dež. zak.).

Brez veljavnih opravičenih izgovorov ne smé noben otrok zamujati posameznih ur ali dni ob zakonitem šolskem času. Zamude, katere se v osmih dneh ne opravičijo do dobrega, veljajo za neopravičene, ako ni sploh znano, zakaj so se zgodile (§ 3. šolskega in učnega reda z dné 20. avgusta 1870).

Za veljavno opravičene izgovore velja posebno to:

- a) če otrok zbolí;
- b) če zbolé otrokovi roditelji ali svojci in je dokazano, da otroka potrebujejo v postrežbo;
- c) slabo vreme, vsled katerega bi otroci utegnili zboleti;
- d) tako slaba pota, da se po njih ne more hoditi (§ 4. šolskega in učnega reda z dné 20. avg. 1870).

Postopanje s šolskimi zamudami se ravna po ukazu visokega c. kr. deželnega šolskega sveta z dné 20. aprila 1875. l. št. 88, s posebnim ozirom na § 25. dež. zakona z dné 29. aprila 1873. l. št. 21. dež. zak.

Roditelji ali njih namestniki, ki razven slučajev, navedenih v § 28. zgoraj omenjenega deželnega šolskega zakona jemljejo otroke iz šole, predno dobé izpustnico, zapadejo ravno takim svarilom in kaznim, kakor so napovedane za zanikerno šolsko obiskovanje (§ 29. dež. zak. z dné 29. aprila 1873. l.).

Zoper roditelje, ki so bili že večkrat kaznovani pa vendar trdovratno ne izpolnjujejo svojih dolžnostij, kar se tiče šolskega obiskovanja njih otrok, ravna se po §§ 176. in 177. obč. državnega zakonika (§ 32. dež. zakona z dné 29. aprila 1873.).

V ponavljalno šolo morajo hoditi navadno vsi dečki in vse deklice po šestletnem obiskovanju vsakdanje šole do izpolnjenega 14. leta. (§ 4. dež. zakona z dné 28. februarja 1874. l. št. 6. dež. zak.).

Roditelji ali njih namestniki so dolžni, preskrbovati otrokom potrebne šolske knjige in druge učne pomočke (§ 25. državnega šolskega zakona z dné 14. maja 1869. l.).

Roditeljem ali njih namestnikom je vsled § 68. šolskega in učnega reda z dné 20. avgusta 1870. l. dolžnost svojeróčno podpisati ali podkrižati šolsko naznanilo.

Povzetki zakonov in navodila staršem so bila natisnjena na zadnji strani vsakega spričevala.

Pregled redov:

Redi	1	2	3	4	5
Nravnost	popolnoma primerna	primerna	manj primerna	neprimerna	—
Napredek	prav dober	dober	zadosten	komaj zadosten	nezadosten
Pridnost	vstrajna	dovoljna	nestanovitna	premala	—

Šolsko leto je bilo razdeljeno na četrtletja, ocene pa so se nanašale na nravnost, napredek in pridnost učenca. Ocene so bile v razponu od 1 do 5, pri čemer je bila 1 najboljša ocena.

Šolski okraj: Litija.

Dvorazredna ljudska šola v Litiji.

Šolsko leto: 1902/1904.Štev. 3.

Šolsko naznanilo.

Damjan Anarojen a dne 13. mar. travna 1894 v Litiji na Kranjskem
učen ka II. razreda II. oddelka.

Četrtletje	I.	II.	III.	IV.
Nravnost	2	2	2	2
Pridnost	2	2	2	2
Veroznanstvo	1	1	1	1
Branje	1	1	1	1
Slovnica	2	2	3	2
Pravopis in spise	1	1	1	1
Računstvo in oblikoslovje	3	3	3	3
Prirodoznanstvo	2	2	2	2
Zemljepis in zgodovina	2	2	2	1
Pisanje	1	1	1	1
Risanje	2	2	2	2
Petje	2	2	2	2
Telovadba	.	.	.	.
Ženska ročna dela	3	2	3	3
Vnanja oblika pisemenih izdelkov	1	1	1	1
Zamujeni poldnevi	opravičeni	.	.	.
	neopravičeni	.	.	.
Datum izdaja	5. 12.	10. 2.	15. 04	30. 7.

Učen ka je sposobna za višji razred (oddelek).

Podpis roditeljev ali njih namestnikov:

I. 2	<u>Ana Damjan</u>
II. 2	<u>Ana Damjan</u>
III. 2	<u>Ana Damjan</u>
IV. 2	<u>Ana Damjan</u>

šolski vodja.

razredni učitelj

Spričevalo iz tega obdobja se je imenovalo Šolsko naznanilo. V vsakem ocenjevalnem obdobju so ga morali starši podpisati, nepisмени pa so v rubriko naredili križec.

Ob zaključku šolske obveznosti oziroma ob izstopu iz šole so učenci prejeli Odpustnico. Odpustnica je bila za nadaljnje življenje posebnega pomena. Potrebna je bila pri dokazovanju izpolnitve šolske obveznosti, pri iskanju zaposlitve ali pri nadaljnjem šolanju, zato jo je bilo treba skrbno hraniti.

Črna razredna *obča* ljudska šola v *Čitiji*

Dežela: Kranjska.

Šolsko leto: 1909/10

Solski okraj: Čitija

Kat. št.: 3

Odpustnica.

Danjan Francišek
 rojen dne 1. oktobra 1896 v Čitiji
 na Kranjskem, vicemest. - skal. veroizpovedanja, je hodil
 v ljudsko šolo od 17. sept. 1902 do 17. marca 1910,
 nazadnje v 4. razred, 4. skupino, 1. oddelek na tukajšnji

ljudski šoli. Ob svojem izstopu iz šole je prejel naslednje rede:

Vedenje: hvalvredno

Pridnost: vrtačajna

Veronauk: prav dobro

Branje: prav dobro

Pisanje: dobro

Slovenski učni jezik: prav dobro

Nemški jezik: dobro

Računstvo in geometriško oblikoslovje: prav dobro

Prirodopis in prirodoslovje: dobro

Zemljepis in zgodovina: dobro

Risanje: prav dobro

Petje: prav dobro

Telovadba: 1.

Ženska ročna dela: 1.

Neobvezni učni predmeti: 1.

Neobvezni učni predmeti: 1.

Zunanja oblika pismenih izdelkov: prav lepo

Ker je ta učenec zadostil zahtevam § 21 državnega zakona o ljudskih šolah z dne 2. maja 1883, drž. zak. št. 53, oziroma § 17 zakona z dne 29. aprila 1873, dež. zak. št. 21, se odpušča s tem iz šole.

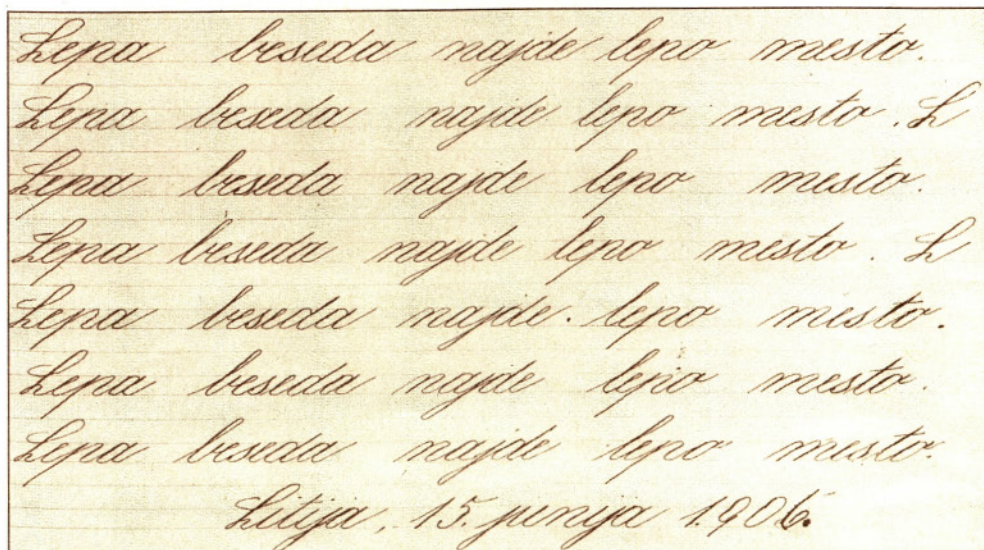
Vodstvo Črna razredne obče ljudske šole

v Čitiji, dne 17. marca 1910.

Uradni pečat:

Pri učnih predmetih je bil velik poudarek na lepem pisanju
lični obliki pisnih izdelkov.

Vaja za lepo pisanje - 4. razred

RAST IN RAZVOJ ŠOLSTVA V KRAJU

Po letu 1849, torej po izgradnji železnice, se je začela Litija hitreje razvijati. K temu je pripomogel tudi razvoj rudnika in topilnice ter nazadnje predilnice. S tem v zvezi se je povečevalo število prebivalcev (priseljavanje uradnikov in delavcev) in seveda tudi število šoloobveznih otrok. Zato je bilo treba v šoli že kmalu ustanavljati nove oddelke oz. vzporednice.

Komaj nekaj let stara šolska zgradba je postajala premajhna za tolikšno število učencev in začela se je nakazovati potreba po večji šolski zgradbi. Poleg tega je potres, ki je leta 1895 prizadel Litijo, poškodoval tudi šolo, tako da je bil pouk zaradi popravil za nekaj časa prekinjen oziroma je potekal v zasebnih zgradbah. Po tem času so začeli vplivni in ugledni občinski možje resneje razmišljati o gradnji nove šole, kar pa se seveda ni zgodilo takoj.

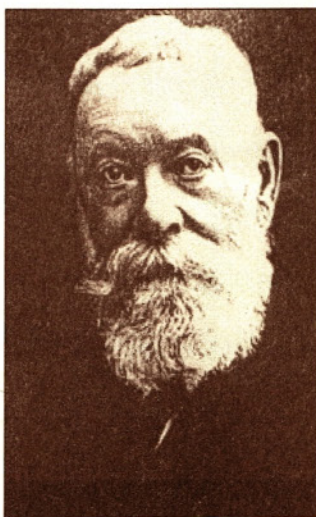
Pogled na Litijo s Frtice leta 1902, ko še ni bilo osnovnošolske niti sodnijske zgradbe.

ORIS ČASA IN DRUŠTVENA DEJAVNOST

Za boljšo predstavo in razumevanje tega obdobja, v katerem je delovala prva šola v Litiji, navajam še nekatere druge podatke, ki sicer niso v neposredni povezavi s šolstvom, so pa nanj močno vplivali.

V tem času je postajala Litija pomembno upravno in kulturno središče okraja (sreza), zato je kraj dobival nekatere ključne funkcije, ki so jih opravljali sposobni in izobraženi ljudje. To nam dokazuje podatek, da je bilo od leta 1868 v Litiji okrajno sodišče, ki je sprva delovalo v zasebni hiši (predsednik sodišča Hutter, glavar Grašič, notar Svetec), kasneje se je preselilo v samostojno stavbo okrajnega sodišča.

Od leta 1873 dalje je v Litiji deloval notar Luka Svetec Podgorski, ki je s svojim delom zaznamoval zgodovino Litije, vzporedno z njo pa tudi zgodovino litijskega šolstva. Luka Svetec je bil razgledan in prodoren mož, ki je poleg svojega poklica opravljal še mnoge funkcije in naloge. Večkrat je bil izvoljen v kranjski deželni zbor, bil pa je tudi poslanec državnega zbora na Dunaju. Zavzemal se je za enakopravnost slovenskega jezika v okviru monarhije. Bil je pesnik, literat in publicist. Bil je med najbolj vnetimi zagovorniki slovenstva in kot tak med vodilnimi pobudniki in ustanovitelji najrazličnejših društev v deželi Kranjski, seveda pa tudi v Litiji. Pomembno besedo pa je imel pri odločanju o gradnji nove šole v Litiji.

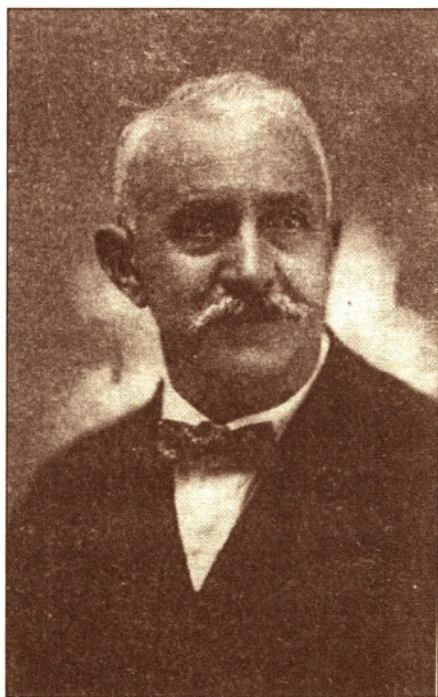

Luka Svetec Podgorski

*Svetčeva hiša. Podrli so jo leta 1970, na njenem mestu
pa danes stoji trgovina Centromerkur.*

Kmalu za Svetcem je prišel v Litijo (leta 1887) tudi organist, skladatelj in pevovodja Peter Jereb. Tu je ostal vse do svoje smrti leta 1951 in vtisnil s svojim delom nepozaben pečat Litiji, saj je pomenil sestavni del na novo prebujajočega se kulturnega in društvenega življenja.

Peter Jereb 1928

To je bil čas vsesplošnega prebujanja slovenske narodne zavesti. Leta 1880 so Nemci za ponemčevanje slovenske mladine ustanovili Šolsko društvo (Schulverein) in celo načrtno naseljevali nemško prebivalstvo na slovensko ozemlje. Kot protitež temu so se začeli tudi Slovenci zbliževati, gojiti svoj jezik in svojo narodno pripadnost. Krepili sta se slovenska pesem in beseda, oboje je povezovalo ljudi med seboj in bilo najboljše orožje proti potujčevanju. V ta sklop prizadevanj sodi odpiranje šol in gradnja šolskih poslopij (Hotič leta 1898, Sava leta 1908, Ribče leta 1911, Polšnik leta 1912, Litija leta 1912) ter ustanavljanje društev.

Naslednji podatki nam potrjujejo to aktivnost v Litiji. Ustanovljeni so bili:

- leta 1884 čitalnica,
- leta 1885 podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda,
- leta 1885 pevsko društvo Litija, kasneje imenovano Lipa,
- leta 1888 gasilsko društvo,
- leta 1899 gasilska godba,
- leta 1905 planinsko društvo.

Delovali so tudi čebelarstvo društvo, telovadno društvo, sokolsko društvo in razne glasbene skupine.

Ženski oddelek društva Sokol Litija-Šmartno

Mešano sokolsko društvo Litija

Moški oddelek sokolskega društva

Vsesokolski zlet v Pragi 1926, ki so se ga udeležili tudi Litijani

Pozdrav iz vsesokolske Prage

Ženski pevski zbor

Pevsko društvo, v sredini Bernard Andoljšek in Peter Jereb

Poleg že omenjenih Luke Svetca in Petra Jereba ter mnogih drugih vplivnih mož so bili v kraju zelo aktivni pri vodenju društvenih dejavnosti učitelji. Naj naštejemo nekatere med njimi:

- Anton Kunšič, več let učiteljeval v Litiji, nadučitelj, udeleževal se je tudi kot skladatelj
- Josip Capuder (ali Cepuder), učitelj in nadučitelj, vodil je prvi pevski zbor v Litiji (kasneje imenovan Lipa), in sicer do leta 1892
- Jernej Ravnikar, učitelj in nadučitelj, prevajal je tujo pedagoško literaturo v slovenski jezik
- Franc Slanc, več let učitelj, nato nadučitelj in posestnik, aktiven med pobudniki za gradnjo nove šole
- Josip Verbič, učitelj in nadučitelj, čebelarski strokovnjak
- Josip Kostanjevec, učitelj, nadučitelj, mladinski pisatelj
- Bernard Andoljšek, učitelj, nadučitelj, vsestranski kulturni in društveni delavec; pobudnik za gradnjo nove šole, ki je s svojim dolgoletnim bivanjem in delom zaznamoval naš kraj, in se ga mnogi Litijani še spominjajo
- Vladislav Rojec, učitelj, ravnatelj meščanske šole v Litiji, nekaj časa (od oktobra 1945 do 1946) je vodil pevski zbor Lipa, vodil pa je tudi tamburaški zbor
- Drago Rostohar, učitelj, nadučitelj osnovne šole in strokovnonadaljevalne šole v Litiji, sadjarski in vrtnarski strokovnjak, čebelar

To so le učitelji, za katere nam je uspelo najti podatke o njihovem plodnem delovanju. Prav verjetno je bil med njimi še marsikdo (opomba: ni podatkov o učiteljicah), ki je na svoj način prispeval k zlahtnejšemu življenju na prelomu stoletja.

PRIPRAVE NA GRADNJO NOVE ŠOLE

Omenjeni in še nekateri vodilni ljudje v kraju so torej vplivali na odločitev za gradnjo nove osnovne šole. Več let so tekli dogovarjanja in priprave, od iskanja lokacije do odkupa zemljišča. Dela so se pričela leta 1910 in so tekla do leta 1912, ko je bila nova štirirazrednica končana.

V dotedanjo šolsko zgradbo, v kateri je potekal pouk 35 let, se je preselila občinska pisarna (iz zasebne hiše), Peter Jereb je bil njen tajnik. V tej hiši je Peter Jereb vrsto let tudi stanoval, zato je prav tu nastalo največ njegovih

skladb. Ulica, ki teče od Valvasorjevega trga proti Savi, se po njem imenuje Jerebova ulica.

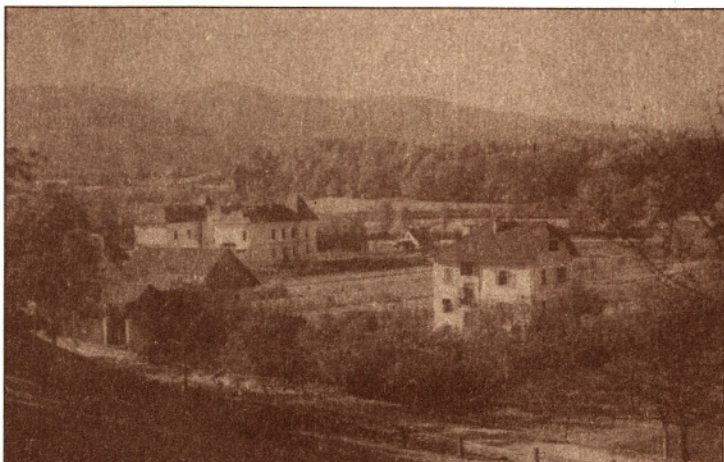
Nekdanja šola, kasnejša občina, je bila poškodovana v potresu leta 1895 in ponovno ob potresu 1963, zato so jo leta 1981 porušili.

Fotografiji šolske, kasneje občinske zgradbe iz leta 1960

PO LETU 1912 – ZGRAJENA JE NOVA ŠOLA

Ko so se litijski občinski veljaki odločili postaviti novo in večje šolsko poslopje, so mu dali pomembno mesto, saj so ga postavili poleg okrajnega sodišča, ki je bilo zgrajeno le nekaj let pred osnovno šolo, med leti 1904 in 1906. Tudi šolska zgradba je bila obrnjena z licem proti Savi oziroma proti železnici, od koder naj bi bila lepo vidna.

Zgradba sodišča med letoma 1906 in 1910, torej pred začetkom priprav za gradnjo nove šole.

Litija leta 1912: sodišče, poleg šola v gradnji

Zemljišče za osnovno šolo je bilo odkupljeno od gospoda Elsnerja s kupoprodajno pogodbo z dne 29.3.1910, ki jo je pripravil notar Luka Svetec. Prav tako je bil opravljen prepis zemljišča in vpisan v katastrsko mapo občine Litija: pod št. 88/I je bila vpisana šolska zgradba, pod št. 89/I pa šolski vrt. Načrte za šolo je naredil arhitekt in stavbenik Viljem Treo iz Ljubljane, ki je tudi vodil potek gradnje. Družina Treo je nekaj let prebivala v Litiji in je bila tudi prvi lastnik stavbe Restavracija Pošta v Litiji (leta 1884).

Vsa dokumentacija v zvezi z gradnjo šole je shranjena v Zgodovinskem arhivu Slovenije v Ljubljani, nanaša pa se na čas od priprav za gradnjo šole do konca gradnje in urejanja okolice šole, torej na čas od leta 1910 do 1913. Tudi tedanji upravitelj šole Bernard Andoljšek, ki je bil zelo dejaven v kraju, je več let sodeloval pri pripravah na gradnjo šole, pri nabavi opreme in urejanju okolice šole.

Šolska zgradba iz leta 1912

Šola je bila za tiste čase lepa in moderna zgradba: enonadstropna, s šestimi velikimi, svetlimi učilnicami, z zbornico in upraviteljevo pisarno, telovadnico (v kleti) in drugimi pritiklinami (klet, drvarnica). V kletnih prostorih je bilo hišniško stanovanje, v nekem kasnejšem obdobju začasno vrtec in še kasneje mlečna kuhinja.

Šolo sta obdajala velik zelenjavni vrt in sadovnjak. Betonsko ograjo okrog vrta je naredil zidarski mojster Jakob Konjar, kovinski del ograje pa kovaški mojster iz Sodražice.

Šolski vrt, še zlasti sadovnjak, je dolga leta negoval in vzdrževal šolski upravitelj Drago Rostohar (od leta 1926 do 1949), ki je v letih svojega službovanja dal tudi svojim učencem veliko praktičnega in teoretičnega znanja o sadjarstvu (sajenje, obrezovanje, cepljenje) in ljubezni do tovrstnega dela. Šolski vrt je bil zgledno urejen. Upravitelj Rostohar se je še posebno potrudil in zasadil v njem mnoge za tiste čase eksotične vrste drevja in grmičevja. Poleg nasada jablan, breskev, hrušk, so razveseljevali mladino tudi rdeči lešniki in orehi, ribez in kosmulje ter murve. Žal sta od vsega naštetega ostala v okolici šole le še dva oreha.

Leta 1912 je bila šola v Litiji trirazrednica, leto kasneje je postala štirirazrednica, leta 1921 se je razširila v petrazrednico in leta 1922 v šestrazrednico. Dobila je tudi vzporednice od 1. do 4. razreda, in sicer: leta 1927 je dobil vzporednico prvi razred, leta 1928 so dodali vzporednici še drugemu in tretjemu razredu, leta 1930 še četrtemu razredu.

Dvorazredna ljudska šola v Litiji.	
Dežela: <u>Kranjska.</u>	Šolsko leto: <u>1910-11.</u>
Šolski okraj: <u>Litija.</u>	Kat. štev. <u>17</u>
Trirazredna ljudska šola v Litiji.	
Dežela: <u>Kranjska.</u>	Šolsko leto: <u>1911-12.</u>
Šolski okraj: <u>Litija.</u>	Kat. štev. <u>18</u>
<u>Štiri</u> razredna <u>obča</u> ljudska šola v <u>Litiji.</u>	
Dežela: <u>Kranjska.</u>	Šolsko leto: <u>1914/18</u>
Šolski okraj: <u>Litija.</u>	Kat. štev. <u>43</u>
<u>Pet</u> razredna osnovna šola v <u>Litiji</u>	
Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev.	Šolsko leto: <u>1921/22.</u>
Šolski okraj: <u>Litija</u>	Kat. štev.: <u>36.</u>
<u>Šest</u> razredna <u>mešana</u> osnovna šola v <u>Litiji</u>	
Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev.	Šolsko leto: <u>1922/23</u>
Šolski okraj: <u>Litija</u>	Kat. štev.: <u>7</u>

Razvoj ljudske šole

Upravitelj šole je bil Bernard Andoljšek, ki je s svojim živahnim in vsestranskim delovanjem zapustil dolgotrajne sledove v šoli in kraju, predvsem pa na mnogih generacijah mladih Litijanov, ki jih je vzgajal do leta 1926. Poleg že omenjene bogate društvene dejavnosti so bile v kraju pogoste tudi razne prireditve, na katerih so nastopali učenci; odrasli so jih z veseljem in množično obiskovali. Proslave narodnih praznikov, akademije in tako imenovane šolske veselice so bile dobrodelnega značaja, prinašale so lepe zneske. Organizatorji so izkupiček namenili siromašnim otrokom za obleko, obutev in prehrano, zlasti ob božiču in podobnih praznikih.

Tovrstne prireditve so potekale večinoma v Sokolskem domu v bližini šole, v Prosvetnem domu (sedaj stavba kmetijske zadruga) ali pa v predilniški dvorani na Stavbah.

Sokolski dom

Vir: Spomin na Litijo, Martin Brilej

DOGAJANJE MED PRVO SVETOVNO VOJNO OD 1914 DO 1918

Prva svetovna vojna je pretrgala vse kulturno dogajanje, mladi fantje in moški so bili vpoklicani na fronto, le tisti, ki so delali v topilnici, so bili vojaščine oproščeni. Ti so poskrbeli, da društveno življenje in delo nista popolnoma zamrla (povzetek iz Kronike pevskega društva Lipa).

Lipa ob mobilizaciji leta 1914

V zadnji vrsti stojijo od leve proti desni Karol Urbas, Pavel Černe, Tine Tič, Jože Tomažič, Feliks Damjan, Miha Grošelj. V srednji vrsti stojijo: Franc Bezlaj, Janez Gradišek, Nace Tičar, Jože Volk, Miha Bernik, Franc Gorenc, Franc Lajovic, Tinko Kunstler, Franc Kunstler, Franc Pogačnik. Sedijo od leve proti desni: Avgust Černe, Peter Jereb, Bernard Andoljšek, Maks Lajovic, Feliks Koklič. Spredaj ležijo: Franc Rupnik, Franc Kunstler ml., Viko Krhlikar

Pevsko društvo Lipa ob mobilizaciji leta 1914

Vir: Ob stoletnici pevskega društva Lipa

Litijani so leta 1914 za vojsko pletli podstavke in košare iz šibja

Med prvo svetovno vojno je morala šola v Litiji za nekaj časa odstopiti svoje prostore drugemu namenu. V njej je bila namreč vojaška bolnica, pouk je bil okrnjen in je potekal delno v Sokolskem domu, delno v nekdanji Oblakovi hiši in tudi drugje.

Vojaška bolnica v šoli

V šoli so potekali tudi tečajji prve pomoči in nege bolnikov, zlasti vojaških ranjencev. Pri tem delu je imela pomembno vlogo medicinska sestra-babica Anica Planinšek, ki se je kot mlado dekle vrnila z zdravstvenega usposabljanja v Beogradu. Pri delu so sodelovale tudi babice-porodničarke iz ostalih krajev v občini, usmiljene sestre, seveda pa tudi druge ugledne in zanesljive gospe iz Litije, med njimi Terezija Svetec, Pavla Meško, babica Dolškova. Moški, ki niso bili vpoklicani, so prevzeli organizacijo tečajev prve pomoči; tudi Luka Svetec je sodeloval pri tem, zlasti z urejanjem delovnih knjižic za bolničarke. Vojaki so bili seveda različnih narodnosti, ob druženju so drug drugega naučili posameznih izrazov iz svojega jezika, kar je popestrilo njihovo tukajšnje bivanje in zdravljenje.

Spričevalo iz leta 1917/18 nam dokazuje, da je šolsko delo kljub vojni teklo dokaj normalno. V tem času je bil učni jezik slovenski, nemščina je bila le učni predmet.

Štiri razredna *mešana* ljudska šola v *Litiji*.

Dežela: *Kranjska*.

Šolsko leto *1917/18*.

Šolski okraj: *Litija*.

Kat. št. *26*.

Šolsko naznanilo.

rojena dne *3. okt.* *1911* v *Litiji*
 na *Kranjskem*, rimsko-kat. veroizpovedanja, v šolo vstopila sploh
 dne *v*, tukaj dne *14. 9. 1917*,
 učenka *I.* razreda, — skupine, — oddelka, se je učila tako:

Četrletje	I.	II.	III.	IV.
Vedenje	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
Pridnost	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
Veronauk		<i>1</i>	<i>1</i>	<i>2</i>
Branje		<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
Pisanje		<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
Slovenski učni jezik				
Nemški jezik				
Računstvo in geometrijsko oblikoslovje		<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
Prirodopis in prirodoslovje		<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
Zemljepis in zgodovina				
Risanje				
Petje		<i>4</i>	<i>2</i>	<i>2</i>
Telovadba				
Zenska ročna dela				
Neobvezni učni predmeti				
Zunanja oblika pismenih izdelkov				
Število zamujenih šolskih poldni	<i>4</i>	<i>20</i>		
Datum izdaja	<i>5. 12. 17, 16. 2. 18, 4. 2. 18, 13. 4.</i>			

Učenke sposobna prestop v višji razred, skupino, oddelek.

Uradni pečat:

Šolski voditelj,
Šolski učitelj
Šolski učitelj
Šolski učitelj

Podpis ravnateljcev ali njih namestnikov:

I. *Rebec Janka*
 II. *Rebec Janka*
 III. *Ana Fuhi*
 IV. *Rebec Janka*

Pregled redov:

Stopnja	Vedenje	Pridnost	Napredek	Zunanja oblika pismenih izdelkov
1	bvalevredno	vsajna	prav dober	prav lična
2	povaljno	dovoljna	dober	lična
3	primerno	zadostna	zadosten	malo lična
4	malo primerno	nestanovitna	komaj zadosten	nalična
5	neprimerno	premala	nezadosten	nenarna

Obrazec 42 b. Katoliška Bukvarna v Ljubljani.

Fotokopija spričevala Ženice Rebec

ŠOLSTVO PO RAZPADU AVSTRO-OGRSKE

Konec oktobra 1918 se je Avstro-Ogrska razsula, na naših tleh je nastala Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki se je nato s kraljevinama Srbijo in Črno goro združila v Kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev, to pa se je leta 1929 preimenovalo v Kraljevino Jugoslavijo. Ta država je pomenila za Slovence določen napredek, ker je odvrnila nevarnost ponemčevanja, ki je prihajalo vse bolj do izraza v zadnjem obdobju Avstro-Ogrske.

Slovensko šolstvo je bilo potrebno prenove v materialnem in idejnem smislu. Napredni duhovi iz učiteljskih vrst so si že takoj po letu 1919 prizadevali za modernizacijo in poenotenje šolske zakonodaje. V Sloveniji je po letu 1918 še naprej veljala prejšnja šolska zakonodaja, odpravili so le nemški učni jezik. Poučevati se je torej začelo v slovenskem jeziku, kot drugi jezik je bila uveden srbohrvaščina, nemščina je postala le fakultativni predmet.

Šolski zakon iz leta 1929 je poenotil osnovno šolstvo v okviru jugoslovanske države. Uvedel je splošno in obvezno osemletno osnovno šolo, kar za Slovenijo ni bila novost, pač pa za nekatere druge dele Jugoslavije. Novost je bila tudi uvedba skupnega pouka za dečke in deklice. Zakon je prepovedoval telesno kazen in uvajal razrede, oddelke in ocene, ki jih poznamo še danes. Do takrat je bila v šoli najbolj zaželeno ocena enica, po novem pa petica.

Zakon označi osnovno šolo kot "narodno šolo" in jo razdeli v :

- štiriletno osnovno šolo in
- štiriletno višjo narodno šolo, ki traja do dopolnjenega 14. leta starosti.

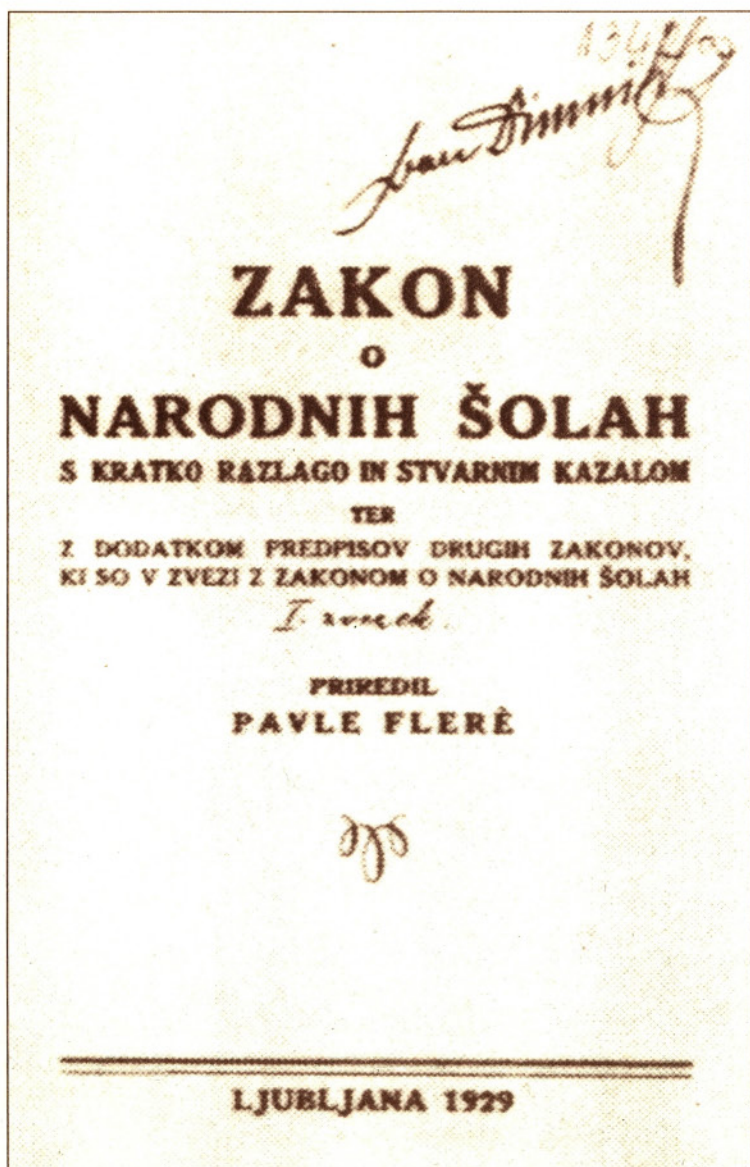
Višja narodna šola na podeželju ponavadi ni imela 7. in 8. razreda, namesto tega je v zimskem času, od novembra do marca, potekal pouk kot nadomestek za nekdanjo ponavljalno šolo. Večina mladine je bila deležna le šestletnega šolanja.

K osnovnemu šolstvu so sodili tudi:

- otroški vrtci,
- šole za nezadostno razvite otroke,
- gospodarske šole ali strokovnonadaljevalne šole,
- opismenjevalni tečajji za odrasle,
- kmetijski tečajji za moške,
- gospodinjski tečajji za ženske.

Za delovanje šole je skrbela država. Šolarji so lahko po 4. razredu osnovne šole nadaljevali šolanje v višji narodni šoli, v meščanski šoli, v nižji gimnaziji ali v strokovnonadaljevalni šoli.

ŠOLSKA DOKUMENTACIJA

Zakon o narodnih šolah iz leta 1929

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA
 DRAVSKA BANOVINA

Drž. restavredna mesna narodna šol.

Litija

Šolsko leto: 1932./33.

Razred: 1. a

Ime učenca (-ke)

Frajdetic Jozef Jozef

Šol. upravitelj: J. Gršček

Knjižica za učence narodnih šol

Začetno šolsko leto 1931-32 Štev. _____

Izkaz

o šolskem napredku.

Jerel Peter

rest razredna osnovna šola v Litiji

Razr. 1. a, odd. _____, uč. stp. _____ Obiskuje ta razr. (odd., uč. stp.) _____
 Šolsko leto 1932-33 Ponavlja _____

Izkaz

o šolskem napredku
v 2. letu.

Predmeti	Polletje		Letni uspeh	Podpis staršev, učitelja, učenca		
	I.	II.				
Vedanje	5	5	odličn	L		
Pisnost	5	5				
Varnost	5	5				
Čistoča	5	5				
Učni uspeh	5	5				
Sobnovanje	5	5				
Računstvo in novost oblikov.	5	5				
Novosti snak in dimenzionir.	5	5				
Znanje in zgodovina	5	5				
Priloge in preobdelanje	5	5				
Risanje	5	5	II	L		
Pečje	5	5				
Tekovščina	5	5				
Druška ročna dela	5	5				
Druška ročna dela	5	5				
Neobvezni predmeti	5	5				
Znanje oblikov. pisan. izdelkov	5	5				
Število samostojnih izdelkih pozitiv.	5	5			5	5
Število samostojnih izdelkih negativ.	5	5				
Datum, kdaj se je izkaz izvil	31. 7. 1933. 12. 11. 1933.					

Za prestop v višji razred (oddelek, učno stopnjo) _____ sposobnosti _____

Milovan
razredni učitelj

Izkaz o šolskem napredku

Pet razredna osnovna šola v Litiji

Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Šolsko leto: 1921/22

Šolski okraj: Litija

Kat. št.: 29

Šolsko naznanilo.

rojen a dne 5. junija 1923 v Litiji
 v (na) Sloveniji rim.-katol. veroizpovedanja, v šolo vstopil a sploh
 dne 16. 9. 1949, v Litiji, tukaj dne
 učen ka II razreda, skupine, oddeika, se je učil a tako:

Četrletje	I.	II.	III.	IV.
Vedenje		1		1
Pridnost		2		1
Verouk		2		2
Branje		1		2
Pisanje		2		2
Slovenski učni jezik		2		2
Srbohrvatski jezik		2		2
Računstvo in geometrijsko oblikoslovje		2		2
Prirodopis in prirodoslovje		1		1
Zemljepis in zgodovina		2		1
Risanje		2		2
Petje		1		1
Redovanje <u>školj</u>		2		2
Ženska ročna dela		1		1
Neobvezni učni predmeti	<u>Številski jezik</u>	2		2
Zunanja oblika pismenih izdelkov		2		2
Število zamujenih šolskih poldni	opravičenih	1		1
	neopravičenih			
Datum izdaja		<u>31. 5. 22.</u>		<u>28. 7. 22.</u>

Učenka je sposobna za prestop v prvi višji razred, skupino, oddelek.

Uradni pečat:

B. ANPOLJSEK

šolski voditelj *B. Anpoljsek* razredni učitelj

A. Spachak
veroučitelj

Podpis roditeljev ali njih namestnikov:

I.
II. *Amica Tricna*
III.
IV.

Pregled redov.

Stopnja	Vedenje	Pridnost	Napredek	Zunanja oblika pismenih izdelkov
1	hvalevredno	vrtrajna	prav dober	prav učna
2	povoljno	dovoljna	dober	lična
3	primerno	zadostna	zadosten	malo učna
4	malo primerno	nestanovitna	kotaj zadosten	nelična
5	neprimerno	premala	nezadosten	neučna

Šolsko naznanilo iz leta 1922

Šest razredna mešana osnovna šola v Litiji

Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Šolsko leto: 1928/29.

Šolski srez: Litija

Kat. št.: 10

Odpustnica.

Zupanič Olga

rojen a dne 14. marca 1926 v St. Jozije pri Litiji
rim. kat. veroizpovedanja, je hodil a
v osnovno šolo od 15. sept. 1926 do 3. aprila 1929,
ter dovršil a šesti razred, skupino, - oddelek in
oddelek ponavljalne šole na tukajšnji osnovni šoli. Ob svojem izstopu iz šole je prejel a
nastopne rede:

Vedenje: vrhono

Pridnost: prav dobro

Verouk	<u>odlično</u>
Čitanje	<u>prav dobro</u>
Pisanje	<u>prav dobro</u>
Učni jezik	<u>prav dobro</u>
Srbohrvaščina	<u>prav dobro</u>
Računstvo in merstveno oblikoslovje	<u>prav dobro</u>
Prirodopis in prirodoslovje	<u>prav dobro</u>
Zemljepis in zgodovina	<u>prav dobro</u>
Risanje	<u>prav dobro</u>
Petje	<u>prav dobro</u>
Telovadba	<u>-</u>
Deška ročna dela	<u>-</u>
Dekliška ročna dela	<u>odlično</u>

Neobvezni učni predmeti } -

Zunanja oblika pismenih izdelkov . . . prav lična

Ker je ta učen ka zadostila zahtevam § 21. državnega zakona o osnovnih šolah z dne 2. maja 1883, drž. zak. št. 53, oziroma § 17. zakona z dne 29. aprila 1873, dež. zak. št. 21, se odpušta s tem iz šole.

Upraviteljstvo šest razredne mešane osnovne šole

v Litiji, dne 3. aprila 1929.

Španel
šola v. upravitelj

Španel
učitelj

Španel
razrednik učiteljica

Državna *mešana* ljudska šola
v *Litiji*

Kraljevina Jugoslavija
Dravska banovina

Štev. *31*
Šolsko leto *1938/39.*

Izpričevalo

o dovršeni osnovni šoli

Uuk Lea, sin hči *Viktorija*,
rojen a dne *1. septembra 1935* v *Gradcu*
v *dravski* banovini, *rim. kat.* veroizpovedi, je hodil a v ljudsko
šolo od *1. septembra* 1935 ter v šolskem letu *1938/39.*
dovršil a v tukajšnjem *četrtm* oddelku učno snov *četrtga razreda* osnovne
šole s temle uspehom:

Vedenje	<i>odlično</i>
Verouk	<i>odlično</i>
Slovenski jezik	<i>prav dobro</i>
Srbskohrvatski jezik	<i>prav dobro</i>
(manjšinski jezik)	
Narodna zgodovina	<i>prav dobro</i>
Zemljepis	<i>prav dobro</i>
Računstvo z osnovami geometrije	<i>odlično</i>
Poznavanje prirode	<i>odlično</i>
Higiena	
Praktična gospodarska znanja	
Gospodarstvo — gospodinjstvo	<i>prav dobro</i>
Ročna dela	
Risanje	<i>odlično</i>
Lepopis	<i>prav dobro</i>
Petje	<i>odlično</i>
Telovadba	<i>odlično</i>

To izpričevalo se izdaje učen *ku* na osnovi čl. 63. in 65. zakona o ljudskih šolah
z dne 5. decembra 1929.

v *Litiji*, dne *28. junija* 1939.

Boštolič
šolski upravitelj

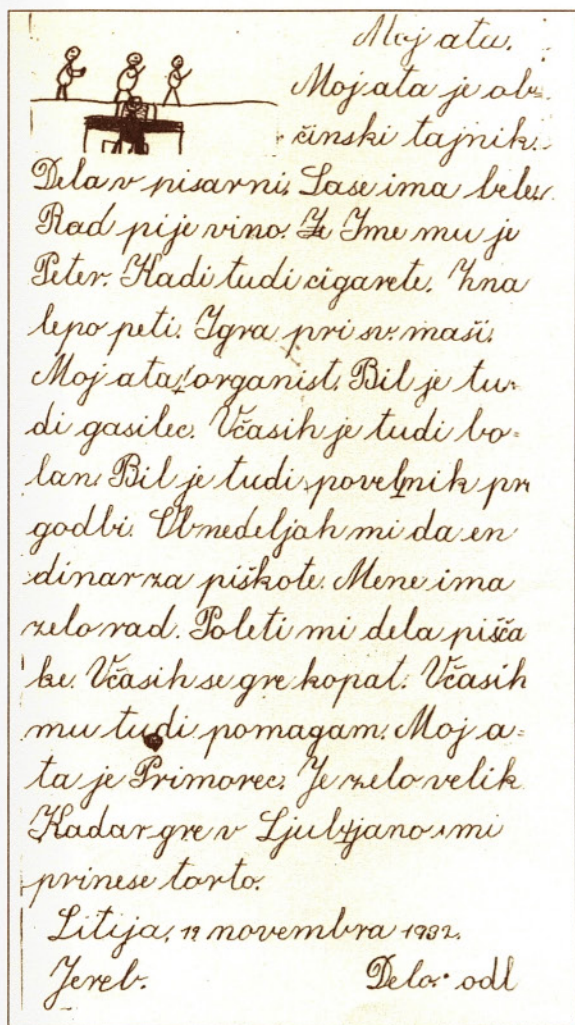

Krašnja
razredna učiteljica

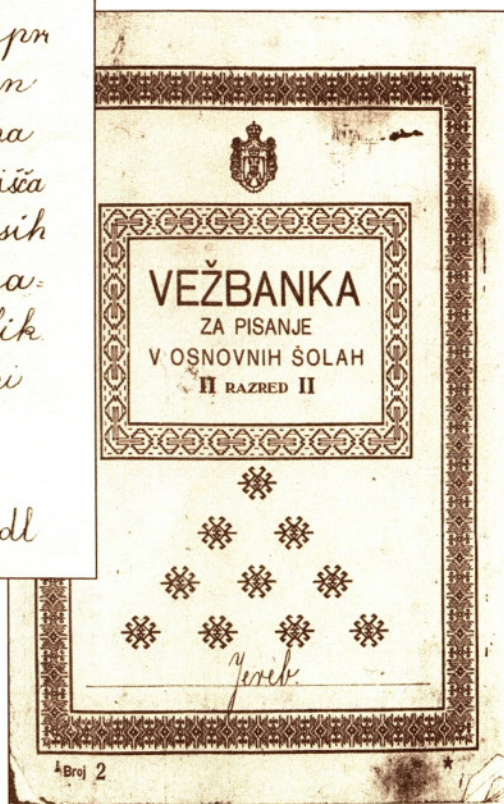
OCENE: za vedenje: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3), neprimerno (2)
za uspeh: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3), slabo (2), nezadostno (1)

ČAS MED OBEMA VOJNAMA:
UČENCI IN UČITELJI V SLIKI IN BESEDI

V šoli je bil še vedno poudarek na lični obliki pisnih izdelkov in lepi pisavi.

Spis Petra Jereba

Fotokopija Vežbanke

Spodnje fotografije so bile posnete pred šolo v Litiji v času med obema vojnama. Prikazujejo tedanje učence, učitelje in veroučitelje.

Fotografija, posneta okrog leta 1924.

Učenci letnika 1925 in mlajši z učiteljico Ivo Župančič, učiteljem Venom Tauferjem ter nadučiteljem Rostoharjem. Fotografija verjetno posneta okrog leta 1934.

Fotografija iz leta 1935. V sredini sedijo učitelji Taufer, Župančič in Pirnik ter veroučitelj.

Učenci pri prvem obhajilu leta 1939 z učiteljicama Danico Demšar in Ivo Župančič.

Naslednje fotografije so zanimive zato, ker prikazujejo učence in učitelje v šoli in zunaj nje, na izletih v okolici Litije, v času med obema vojnama.

Fotografija prikazuje učence generacije 1925 na šolskem izletu na Javorju z učiteljico Klovarjevo okrog leta 1932.

Izlet učencev rojstnega letnika 1923 na jugoslovansko-avstrijski meji z učiteljem Pirnikom in župnikom Lovšinom.

Skvti oziroma taborniki, ki so se jim pridružili tudi planinci, so v času šolskih počitnic postavili svoj tabor ob izlivu potoka Reka v Savo, v tako imenovani džungli. Njihov vodja je bil gospod Pleničar.

Fotografije so iz leta 1934 in 1935.

OKUPATORJEVO ŠOLSTVO 1941-1945

Leta 1941 se je pri nas začela druga svetovna vojna. Okupacijske armade so zasedle slovensko ozemlje in ga razdelile med Nemčijo, Italijo in Madžarsko. Litijsko področje je bilo priključeno nemškemu rajhu, v bližini pa je potekala meja z Italijo.

Pri raznarodovalnem delu v slovenskih pokrajinah je okupator pripisoval največji pomen prav šolstvu. Nemci so izgnali veliko število slovenskih učiteljev in drugih izobražencev; odpirali so svoje šole in vrtce, zaposlili so svoje učitelje. Takoj leta 1941 je nemščina postala učni jezik v osnovnih in meščanskih šolah. Poleg učenja nemščine je bil pri večini učnih predmetov poudarek na spoznavanju življenjepisa Adolfa Hitlerja, petju nemških pesmi in na vojaških vajah s korakanjem. K istemu cilju je prispevala tudi zvezna mladinska nacistična organizacija Deutsche Jugend.

Podatki o stanju na litijski šoli tik pred pričetkom vojne, z dne 31.3.1941:

- Osnovna šola Litija je imela leta 1941 deset šolskih oddelkov (7 oddelkov in 3 vzporednice) in tri oddelke otroškega vrtca.
- Šolo je obiskovalo 450 otrok, od tega 210 dečkov in 240 deklic.
- Zaposlenih je bilo deset učiteljev in tri "otroške vrtnarice" (skupno 4 moški in 9 žensk).
- Učiteljska knjižnica je štela 1000 knjig, "šolarska" pa 700 knjig.
- Šolsko poslopje je bilo v dobrem stanju, obsegalo je šest velikih učilnic, šolsko pisarno in upraviteljevo stanovanje.

KAJ SE JE DOGAJALO S ŠOLO MED VOJNO:

- Šolsko poslopje je ostalo nepoškodovano. Od pričetka okupacije do jeseni 1944 je služilo šolskemu pouku; potem se je vselila SS policija, ki je ostala v poslopju do osvoboditve.
- Pouk je potekal od vsega začetka samo v nemškem jeziku, uporabljali so le nemške učbenike.
- Prvi šolski upravitelj je bil Sepp Pruger, doma iz Patergassna na Koroškem. Učiteljice Olga Kopačin, Gerta Šipek in še dve drugi učiteljici so bile prav tako Korošice. Približno po dveh letih so omenjene učitelje in upravitelja zamenjali, na njihovo mesto so prišli učitelji iz notranjosti Avstrije, večinoma z Dunaja. Menjave so bile dokaj pogoste, zato vseh imen učiteljev niti ni mogoče navesti. Zadnja skupina pred osvoboditvijo je bila: šolski vodja Willi Wolderich ter učiteljice Frieda Klage, Luisa Walcher, Maria Kaise. Z mladino niso ravnali surovo, bili pa so dosledni pri načrtnem ponemčevanju otrok.

- Otroci nižjih razredov so obiskovali pouk dokaj redno, učenci višjih razredov pa so kmalu začeli pouk sabotirati, saj so spoznali cilje pomemčevanja.
- Knjižnica za učence in učiteljska knjižnica sta bili odpeljani v Kamnik. Le nekaj knjig je ostalo skritih pri domačinih. Na šoli so Nemci ustanovili manjšo knjižnico v svojem jeziku, ki pa je potem, ko se je vselila SS policija, neznanokam izginila.
- Že leta 1941 so bili mnogi učitelji skupaj z drugimi uradniškimi družinami izseljeni v Srbijo, od koder so se vrnil leta 1945. Ti učitelji so bili: Ana Švagelj, Ljudmila Vizjak, Drago Rostohar, Jože in Iva Župančič.
- Pred okupatorjem so se že na začetku vojne umaknili in odšli iz Litije naslednji učitelji: Franjo Trošt, Štefanija Klovar, Ana Krapš, Danica Demšar in šolski nadzornik Josip Dolgan.
- "Otroške vrtnarice" Franja Potokar, Pija Semen in Angela Ulaga so na začetku vojne ostale na mestu, kjer so bile; kasneje je Potokarjeva izstopila iz državne službe, Ulagova je bila po vojni premeščena v Ljubljano, Semenova pa je ostala v vrtcu v Litiji.

DOGAJANJE V KRAJU V ČASU NOB:

- Prvi težek udarec je prebivalstvo Litije doletel julija 1941 z izselitvijo nekaterih naprednih družin. Prvo nedeljo v mesecu so v zgodnjih jutranjih urah prispeli kamioni, na katere so naložili mnoge učiteljske in uradniške družine, jih odpeljali v Šentvid pri Ljubljani, od tam pa v Srbijo.
- Narodnoosvobodilno gibanje je večina prebivalstva podpirala, kar je imelo za posledico ponovne izselitve, aretacije in zapiranje ljudi, pa tudi mučenje in streljanje zapornikov in talcev. V Begunjah so bili leta 1942 ustreljeni trije domačini.
- V okolici Litije so bile razne partizanske bitke, v katerih so domačini sodelovali kot voditelji.
- Od jeseni 1944 so naši in zavezniški letalci večkrat napadli železniški most v Pogoniku, kot tudi na nemške in domobranske postojanke v Litiji.
- Iz litijske občine je odšlo v NOB preko 300 borcev, padlo jih je okoli 60, kot talcev je bilo ustreljenih 15. Borci so bili vključeni v Zasavski bataljon.
- Marca 1945 je bil izvršen zavezniški bombni napad na Litijo, vendar bombe večinoma niso zadele pravih ciljev.
- Okupator je zapustil naš kraj 8. maja 1945, in to dokaj mirno.

(Povzetek poročila šolskega upravitelja Marjana Železnika iz leta 1946)

Zanimivo je, da je v Litiji skoraj ves čas vojne oziroma do jeseni 1944 tekla pouk, seveda v nemškem jeziku. V tem času so uporabljali tudi nemško dokumentacijo, osnovnošolski sistem pa je bil pretežno enak ali zelo podoben našemu:

Od 1. do 4. razreda je bila Volksschule (osnovna šola), sledila je štiriletna Hauptschule (višja narodna šola oziroma meščanska šola).

**Zeugnisse der
Deutschen Volksschule**

für

Damjan Vinzenz

geb. am 27.01. 1932.

in Litai

Kreis Stein

Sohn, Tochter des Franz Damjan
Eisenbacher

in Litai 74.

Kreis Stein

in Oberstein

Kreis _____

*Spričevalo tretjega razreda
nemške osnovne šole iz leta 1942*

Volksschule in Litai Kr. Stein

3. Klasse

Schuljahr 1941/42. 2. Halbjahr

1. Führung und Haltung: _____
sehr gut

2. Leistungen:

Leibeserziehung gut

a) Leichtathletik b) Schwimmen c) Turnen d) Spiele

Deutsch: Musik sehr gut

a) mündlich gut Zeichnen u. Werken sehr gut

b) schriftlich sehr gut Hauswirtschaft: _____

Heimatkunde sehr gut a) Handarbeit

Geschichte: _____ b) Hauswerk

Erdkunde Rechnen u. Raumlehre _____

Naturkunde: _____ gut

a) Lebenskunde Schrift _____

b) Naturlehre sehr gut

3. Bemerkungen Der Schüler ist zum Auf-
steigen in die 4te Klasse geeignet.

Litai 1942.

D. Klassenlehrer Auguste Glatz D. Schulleiter Karl Kompf

Unterschrift des Vaters oder seines Stellvertreters: Franz Damjan

Takoj po končani vojni, torej v letu 1945, so učenci opravljali posebne izpite, da jim je bilo priznano šolanje v času okupacije. Z izpiti za nostrifikacijo, kot so jih imenovali, so učenci dokazovali svoje šolsko znanje za posamezni razred in ga tako preskočili (da niso izgubljali medvojnih šolskih let). To je bilo pomembno še zlasti za otroke, ki med vojno niso obiskovali pouka, ali za otroke iz krajev, kjer med vojno pouka sploh niso imeli. Za izkazano znanje so prejeli posebna spričevala o izpiti za nostrifikacijo.

NAVDUŠENJE PO KONČANI VOJNI

V Litiji se je pričel osnovnošolski pouk z nekdanjimi, to je s slovenskimi učitelji, dne 14.6.1945, torej tik pred koncem šolskega leta. Zgradba osnovne šole je ostala nepoškodovana, pač pa je manjkalo vsega drugega: opreme, učil, šolskih potrebščin, tudi učiteljske knjižnice in knjižnice za učence ni bilo.

Začasna upraviteljica osnovne šole je postala domačinka Angela Kunstler, ki je vodila tudi priprave na 2. kongres Zveze mladine Slovenije. Le-ta naj bi potekal v Litiji 23. in 24. junija 1945. Za ta povojni čas je bil to edinstven dogodek za slovensko mladino in navdušenje je bilo nepopisno.

Priprave na proslavo 1. kongresa OF julija 1945

V teh zadnjih dveh tednih pouka so potekale zlasti intenzivne priprave na shod, pri pripravah so sodelovali učenci in učitelji. Seveda so pospravljali šolo in urejali opremo, ki je bila razmetana po dvorišču. Mnogo šolske lastnine je bilo raznesene po javnih lokalih in zasebnih hišah, vse to je bilo treba poiskati in pripeljati nazaj v šolo. V zadnjih dneh so nato otroci šolo še okrasili z zelenjem, zastavami ipd.

O tem vzdušju najboljše govorita naslednja zapisa:

»14. junij 1945 – prvi dan pouka:

Vsi učenci 1. in 2. razreda so zbrani v enem razredu, ki je ta dan tudi primerno okrašen. Tovarišica Kunstler kot začasna upraviteljica šole nagovori zbrane učence, pri čemer vpleta sproti določila o dolžnostih in pravicah učencev. Poudarja razliko med 'švabsko' in novo šolo, tako da lahko otroci pravilno razumejo napis na tabli: MI GREMO V NOVO ŠOLO – V NOVO ŽIVLJENJE. Poudarja, koliko gorja so povzročili okupatorji, osvobodili so nas partizani, mnogi so žrtvovali tudi življenja za svobodo. Vodil jih je maršal Tito, ki še naprej kaže pot v federativno demokratično Jugoslavijo.

15. junij – drugi dan pouka:

Otroci se razdele po razredih tako, kot so zapustili nemško šolo.

V prvem razredu je 94 učencev (novincev in onih, ki so že obiskovali prvi razred). Zaradi pomanjkanja učnih moči se bo poučevalo v dveh skupinah, učenci se bodo razdelili po sposobnostih. Pouk se bo vršil od 8. od 10. ure (prva skupina) in od 10. do 12. ure (druga skupina). Razredna učiteljica je Danica Demšar.

V 2. razredu je 80 učencev, ki se po sposobnostih ločijo v dve skupini: prva ima pouk od 8. do 10. ure, druga skupina pa od 10. do 12. ure. Razredna učiteljica je Nikolaja Vrhovnik.

V 3. razredu je 67 učencev. Pouk poteka od 10. do 12. ure, ker je trenutno le ena učiteljica za 3. in 4. razred, to je Angela Kunstler. (Opomba: Kasneje je prevzela 3. razred učiteljica Hermina Novak.)

V 4. razredu je 58 učencev, pouk je od 8. do 10. ure. Razredna učiteljica je Angela Kunstler.

V 5. in 6. razredu je skupno 38 učencev (30 učencev petega in 8 učencev šestega razreda). Pouk poteka v dveh skupinah, po resničnih zmožnostih in znanju. Začasna učiteljica je Marija Gregorič«.

Iz teh zapiskov je videti, da je bilo v tem času izredno pomanjkanje učiteljskega kadra: vsi se še niso vrnili iz izgnanstva, nekateri so umrli, posamezniki so odšli v druge službe. Zaradi kadrovske stiske so še precej let nameščali in premeščali učitelje z dekretom po vsej Sloveniji. Značilna je bila precejšnja fluktuacija in hkrati kratkotrajno bivanje v istem kraju.

Postali smo pionirji

Kljub temu so se razmere počasi urejale in v naslednjem šolskem letu, to je 1945/46, je bil v litijski osnovni šoli naslednji učiteljski zbor: Angela Kunstler, Danica Demšar, Ana Rojec, Ljudmila Vizjak, Iva Župančič, Iva Bajec, Ivan Strehovec (odšel 22.5.1946), Marija Gregorič, Marija Korbar, Vlado Korbar, Drago Rostohar, Pija Semen, Cecilija Keber, Tomislava Brglez. Novi prosvetni referent je postal Marjan Železnik, ki je kmalu nato prevzel mesto upravitelja osnovne šole.

Prvi dve leti po vojni je v šoli deloval še otroški vrtec, v katerem sta delali Pija Semen in Elizabeta Gajšek. Ko je bil leta 1947 ustanovljen DID (Dom igre in dela), so se vrtčevski oddelki umaknili iz šole.

Osvoboditev leta 1945 je na šolskem področju pomenila logično nadaljevanje razvoja, ki ga je šolstvo doživelo med NOB. Sprejet je bil odlok o organizaciji osnovnih in srednjih šol, ki je med drugim, v skladu z načelom ločitve cerkve od države, podržaval zasebne šole, ki so jih prej upravljali cerkveni redovi. Verouk je v prvem obdobju še ostal šolski predmet, vendar je bil neobvezen. Meščanske šole, ki so bile sestavni del prejšnjih šolskih sistemov, so ukinili, namesto njih pa odpirali nižje gimnazije.

Temeljni zakon o sedemletnem obveznem šolanju iz leta 1946 je dejansko pomenil korak nazaj za področja, kjer je prej veljala osemletna šolska obveznost. V bistvu je bil to izhod v sili zaradi pomanjkanja prosvetnih delavcev. V celotnem jugoslovanskem prostoru pa je vseeno pomenil določeno izboljšanje dejanskega stanja.

Šolski sistem je bil z novim zakonom poenoten, šoloobvezni otroci pa so bili zajeti v sedemletke iz štirih razredov osnovne in treh razredov višje osnovne šole. Te šole je na predlog okrajnih ljudskih odborov ustanavljalo beograjsko prosvetno ministrstvo. Namesto v višjih osnovnih šolah so učenci lahko nadaljevali šolanje v gimnazijah, ki so imele v tem času tri nižje razrede in pet višjih razredov. Zadnji trije razredi sedemletk so imeli predmetni pouk ter enak učni načrt in predmetnik kot nižji gimnazijski razredi.

Potem ko so v letu 1950 ponovno uvedli osemletno šolsko obveznost, so del sedemletk spremenili v nižje gimnazije in so le-te postale štiriletne, enako pa so postale tudi višje gimnazije štiriletne. Nižje gimnazije so tako nastale v celi vrsti naših krajev, postale so obvezne in so izgubile značaj izbirnih šol. Tako je bilo tudi v Litiji.

Odlok o obveznem osemletnem šolanju, ki je izšel oktobra 1953, je uzakonil šolsko obveznost od sedmega do 15. leta starosti. Učenci so se najprej šolali v štirih razredih nižje osnovne šole, nato so nadaljevali obvezno šolanje v višjih razredih osnovne šole ali pa v nižjih gimnazijah.

Najpomembnejša prelomnica povojnega šolstva pa je nedvomno šolska reforma iz leta 1958. Splošni zakon o šolstvu iz tega leta je uzakonil osemletno osnovno šolo kot edino obliko obveznega šolanja.

PODATKI O UČENCIH IN UČITELJIH V LITJI

V šolskem letu 1946/47 so bili zaposleni v osnovni šoli:

Marjan Železnik kot upravitelj šole, Iva Bajec, Tomislava Brglez, Angela Kunstler, Jelka Logar, Ljudmila Vizjak, Iva Župančič. Novembra je bila nameščena Roza Salamon, decembra Amalija Skok in januarja 1947 Štefanija Klovar. V šolskem vrtcu so bile: Pija Semen, Mira Bivic in od oktobra dalje še Elizabeta Gajšek.

Število učencev v šolskem letu 1946/4

RAZRED	MOŠKI	ŽENSKÉ	SKUPAJ
1.	26	27	53
2.	47	41	88
3.	29	45	74
4.	43	25	68
5.	8	10	18
SKUPAJ	153	148	301

Opomba: Število učencev v petem razredu je manjše, ker so se ostali učenci vpisali v nižjo gimnazijo.

Število učencev v šolskem letu 1949/50:

RAZRED	ŠT. UČENCEV
1.	71
2.	53
3.	42
4. a	32
4. b	33
Pomožni oddelek	17
SKUPAJ	248

Leta 1950 so bili v Litiji ukinjeni višji razredi osnovne šole, zato nižja gimnazija tukaj ni bila več izbirna, ampak edina oblika šolanja. Domnevam, da je bil zato ustanovljen pomožni oddelek. V njem so namreč zaključili šolsko obveznost tisti posamezniki, ki niso nadaljevali gimnazijskega šolanja. Več let je v pomožnem oddelku poučevala učiteljica Milena Jurca.

Na fotografiji so učenci 1.b razreda v šolskem letu 1953/54 z razredničarko Evo Malenšek in upraviteljem šole Marjanom Železnikom.

Na fotografiji je četrti razred v šolskem letu 1953/54 z razredničarko Ivo Župančič in šolskim upraviteljem Marjanom Železnikom.

VRTEC V OSNOVNI ŠOLI

Po zakonu o narodnih šolah iz leta 1929 so k osnovnemu šolstvu sodili tudi otroški vrtci oziroma zavetišča, kot so jih takrat imenovali. Takšna možnost je obstajala očitno tudi v povojni šolski zakonodaji.

Iz kronike vzgojno-varstvene organizacije je moč zaznati, da je bila v Litiji prva vzgojiteljica Franja Potokar, ki je prostore za svoje delo dobila v osnovni šoli v Litiji. To je bilo okrog leta 1929 ali 1930, ko je bil upravitelj šole Drago Rostohar. Toda Franja Potokar je ugotovila, da imajo največje potrebe po varstvu otrok starši, ki so bili zaposleni v predilnici, in je zato v stiku s tovarno poiskala druge prostore za delo, in sicer v dekliškem domu na Stavbah, saj je večina otrok stanovala v tem delavskem naselju.

Vrtec na Stavbah in vzgojiteljica Franja Potokar okoli leta 1936

Pri opremi igralnic in nabavi igrač je Potokarjevi veliko pomagala Predilnica Litija, malico pa so otroci nosili s seboj od doma, saj ni bilo organizirane prehrane. Glede na veliko število vpisanih otrok se je Potokarjevi pri delu v vrtcu pridružila še Angela Ulaga.

Vrtec na Stavbah in vzgojiteljici Franja Potokar in Angela Ulaga leta 1936

Vzporedno s tem vrtcem pa je nadaljeval delo tudi vrtec v litijski osnovni šoli, ki ga vodila Pija Semen.

Vrtec v litijski osnovni šoli in vzgojiteljica Pija Semen okoli leta 1933

Le-ta je še posebno zaznamovala delo vrtca na desnem bregu Save, saj je ostala v njem vse do leta 1947 (tudi med vojno), ko sta se oba vrtca preselila v nekdanjo Ukmarjevo vilo na Ponoviški cesti.

Vrtec v litijski osnovni šoli z vzgojiteljico Pijo Semen okrog leta 1937

Tako kot šolarji so se tudi predšolski otroci udeleževali raznih proslav in prireditev v Sokolskem domu ali v Prosvetnem domu v Litiji, ob koncu šolskega leta pa so prirejali razstave svojih izdelkov.

Vsekakor pa je iz šolske dokumentacije razvidno, da sta oba vrtca (pri šoli in pri predilnici) v organizacijskem in pedagoškem smislu sodila pod osnovno šolo. Iz poročila šolskega upravitelja Marjana Železnika je razvidno, da je imela pred pričetkom druge svetovne vojne, to je po stanju 31.3.1949, osnovna šola Litija tri oddelke otroškega vrtca in zaposlene tri "otroške vrtnarice": Franjo Potokar, Pijo Semen in Angelo Ulaga.

Iz tega je moč sklepati, da sta bili Potokarjeva in Ulagova v delovnem razmerju pri osnovni šoli, le prostore za vrtčevsko dejavnost sta imeli na Stavbah. Šele kasneje, to je med NOB, je Potokarjeva izstopila iz državne službe. Po zapiskih VVO Litija naj bi to storila zato, ker bi morala po odredbi Gestapa vzgajati otroke v nemškem jeziku. Odklonila je sodelovanje in ostala doma. Angela Ulaga je bila po vojni premeščena v Ljubljano.

Pija Semen je ostala še naprej v otroškem vrtcu pri osnovni šoli. Pri delu sta se ji pridružili leta 1946 še Mira Bivic in Elizabeta Gajšek (verjetno za vrtec na Stavbah).

Hitre družbene spremembe po vojni in intenzivnejše zaposlovanje žensk je povzročilo še večje potrebe po družbenem varstvu in vzgoji otrok. Treba je bilo pridobiti več prostora in primernejšega okolja za vzgojno-varstveno dejavnost. Nekdanjo Ukmarjevo vilo so zato preuredili in jo prilagodili za bivanje otrok. 11. maja 1947 je bil v njej odprt DID, to je Dom igre in dela, kot se je imenoval. Postal je samostojna vzgojno-varstvena organizacija in vanjo so se vselili otroci obeh dotedanjih vrtcev. Prvi vzgojiteljici v njem sta bili Pija Semen in Elizabeta Gajšek. Odtlej v okviru osnovne šole ni bilo več vrtca, pač pa so ga mnogo let kasneje nekako nadomestili oddelki podaljšanega bivanja.

Ukmarjeva vila na Ponoviški cesti, preurejena leta 1994, ko so v njej dobile prostore razne družbene dejavnosti

ŠOLSKA REFORMA 1958 – ENOTNA OSNOVNA ŠOLA

Splošni zakon o šolstvu, ki ga je sprejela FLRJ leta 1958, je dal temelje novemu šolskemu sistemu in šolski reformi, ki se je postopoma začela izvajati.

Šolska reforma iz leta 1958 je bila ena od najpomembnejših prelomnic v razvoju osnovnega šolstva. Zanja je bila značilna socialistična usmerjenost in enotnost v izobraževalnem in vzgojnem smislu. Odpravljena je bila nižja gimnazija in z njo dvojnost v sistemu osnovnega šolanja. Osemletna osnovna šola je postala edina oblika obveznega osnovnega šolanja na ozemlju Jugoslavije. Število osnovnih šol se je zmanjšalo na račun krčenja nižje organiziranih šol, večalo pa se je število centralnih (matičnih) šol. V večjih krajih so bile organizirane popolne osemletne šole, v manjših le štiriletne podružnične šole. Uveljavljeno je bilo družbeno upravljanje šol v skladu z ustavo, zakonom in statutom šole. Pri upravljanju so sodelovali tudi občani in predstavniki zainteresiranih organizacij.

Učni načrt je bil enoten, upošteval je notranjo diferenciacijo v smislu različnih znanj in veščin posameznikov, poudarjal je tudi individualni pristop do učenca. V šole so se uvajale sodobnejše oblike dela z učenci, večji poudarek je bil na razširjeni dejavnosti šole. To je narekovalo nove načine urejanja šolskih prostorov in opremljanja šol.

POTEK IN IZVAJANJE REFORME V LITJI

O izvajanju šolske reforme leta 1958 je ravnatelj Stane Roglič poročal naslednje:

»V letošnjem šolskem letu sta bili z Odlokom Občinskega ljudskega odbora Litija ukinjeni Nižja gimnazija in Osnovna šola v Litiji, z istim odlokom pa je bila vzpostavljena ena popolna osemletna šola v Litiji.

V šolo se je vpisalo 661 otrok, ki so razporejeni v 13 učilnicah, v 8 razredih, v 21 oddelkih. Vse učilnice razen ene so zasedene v dveh izmenah. V šoli gostuje tudi šola za učence v gospodarstvu, ki zaseda tri razrede in to trikrat tedensko popoldne. Prav tako gostuje v šolskem poslopu glasbena šola, ki zaseda nekaj manjših prostorov (kabinetov) in eno učilnico celodnevno.

Učiteljski zbor šteje skupno z ravnateljem 28 članov in je imel otvoritveno konferenco v petek, 5. septembra 1958, na kateri se je poleg ostalih vprašanj izdelal tudi program dela za prvo polletje. Glede kadrovske zasedbe je šola v

letošnjem letu številčno zadovoljivo zasedena, razen pouka telovadbe, za kar bi potrebovali eno stalno učno moč.

Pouk se je pričel odvijati v vseh oddelkih normalno brez večjih zaprek. Zaradi tehničnih ovir (primopredaja in ureditev nekaterih prostorov) se je pričel pouk 8. septembra 1958. V prvih štirih razredih se je pričelo z delom po novem učnem načrtu, v ostalih štirih razredih pa po učnem načrtu za nižje gimnazije. Vsi učitelji so morali do konca meseca septembra sestaviti učne načrte po navodilih, ki so jih dobili na konferenci učiteljskega zbora.

Za izboljšanje dela si je zbor sestavil sledeči program:

1. Stalno in vsestransko poglobljanje v strokovnem in metodičnem pogledu. Iskanje novih naprednih metod za pouk posameznih predmetov. Ideološko in politično izpopolnjevanje učiteljev. Organizirane bodo redne mesečne študijske konference.
2. Urejena bo tudi študijska knjižnica, v kateri bodo na razpolago učiteljem vsi najnujnejši pripomočki za strokovni, pedagoški in ideološki študij. Knjižnica bo za začetek vsebovala cca 2200 zvezkov.
3. Razgibalo in utrdilo se bo delo pionirske organizacije, za kar je bil določen posebni štab. Delovati sta začela tudi radioamaterski in modelarski krožek, v mesecu oktobru pa bo ustanovljen še krožek mladih združnikov, v katerem bodo sodelovali in dajali pomoč kmetijski strokovnjaki Poslovne zveze. Krožek bo imel na razpolago ves šolski vrt in sadovnjak.

V letošnjem letu je bil uveden tudi predmet domačega gospodinjstva, za katerega imajo dijaki precej zanimanja. Za tehnični pouk pa smo porabili eno uro telovadbe, katera je pri nas skrčena na dve uri. Za tehnični in gospodinjski pouk imamo tudi primerno urejene prostore, vendar nam primanjkuje sredstev za nabavo raznega inventarja (orodje, posoda itd.)

Težave:

Zelo nam primanjkuje primernih prostorov za ureditev kabinetov, ker nam jih precej zaseda glasbena šola.

Uradni dokumenti so bili natiskani šele koncem septembra, zaradi česar smo imeli prilično dosti zaprek. V bodoče bo treba zadostno število šolskih knjig in raznih učnih pripomočkov, kakor tudi uradnih tiskovin, pravočasno natisniti.

Na splošno pa se kaže pri vsem učnem osebju veliko zanimanje za poglobljanje učno-vzgojnih metod, za iskanje novih oblik dela ter za ideološko izpopolnjevanje.«

POVEZAVA OBEH ŠOLSKIH ZGRADB

Poleg vsebinske prenove osnovne šole je potekala tudi reorganizacija šolstva v Litiji. Osnovna šola v Litiji je postala matična šola, ki so ji bile najprej pripojene podružnične šole Kresnice, Ribče, Hotič, Sava, Jevnica, nekaj let kasneje, to je leta 1964, pa še podružnične šole Vače, Polšnik in Konjšica. S tako organizacijo, ki so jo leta 1979 dopolnili še oddelki prilagojenega programa osnovne šole, je sodila med največje šole v Sloveniji.

Ne glede na enotnost osnovnošolskega programa je v matični šoli v Litiji potekal pouk še vedno v dveh ločenih sosednjih stavbah: v dosedanji osnovni šoli in v dosedanji nižji gimnaziji. Zato se je leta 1963/64 že začelo razmišljati o dejanski povezavi obeh osnovno-šolskih zgradb. Izdelani so bili načrti za delno adaptacijo obeh šolskih poslopij in za prizidek med njima. Načrte je izdelala firma Slovenija Projekt iz Ljubljane, izvajalec gradbenih del pa je bilo gradbeno podjetje Gradbenik iz Litije.

Začetek gradbenih del 2. junija 1964

Prizidek je vseboval: kletne prostore z delavnico, učno kuhinjo, garderobe in kurilnico za centralno ogrevanje. Pritličje vmesnega prizidka je pridobilo tri učilnice. Prvo nadstropje pa je s prizidkom pridobilo zbornico, garderobo za učitelje, pisarno in knjižnico.

Vsa gradbena dela so bila končana poleti 1966, takrat je bil ravnatelj šole Slavko Pevec. Slovesna otvoritev novega vmesnega dela, ki je obe šolski zgradbi povezal v eno, je bila ob občinskem prazniku, to je 24. decembra 1966. Ta dan je bila na šoli odkrita tudi spominska plošča narodnemu heroju Dušanu Kvedru, po katerem se je šola od tedaj naprej imenovala.

Vmesni prizidek je povezal obe šolski zgradbi.

Pogled z zadnje strani

DEJAVNOSTI V REFORMIRANI OSNOVNI ŠOLI

Krožki

V šolskem letu 1963/64 je bilo v matični šoli v Litiji 833 učencev. Delo šole je bilo obogateno s številnimi interesnimi dejavnostmi za učence in sicer v obliki krožkov oziroma organizacij. Bile so naslednje:

- pionirska organizacija za učence od 2. do 7. razreda
- mladinska organizacija za učence 8. razreda
- klub Organizacije združenih narodov
- mladinski odsek planinskega društva
- pionirska zadruga s sadjarskim in čebelarskim krožkom
- lutkarski krožek
- šahovski krožek
- dramatski krožek
- podmladek Rdečega križa Slovenije
- fotokrožek
- pionirska šola namiznega tenisa
- strelski krožek
- otroški pevski zbor
- mladinski pevski zbor
- JPI – Jugoslovanske pionirske igre z geslom Tehniko mladini

Interesne dejavnosti in krožki, ki so se odvijali na šoli, so se navadno končali z različnimi tekmovanji. Nekaj utrinkov s tekmovanj nam prikazujejo naslednje fotografije.

Šahovsko tekmovanje

Namiznoteniško tekmovanje

Tekmovanje mladih tehnikov

Tekmovanje mladih fotografov

Ekipa košarkaric

Pionirska šolska zadruga

V programu prenovljene osnovne šole je bila tudi oživitev delovne in proizvodne vzgoje učencev, zato so bile ustanovljene pionirske šolske zadruge. V Litiji so bili v njej vključeni sadjarski, vrtnarski in čebelarski krožek. V ta namen so učenci pod vodstvom učiteljev obdelovali zelenjavni in sadni vrt, gojili čebele in pridelovali med, pridelke pa so uporabili v šolski kuhinji.

Obdelovanje šolskega vrta

Mladinska organizacija

V osnovni šoli sta učence in vse njihove dejavnosti povezovali pionirska in mladinska organizacija. Delno sta bili sicer idejno usmerjeni, vendar so bile v njihovem programu tudi konkretne naloge. Ena izmed nalog mladinske organizacije je bila pomoč pri obiranju sadja na Kresniškem vrhu. Ker je bil cilj osmošolcev zbiranje denarja za končni izlet, so se akcije seveda z veseljem udeležili.

Na Kresniškem Vrhu pri obiranju jabolk leta 1970

Pustovanje

Pustovanje ima v Litiji bogato tradicijo. H kulturnemu udejstvovanju šole in ohranjanju etnoloških značilnosti kraja je vedno sodilo tudi sodelovanje šole v pustnih prireditvah in karnevalih:

Maškare

Kulturno dogajanje

Po letu 1968, zlasti do leta 1980/81 je bilo dano veliko poudarka kulturnemu dogajanju znotraj šole. Deloval je dramski krožek, ki je vsako leto pripravil več nastopov in predstav za učence, poleg tega so bili za učence organizirani obiski raznih gledaliških predstav. To je bil čas poudarka na bralni kulturi učencev, šolska knjižnica se je začela bogatiti z novimi, vedno bolj vabljivimi knjigami, za branje so bili učenci spodbujani tudi preko pridobivanja bralnih značk. Ob kulturnih dnevih in ob drugih priložnostih so učence obiskovali literarni ustvarjalci, gledališki igralci, glasbeniki, likovniki, ilustratorji. Pri pridobivanju umetnikov za tovrstne nastope je bil zlasti uspešen učitelj in pomočnik ravnatelja Miloš Djukić. V omenjenem dvanajstletnem obdobju od 1968 do 1980 so torej šolo obiskali naslednji ustvarjalci:

- Branka Jurca, mladinska pisateljica in urednica Cicibana
- Ferdo Godina, mladinski pisatelj
- Vida Brest, pesnica
- Marlenka Stupica, slikarka in ilustratorka
- Polde Bibič, dramski igralec
- Elvira Kralj, dramska igralka
- Niko Grafenauer, pesnik
- Ivo Zorman, mladinski pisatelj
- Smiljan Rozman, mladinski pisatelj
- Miško Kranjec, pisatelj
- Ladko Korošec, operni pevec
- Božo Kos, karikaturist
- Bogdana Stritar, operna pevka
- Alenka Gerlovič, slikarka
- Mina Jeraj, gledališka igralka
- Brane Ivanc, gledališki igralec
- Jože Šmit, pesnik
- Tone Kuntner, pesnik
- Tone Pavček, pesnik
- Jože Snoj, pesnik
- Kajetan Kovič, pesnik
- Mila Kačič, gledališka igralka in pesnica
- Karel Grabeljšek, pisatelj
- France Kosmač, pesnik, dramatik in režiser
- Zlata Ognjanović, operna pevka
- Rudolf Francl, operni pevec
- Ciril Cvetko, pianist

- Cita Potokar, slikarka in ilustratorka
- Saša Miklavc, gledališki igralec
- Ela Peroci, pesnica in mladinska pisateljica
- Leopold Suhodolčan, pisatelj
- Štefka Drolc, gledališka igralka

Glede na to, da so nekateri med naštetimi umetniki gostovali v Litiji večkrat, so imeli učenci veliko možnosti, da so spoznali njih osebno in njihova dela.

Športne dejavnosti

Ker šola ni imela lastnega igrišča, so se športne dejavnosti odvijale še naprej na košarkarskem igrišču ob Savi, ki je bilo kasneje porušeno zaradi gradnje novega mostu.

Na košarkarskem igrišču ob Savi

Razna tekmovanja so še vedno potekala na nogometnem igrišču v Gradcu.

Na nogometnem igrišču

Pouk telesne vzgoje je bil organiziran tudi v naravnem okolju ob Savi (Kleče, Sejmišče, Zavrbje), kar je bilo ob lepem vremenu seveda privlačno.

Tek ob Savi

Pouk telesne vzgoje se je še vedno odvijal tudi v mali telovadnici v kleti šole in v telovadnici nekdanjega sokolskega doma, in sicer vse do leta 1975, ko je bil zaradi sanitarnih razlogov zaprt.

Toda kljub tako slabim pogojem za pouk športne vzgoje, so litijski učenci pod vodstvom trenerja Ivana Pavlice leta 1975 postali državni prvaki v nogometu.

Litijski pionirji državni prvaki v nogometu

Na letošnjem državnem prvenstvu pionirjev v nogometu, ki je bilo v Zagrebu so presenetili litijski pionirji, ki so zastopali barve Slovenije in postali državni prvaki. Pohvala gre vsem nastopajočim, ki so poleg pouka še vestno trenirali in pa njihovemu vodji tov. Ivanu Pavlici.

Tako bo prihodnje leto finale državnega nogometnega prvenstva pionirjev v Litiji in naši pionirčki bodo branili naslov državnih prvakov.

Kopija iz časopisa Predilec - julij 1975

Šolsko igrišče

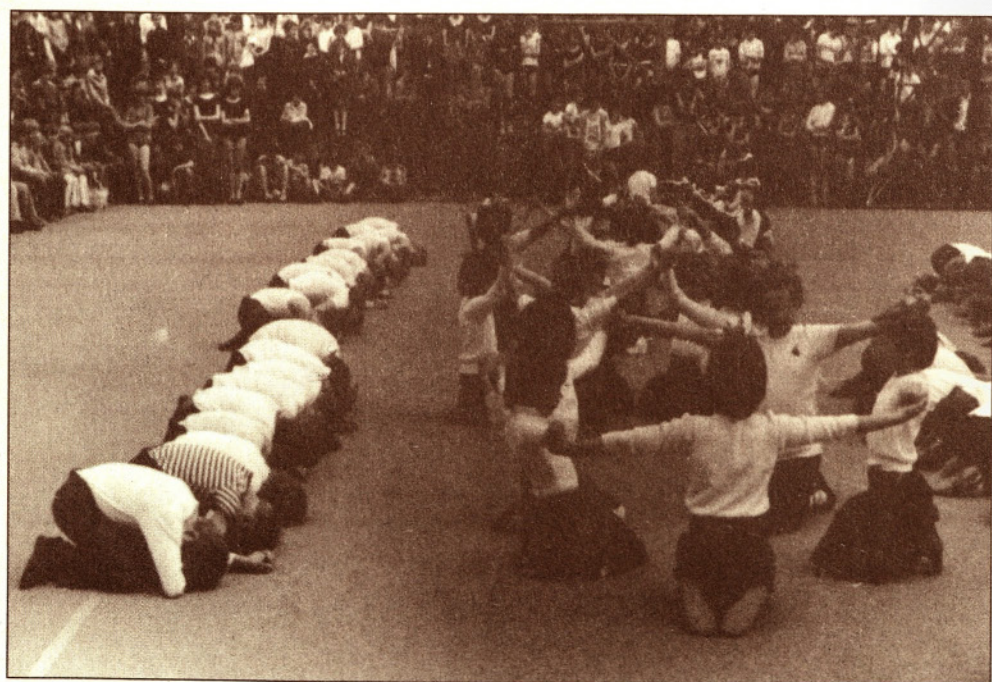
Za potrebe šolskih športnih aktivnosti so bila opravljena določena dela na šolskem dvorišču in del tega so 7. novembra 1964 asfaltirali. To je že pomenilo večji obseg telesnovzgojnih dejavnosti in iger, ki so se lahko odvijale na tem prostoru; v zimskem času je asfaltirano igrišče postalo celo drsališče.

Leta 1972 so zaradi gradnje mostu porušili nekdanje košarkarsko igrišče ob Savi, nato pa namenili šolski vrt za potrebe košarkarjev. Šolski vrt so torej leta 1972 spremenili v košarkarsko igrišče in ob njem postavili tudi tribune za gledalce ter ustrezno stavbo za garderobo, umivalnice ipd. V dopoldanskem času je bilo to igrišče namenjeno šolarjem osnovne šole, v popoldanskem času pa članom oziroma igralcem košarkarskega kluba.

Ta prostor je pomenil v tistem času veliko pridobitev za šolske prireditve. Najbolj množične in tudi temeljito pripravljene so bile parade ob vsakoletnem Dnevu mladosti.

Proslava ob Dnevu mladosti na košarkaškem igrišču pri šoli

Proslave ob Dnevu mladosti na košarkaškem igrišču pri šoli

Dan šole

Za "dan šole" je bil določen 9. april, posvečen obletnici rojstva Dušana Kvedra, po katerem se je šola v Litiji imenovala v letih od 1966 do 1992.

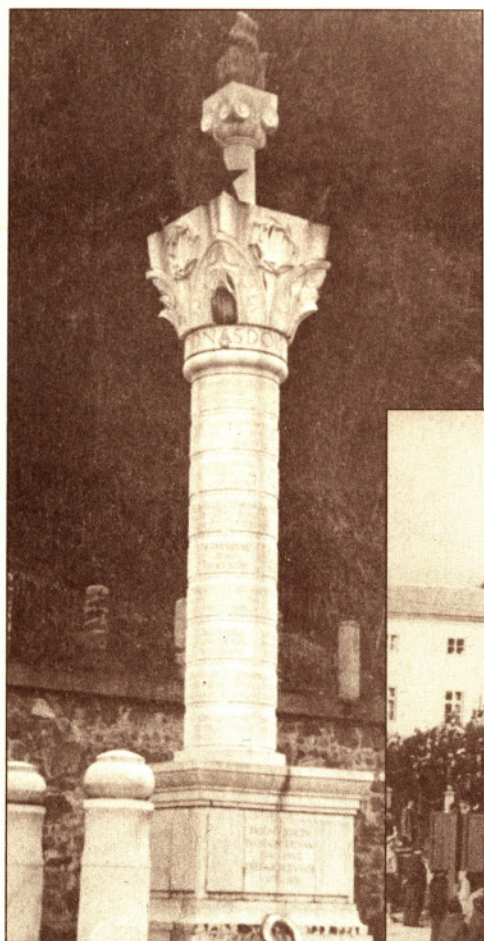
Na ta dan so se vrstile v šoli različne prireditve. Vrsto let je bil na ta dan obrambni dan šole, namenjen ohranjanju tradicij NOB. Občasno je bil ta dan namenjen samoupravljanju učencev. Nekaj let pa so potekale na ta dan akcije "NNNP - nič nas ne sme presenetiti"; nazadnje pa so bila na ta dan organizirana tekmovanja s področja ljudske obrambe in zaščite.

Dan šole kot obrambni dan

Tek zmage

Vsakoletni tek zmage, ki je bil organiziran v maju in so se ga udeleževali tudi osnovnošolci, se je končal pri spomeniku padlim borcem. Prireditev je spremljala množica gledalcev.

Spomenik NOB

Na cilju

Povezava šole z okoljem

Ob občinskem prazniku so navadno predstavniki osnovne šole – pionirji obiskali večje delovne organizacije v občini in jim čestitali. Najbolj tesno je bilo sodelovanje s Predilnico Litija, ki je pogosto prevzela pokroviteljstvo nad raznimi šolskim prireditvami.

Na obisku v predilnici

Počitniška kolonija v Ankaranu

Organizacija počitniške kolonije v Ankaranu je bila prvič prepuščena šoli leta 1967, ko jo je vodila tedanja ravnateljica Eva Malenšek. Čeprav je bilo to letovanje v zelo skromnih razmerah, v lesenih barakah in delno v šotorih, postavljenih na zasebnem zemljišču, je prinašalo otrokom in posredno tudi staršem veliko veselja. Pogodbo za uporabo zemljišča (občina Koper in občina Litija) so sicer predhodno sklenile druge družbene organizacije (Zveza borcev), ki so že nekaj let pred tem uporabljale to lokacijo za razne oblike letovanja odraslih, v zadnjih letih pa je bila namenjena predvsem letovanju šolskih otrok.

Pogodba za nadaljevanje letovanja v tem predelu ni bila več obnovljena po letu 1976, ker je bilo to območje Ankarana predvideno za pozidavo. Občina Litija je ob izgubi možnosti letovanja v Ankaranu iskala druge oblike za bivanje otrok na morju. Z deležem iz občinskega samopriskpevka si je občina Litija zagotovila uporabo paviljona za letovanje na Debelem rtiču, kamor so litijski otroci odhajali v šolsko kolonijo in v šolo v naravi nekaj naslednjih let.

ŠOLSKA SVETOVALNA SLUŽBA

Ledino šolskega svetovalnega dela je orala Eli Damjan, ki kot šolska socialna delavka dela na šoli od 1.4.1967. To je bil začetek uvajanja šolskega svetovalnega dela v osnovne šole. Pomembna delovna področja v tem času so bila zlasti: predhodne organizacijske priprave za izvajanje male šole za vse otroke, uvajanje oddelkov podaljšanega bivanja, regresiranje šolske prehrane, priprave za razvrščanje otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju kot pogoj za vključevanje v posebne oblike šolanja, organizacija in vodenje šolske kolonije, obravnave otrok s posebnimi potrebami, vodenje šolske skupnosti učencev.

Kot drugi član šolske svetovalne službe se je v litijski osnovni šoli zaposlil leta 1974 pedagog Franci Maver, ki je tovrstno delo opravljal le kratek čas, saj je kmalu prevzel mesto pomočnika ravnatelja. Kot pedagog je v delo šole uvajal vzgojne načrte ter v okviru šolske samouprave oddelčne konference. Konec leta 1977 je umrl.

Strokovno delo občinske logopedске službe je leta 1973 začela opravljati logopedinja Irena Ivanušič; sedež svojega delovanja je imela ves čas v prostorih osnovne šole v Litiji, kjer je še sedaj.

Kot pedagoginja se je socialni delavki pridružila leta 1983 Gabrijela Komotar-Hauptman, ki je svoje delo opravljala do leta 1993, ko je postala ravnateljica Osnovne šole Litija. Poudarek njenega dela je bil na uvajanju nivojskega pouka v višje razrede osnovne šole oziroma diferenciacija pouka ter delo z učenci s specifičnimi učnimi težavami, izvajanje strokovnega izobraževanja za učitelje in sodelovanje pri vseh oblikah razvoja šole.

Od leta 1978 do leta 1992 je bil sedež šolske svetovalne službe v osnovni šoli na Graški Dobravi, kjer je bil tudi sedež vodstva šole. Delo je torej potekalo v določenih dneh v eni oziroma v drugi šoli.

Šele po osamosvojitvi obeh šol v mestu Litija, po letu 1992, je tudi šolska svetovalna služba ponovno dobila mesto v »svoji« šoli, za vsako šolo je potekalo kadrovanje zase. V Osnovni šoli Litija so bile poleg socialne delavke zaposlene še pedagoginje: Branka Lončarič leta 1993/94, Milena Vidovič od leta 1994 do leta 1997, Milena Dimec od leta 1997 dalje.

PRIPRAVA OTROK NA VSTOP V PRVI RAZRED

Priprava otrok na vstop v prvi razred oziroma »mala šola« poteka v Litiji od leta 1967 dalje. Vrsto let je bila to le trimesečna mala šola, in sicer v spomladanskih mesecih pred vstopom v šolo, obiskovali so jo vsi vpisani otroci. Mala šola je potekala v vrtcu, saj v šoli ni bilo prostora. Prva oddelka male šole sta vodili vzgojiteljica Olga Primožič za otroke, ki so bili vključeni v vrtec, učiteljica Majda Baumkircher pa za otroke, ki niso obiskovali vrtca. Število ur trajanja male šole se je z leti povečevalo, nekoliko tudi vsebina in organizacija. Zadnja leta namreč pripravo na šolo izvajajo izključno vzgojnovarstvena organizacija, torej jo vodijo vzgojiteljice, število ur se je povečalo, poteka pa skoraj celo šolsko leto.

PODALJŠANO BIVANJE UČENCEV

V intenzivnem obdobju samoupravljanja, ko je bila značilna še polna zaposlenost, je naraščala tudi zaposlenost žena. S tem so se porajale vedno večje potrebe po otroških vrtcih, v šoli pa po oddelkih podaljšanega bivanja, v katerih naj bi otroci prebili čas do vrnitve staršev iz službe.

V osnovni šoli v Litiji je bil prvi oddelek podaljšanega bivanja odprt leta 1972, zaradi pomanjkanja prostora v šoli (dvoizmenski pouk) je imel prostor v vrtcu, vodila pa ga je učiteljica. Ko se je število vključenih otrok povečevalo, je seveda rastlo tudi število oddelkov PB. Tako je npr. v šolskem letu 1978/79 obiskovalo PB že 87 učencev od 1. do 4. razreda, ki so bili razporejeni v pet oddelkov. Nekaj let kasneje so se začela družbena sredstva za financiranje dodatnega programa, v katerega so umestili tudi podaljšano bivanje, krčiti; finančni delež stroškov staršev se je večal, zato se je zanimanje družin za podaljšano bivanje zopet zmanjševalo.

Financiranje tovrstne šolske dejavnosti je po letu 1992 spet zagotovljeno s strani države, od tedaj sta v litijski osnovni šoli odprta vsako leto dva oddelka PB za učence nižje stopnje.

STANOVANJSKA POLITIKA

Stanovanjski skladi, oblikovani iz obveznega mesečnega prispevka vseh zaposlenih, in ugodna posojila šolam za nakup stanovanj učiteljem so omogočili boljše kadrovske načrtovanje in strokovno zasedbo delovnih mest, saj je šola mladim učiteljem lahko omogočila v doglednem času priti do stanovanj.

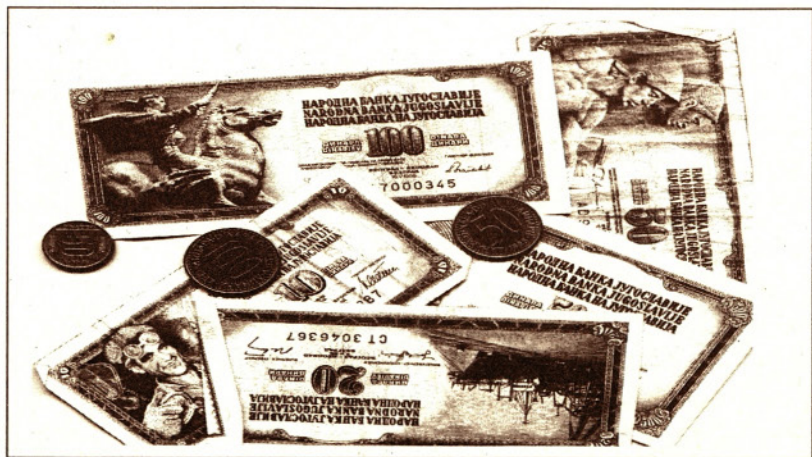
Tako so bila v letu 1974/75 za šolo v Litiji kupljena štiri stanovanja, v letu 1976 dve stanovanji, v letu 1977 tri stanovanja, v letu 1980 eno stanovanje in naslednje leto še eno.

To je pomenilo veliko pridobitev za mlade družine, za šolo pa večjo stalnost in večjo strokovnost učiteljskega kadra.

OBČINSKI SAMOPRISPEVKI ZA GRADNJO IN OBNOVO ŠOL TER VRTCEV

Prvi občinski samoprispevek za gradnjo in obnovo šol in drugih vzgojnovarstvenih organizacij je bil izglasovan na referendumu 19.4.1969. Po petih letih je sledil referendum za drugi samoprispevek, ki je bil 17.11.1974. Tretji občinski samoprispevek pa je bil izglasovan 11.11.1979. Novi način zbiranja finančnih sredstev za družbene namene je pomenil novo kvaliteto za delo na področju šolstva.

Z deležem tako zbranega denarja (skupaj z ostalimi občinskimi sredstvi) so bili namreč na novo zgrajeni ali posodobljeni mnogi prostori za šole in vrtce. Pravzaprav je bilo v nekaj letih zgrajenih toliko novih prostorov, kot jih ni bilo od preloma stoletja

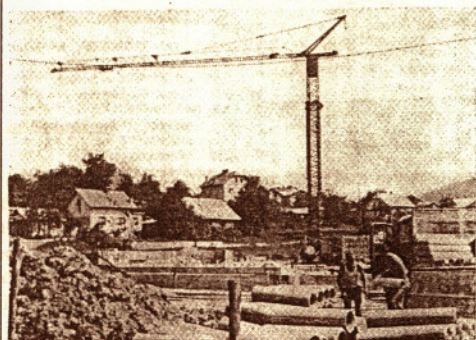

GRADNJA NOVE ŠOLE NA GRAŠKI DOBRAVI

Ob koncu šestdesetih let, ko je bila ob velikem številu učencev, bogatitvi šolskega programa in vključevanju vse večjega števila otrok v razne oblike šolskih dejavnosti (podaljšano bivanje, dodatni pouk, dopolnilni pouk, krožki) aktualna družbena težnja po uvedbi celodnevne šole, je postajalo vse bolj aktualno razmišljanje o gradnji nove šole v Litiji. Pojavljale so se ideje za različne lokacije, nazadnje je obveljala zamisel, da bi novo šolo zgradili na levem bregu Save, na Graški Dobravi.

Misel je postala uresničljiva po izpeljavi prvega in drugega občinskega samoprispevka. Samoupravna interesna skupnost za izgradnjo šolskih objektov v občini Litija je vodila vse aktivnosti v zvezi z odkupom zemljišča, načrti in gradnjo šole. Načrte za šolo je izdelal arhitekt Stane Dolenc. Gradnjo je prevzelo in opravilo Gradbeno obrtno podjetje Komunala Litija, investitor pa je bila Skupščina občine Litija oziroma omenjena samoupravna interesna skupnost.

Nova šola na Graški Dobravi

Na sliki vidite gradbišče nove litijske osnovne šole. Sredstva za šolo so zbrana s samoprispevkom, vendar jih še ni dovolj. Ostali objekti, ki so bili predvideni za gradnjo ali adaptacije s sredstvi samoprispevka po prvotnem načrtu, so v glavnem že dokončani. Ker pa so potrebe po šolskih objektih v občini še velike, bo letošnje jesen ponovno referendum za podaljšanje samoprispevka, da bi tako vsem otrokom zagotovili enake pogoje vzgoje in izobraževanja.

Šola je bila končana leta 1976 in konec tega leta pripravljena za vselitev. Svečana otvoritev je bila 25. decembra 1976.

Šola na Graški Dobravi je primer novega, paviljonskega tipa gradnje šolskih objektov, kjer so vse učilnice v pritličju. Nova šola je štela 16 učilnic, sodobno kuhinjo, jedilnico oz. dvorano za prireditve in telovadnico. Poleg tega so bili v prvem nadstropju zbornica ter upravni in pisarniški prostori.

Glede na opisane pogoje, ki so bili mnogo ugodnejši od tistih v stari šoli, je bila s preselitvijo v novo šolo tudi uprava šole prenesena na to lokacijo.

STARA IN NOVA ŠOLA V LITIJI

Po letu 1977 je bil čas bogatega ustvarjanja in razvoja ter boljših delovnih pogojev v novi šoli na Graški Dobravi, ki so jo obiskovali vsi učenci šestega, sedmega in osmega razreda ter učenci od prvega do četrtega razreda iz Gradca.

Šola na Graški Dobravi

Stara šola na desnem bregu Save je bila namenjena le mlajšim otrokom, to je do četrtega razreda iz tega predela Litije, in vsem učencem petega razreda z obeh bregov Save.

Z ozirom na takšno organizacijo je stara šola postajala vse bolj pasivna, saj se je vse pomembno in odločilno dogajalo v prostorih nove šole. Tam je bil namreč sedež vodstva šole in šolske svetovalne službe, tam so potekali sestanki strokovnih aktivov, šolske samouprave, skupni roditeljski sestanki in tudi skupne prireditve za učence. Poleg tega sta bili skupni tudi šolska kuhinja in šolska telovadnica.

PRIZIDEK K STARI ŠOLI NA ROZMANOVEM TRGU

Toda pospešena gradnja stanovanjskih blokov na Rozmanovem trgu je povzročila, da je število prebivalcev in šoloobveznih otrok precej naraščalo. Nakazovala se je potreba po odpiranju novih oddelkov, torej je bilo treba misliti na adaptacijo oziroma na dograditev stare šole v Litiji. Mnenja o smotnosti tega so bila sicer deljena, vendar je bila v danih razmerah ta rešitev optimalna.

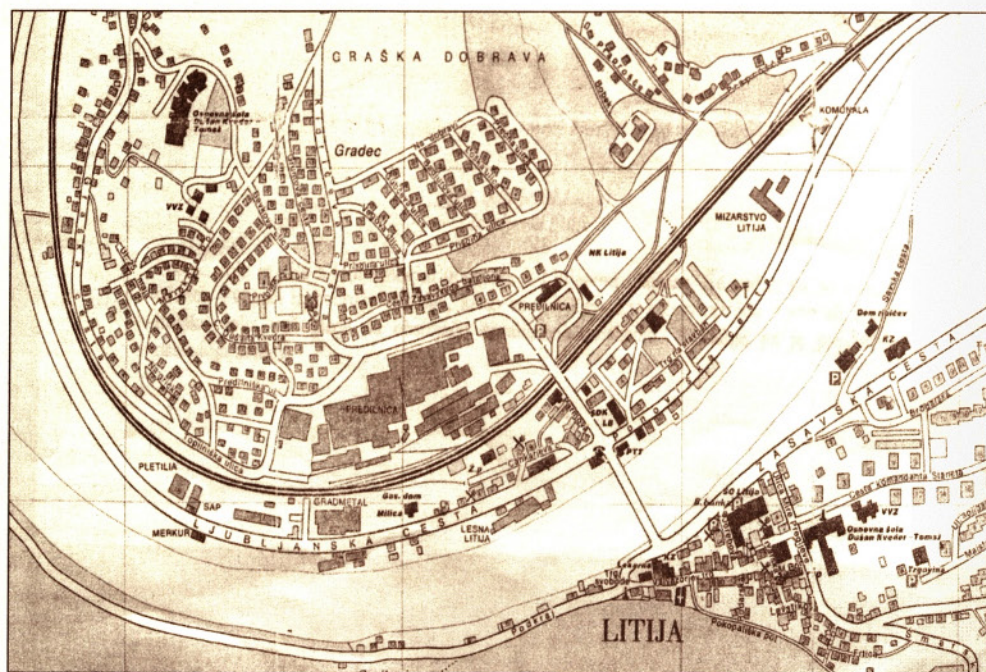
Del zemljišča je občina odkupila od družine Kunstler, katerih hiša je bila v ta namen porušena. Načrte za prizidek je pripravil arhitekt Lapajne iz Krškega, gradbena dela so se pričela leta 1984, izvajalec je svoje delo opravil v dogovorjenem času, tako da je bila čez leto dni, to je septembra 1985, šola že pripravljena za vselitev.

Novi prizidek

Prizidek z dvanajstimi prostornimi učilnicami je pomenil nov razcvet šole na desnem bregu Save. Šolo so ponovno napolnili tudi učenci višjih razredov, ki so zadnja leta hodili v šolo na Graško Dobravo.

To je čas, ko je mesto Litija prvič imelo dve popolni osnovni šoli, eno na desnem in eno na levem bregu Save.

Zemljevid Litije

Pot do šole je bila s tem olajšana mnogim litijskim učencem. Še vedno pa so ostajali učenci-vozači iz podružničnih šol, ki so se vključevali v petem razredu v eno ali drugo litijsko šolo, pač glede na obstoječo organizacijsko shemo. Nazadnje je prevladala naslednja delitev:

- v osnovno šolo na Graški Dobravi se vključujejo učenci iz podružničnih šol Vače, Kresnice, Hotič in Jevnica,
- v osnovno šolo na Rozmanovem trgu pa učenci iz podružničnih šol Sava, Polšnik in Konjšica.

Vse omenjene šole je še vedno povezovalo isto ime šole in isto vodstvo šole. V vseh teh letih, točneje od leta 1974 do konca leta 1992, to je vse do upokojitve, je šolo vodil ravnatelj Jože Grošelj.

ŠOLSKE IN KRAJEVNE ZANIMIVOSTI

Ob koncu šolskega leta 1991/92 je bilo v matični šoli v Litiji (obe šoli) naslednje število učencev in oddelkov:

Razred	Št. oddelkov	Št. učencev
1.	5	116
2.	5	128
3.	5	134
4.	5	109
5.	6	179
6.	6	167
7.	5	133
8.	6	142
skupaj	43	1108
1. do 4. razred	20	487
5. do 8. razred	23	621

V tem letu je poučevalo v Litiji 54 učiteljev, od tega 43 razrednikov in 11 nerazrednikov.

Za novejšo zgodovino ponavadi pravimo, da ni tako zanimiva in privlačna kot bolj oddaljeni časi, na katere gledamo z določeno časovno distanco, pa tudi z nekakšno nostalgijo. Zato bi za to obdobje nanizali le nekaj datumov, ki označujejo razvoj kraja in šolstva, morda bodo ti podatki pridobili na vrednosti šele čez nekaj let.

- Leta 1969 dobi Litija prve avtomatske zapornice čez železniško progo na Zgornjem Logu.
- 27. novembra 1968 prvič pelje skozi Litijo električni vlak.
- 29. novembra 1968 je odprta asfaltirana cesta Ljubljana – Litija.
- V šolskem letu 1970/71 je v Osnovni šoli DKT Litija uveden petdnevni delovni teden.
- Leta 1971 potekajo intenzivna popravila lesenega mostu čez Savo v Litiji, pri tem delajo inženirske enote JLA. Hkrati se začnejo priprave na gradnjo novega mostu.
- Leta 1972 sledi podiranje košarkarskega igrišča ob Savi zaradi gradnje mostu, nato pa izgradnja nadomestnega igrišča pri šoli na Rozmanovem trgu.
- 27. maja 1973 je iz sredstev občinskega samoprispevka zgrajena nova šola na Konjšici.

- 22.decembra 1973 je zgrajen in odprt novi betonski most v Litiji.
- V šolskem letu 1975/76 stopi v veljavo nov pravilnik o ocenjevanju vedenja (vzorno, primerno, manj primerno) in vzgojnih predmetov (zelo uspešno, uspešno, manj uspešno) s tristopenjsko lestvico. Istočasno so odpravljeni tudi popravni izpiti za učence petega, šestega, sedmega razreda, ostanejo le popravni izpiti za osmošolce.
- V šolskem letu 1976/77 je začetek vsakoletnih srečanj delavcev vzgoje in izobraževanja v občini Litija, na katerih podeljujejo tudi priznanja najbolj uspešnim učiteljem in ostalim vzgojiteljem. Organizator srečanj je bila tedanja občinska izobraževalna skupnost, zato tovrstna srečanja prenehajo ob ukinitvi omenjenih skupnosti.
- V šolskem letu 1979/80 je začetek vpisov najbolj uspešnih učencev v Zlato knjigo in Knjigo najboljših dosežkov učencev osnovnih šol občine Litija. Vpis poteka vsako leto junija na gradu Bogenšperk. Organizator je Občina Litija.
- V šolskem letu 1982/83 se prično prve oblike raziskovalnega dela v litijski osnovni šoli. Prva raziskovalna naloga nosi naslov »Sava 82«.
- Šolsko leto 1984/85 zaznamuje začetek računalniških tečajev za učence.

V letu 1992 postanejo aktualna razmišljanja o razdelitvi litijske osnovne šole na dve samostojni šoli, kar se v naslednjem letu tudi uresniči.

Leta 1993 se litijski osnovni šoli osamosvojita in dobita tudi vsaka svoje ime. Na levem bregu dobimo Osnovno šolo Gradec, na desnem bregu pa Osnovno šolo Litija. Statistični podatki se v tem šolskem letu že prikazujejo ločeno po šolah. Matična šola Gradec je imela v prvem letu svojega samostojnega delovanja 19 oddelkov in 461 učencev, v njej je poučevalo 24 učiteljev. V matični šoli Litija pa je bilo v istem obdobju organiziranih 24 oddelkov pouka, ki ga je obiskovalo 634 učencev, le-te pa je poučevalo 30 učiteljev.

Osnovna šola Gradec			Osnovna šola Litija		
Razred	Št. oddelkov	Št. učencev	Razred	Št. oddelkov	Št. učencev
1.	2	34	1.	3	60
2.	2	41	2.	3	77
3.	2	42	3.	3	87
4.	2	51	4.	3	83
5.	3	72	5.	3	88
6.	3	88	6.	3	89
7.	3	87	7.	3	74
8.	2	46	8.	3	76
Skupaj	19	461	Skupaj	24	634

OSNOVNA ŠOLA LITIJA PO LETU 1993

Prvega januarja 1993 je postala Osnovna šola Litija samostojni zavod s svojim vodstvom in z lastno strategijo razvoja. Do 10. junija 1993 je šolo vodil v.d. ravnatelj Jože Hostnik, nato pa je prevzela mesto ravnateljice Gabrijela Komotar-Hauptman. Glede na to, da je vsa leta delala v tej ustanovi, je poznala razmere v šoli, njeno kadrovsko zasedbo in tudi šolski okoliš. Izdelala je vizijo razvoja šole z naslednjimi cilji:

1. Ustvariti celostno podobo šole in pri njenih udeležencih (učencih, starših, učiteljih) vzbuditi občutek pripadnosti šoli, kajti pred osamosvojitvijo je bila ta šola le del Osnovne šole DKT Litija.
2. Glede na to, da ima šola tipične značilnosti mestne šole z blokovskim zaledjem in z velikim številom priseljenih družin, je bil cilj tudi poskrbeti za čimboljše oblike preživljanja prostega časa učencev.
3. Dosegati dobre učno-vzgojne rezultate in vsestransko uveljaviti šolo tako pri pouku kot v interesnih dejavnostih.
4. Opremiti šolo s sodobno učno tehnologijo.
5. Posvetiti veliko skrb izobraževanju učiteljev in staršev.

Pri vodenju šole so ravnateljici pomagali dotedanji pomočniki: Marija Boltin do upokojitve leta 1996, Igorij Parkel od leta 1995 do 1999, Velika Barbek, ki je nadomestila Boltinovo, Milena Dimec, ki je bila na to mesto imenovana leta 1999.

PRISPEVEK RAVNATELJICE GABRIJELE HAUPTMAN:

CELOSTNA PODOBA ŠOLE

Izdelali smo celostno podobo šole z namenom, da se poudari pripadnost šoli ter socializacijska funkcija šole, kajti mnogo učencev je priseljenih iz drugih krajev.

Celostna podoba je zajela:

- pleskanje notranjosti šole v svežih barvah in
- izdelavo logotipa šole, ki ga je ustvaril učenec šole.

Logotip se pojavlja kot simbol na priponkah, ki jih prejmejo vsi učenci ob vstopu v šolo, na svinčnikih, ki jih prejmejo učenci ob odhodu iz šole, na priznanjih OŠ Litija, ki jih dobijo najboljši učenci šole, na majicah za posamezne skupine učencev, na mapah in dopisih.

Šola se intenzivno pojavlja tako v ožjem kot v širšem prostoru z namenom, da jo okolica prizna kot subjekt velikega družbenega pomena. Šola je vzniknila v vsej svoji ustvarjalnosti. Pri vodstvu in učiteljih je opaziti veliko željo in motiviranost po uveljavitvi šole in priznanju njenega lastnega razvoja.

DOSEGANJE DOBRIH UČNO-VZGOJNIH REZULTATOV

V šoli se zavedamo, da sta njeni največji poslanstvi kvaliteten pouk in dobra vzgoja. Šola nenehno pridobiva na kvaliteti, saj dosegajo učenci vidne rezultate tako pri pouku kot tudi na številnih tekmovanjih iz znanja pri posameznih predmetih:

- Učenci so dvakrat dosegli tretje mesto v državi na tekmovanju iz angleškega jezika, ena učenka je zasedla prvo mesto na natečaju jezikovne šole Panteon za spis v angleškem jeziku.
- Zgodovinski krožek šole je prejel za svoje raziskovalne naloge dvakrat zlato priznanje in trikrat srebrno priznanje.
- Na tekmovanju iz znanja zgodovine sta učenki v šolskem letu 1998/99 osvojili dve zlati priznanji.
- Na tekmovanju iz znanja slovenskega jezika so učenci osvojili tri zlata priznanja v šolskem letu 1996/97.
- Že več let se učenci krožka logike udeležujejo šolskih, regijskih in državnih tekmovanj in dosegajo visoke uvrstitve.
- Učenci se udeležujejo tudi drugih vrst tekmovanj; pomemben je podatek, da kar 30 % učencev tekmuje v preizkušanju znanja na različnih področjih.

Pri preverjanju znanja osmošolcev dosegamo v šoli zadnja leta nadpovprečne rezultate.

Odkar je šola Litija samostojna, je zelo izvirno izvedla dve raziskovalni občinski šoli:

- naravoslovno šolo "Litija 94" z 80 učenci iz občine,
- družboslovno šolo "Polšnik 98" s 40 učenci iz občine.

PROSTI ČAS OTROK ZAPOLNIMO S KORISTNIMI VSEBINAMI

Šola se je aktivno vključila v razreševanje problema prostega časa otrok. Večina staršev je namreč zaposlenih, mnogi se vozijo v službo izven kraja bivanja in prihajajo domov pozno popoldan. Da bi zapolnili prosti čas otrok v tem času s koristnimi vsebinami, smo organizirali štirideset različnih interesnih dejavnosti. Poleg učiteljev vodijo krožke tudi drugi izkušeni mentorji, ki se

intenzivno ukvarjajo z otroki in dosegajo zavidljive uspehe. Od teh dejavnosti jih je kar dvanajst s področja športa, ki ima na šoli veliko podpore. Pri športnih aktivnostih je na prvem mestu košarka, kar nekako izhaja iz tradicije mesta Litija. Z njo se ukvarja okrog 120 učencev. Po številčnosti udeležbe sledijo še rokomet, odbojka, mali nogomet in nogomet.

Šola je v preteklih letih dosegala v športu v slovenskem merilu izjemne uspehe, za kar je prejela trikrat zapored čestitke Ministrstva za šolstvo in šport. Vrhunec so dosegli učenci z dvakratno osvojitvijo naslova državnih prvakov v košarki v letu 1999, in to v dveh starostnih kategorijah.

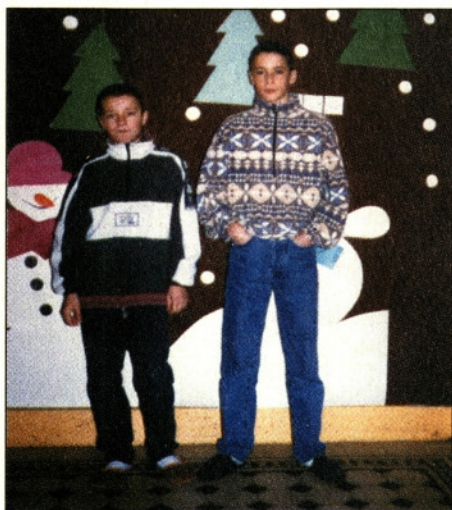
Državni prvaki v košarki leta 1998/99

Ostali dosežki na športnih področjih so naslednji:

- 2. mesto v državi v košarki - dečki - v letu 1993/94
- državni prvaki v malem nogometu v letu 1994/95
- 2. mesto v državi v košarki - dečki - v letu 1994/95
- 4. mesto v državi v ŠKL - med plesnimi skupinami v letu 1995/96
- 3. mesto v državi v košarki - dečki - v letu 1997/98
- 1. mesto v državi v košarki - starejši dečki - v letu 1998/99

Plesna skupina "F" OŠ LITIJA - 4. mesto v državi

Na parlamentu smo predstavili tudi učence, ki so dosegli pomembne dosežke.

Na sliki sta učenca 7. razreda David Selovski in Klemen Mahkovic, ki sta postala državna prvaka v kegljanju v paru za leto 1996 (v svoji starostni skupini).

Izjemnim rezultatom botrujejo dobri mentorji in celotna podpora šole tem dejavnostim, poleg tega pa se je pokazala dobra povezava šole s košarkarskim klubom.

V šolskem letu 1998/99 se je začel na šoli izvajati projekt "športni razred" v prvem razredu. Učenci imajo namesto treh ur kar pet ur športne vzgoje z dvema učiteljema, poleg tega pa se med šolskim letom lahko udeležijo tečaja smučanja in plavanja. Projekt bomo nadaljevali na razredni stopnji do 4. razreda.

IZDAJATELJSKA DEJAVNOST ŠOLE

V treh letih je čutiti velik kulturni razcvet na šoli. Šola vzpodbuja literarno nadarjene učence in podpira učitelje, ki se z njimi ukvarjajo. V letu 1997 je učenka 8. razreda Simona Paternoster izdala pod mentorstvom učiteljice Neže Blaznik pesniško zbirko z naslovom "Samo kapljice". Istega leta je tudi učiteljica angleščine Marjana Berložnik izdala zbirko svojih pesmi v angleškem jeziku. Leto kasneje je učenka 7. razreda Elizabeta Marn napisala mladinsko povest z naslovom "Iskanje" in jo v knjižni obliki predstavila javnosti. Izid vseh treh knjig je omogočila šola, prav tako je šola ob teh dogodkih pripravila javno kulturno prireditev.

Mentorica zgodovinskega krožka Fani Kosmač je s skupino učencev leta 1994 raziskovala razvoj turizma v litijski občini in na natečaju zgodovinarjev prejela za nalogo srebrno priznanje. V podružnici s prilagojenim programom se veliko ukvarjajo z razvojem ročnih spretnosti učencev. Pri izdelavi voščilnic uporabljajo različne tehnike in materiale. Učiteljice so svoje zamisli in predloge strnile v pisani obliki in jih leta 1999 izdale v knjižici z naslovom "Z voščilnicami v novo tisočletje".

PESTRE OBLIKE DELA Z UČENCI

Šola nudi učencem kvaliteten pouk in jih načrtno vključuje tudi v druge oblike življenja in dela na šoli.

Ob božično-novoletnih praznikih in ob pustu pripravijo učenci skupaj z učitelji razne zabavne prireditve. Svoje pobude za nastopanje pa lahko uresničijo učenci tudi na nekaterih drugih šolskih prireditvah (ob začetku in zaključku šolskega leta).

Skoraj vsako leto vsaj po ena generacija učencev odide v Center šolskih in občolskih dejavnosti, kjer pod vodstvom učiteljev izvajajo izvirne oblike raziskovanja, učenja in preživljanja prostega časa.

ŠTEVILČNI OSIP UČENCEV

V zadnjih letih, to je po letu 1995, je v šolskem okolišu opaziti konstanten osip števila učencev na razredni stopnji. V vseh teh letih vpisujemo v šolo le po dva oddelka (prej po tri), in še to z mnogo manjšim številom učencev. V tekočem šolskem letu 1999/2000 je na razredni stopnji le 173 učencev v osmih oddelkih, medtem ko je predmetna stopnja še vedno zelo močna, saj je v štirinajstih oddelkih kar 333 učencev. Poleg matične šole delujejo še štiri podružnične šole: Polšnik (23 učencev), Konjšica (6 učencev), Sava (17 učencev), Podružnica s prilagojenim programom (55 učencev).

SODOBNA UČNA TEHNOLOGIJA

V šoli poskušamo slediti razvoju sodobne učne tehnologije in učil. Veliko truda in sredstev vlagamo v opremo in posodobitev računalniške učilnice. Znanje iz računalništva pridobivajo učenci matične šole in podružničnih šol. V letu 1999/2000 bo šola ob finančni pomoči Ministrstva za šolstvo in šport nabavila ter napeljala računalniško mrežo. Tudi Podružnica s prilagojenim programom je pridobila prilagojeno učilnico za pouk računalništva s sedmimi računalniki.

IZOBRAŽEVANJE UČITELJEV IN STARŠEV

Učitelji se vsako leto udeležujejo raznih seminarjev iz Kataloga izobraževanj za tekoče šolsko leto. Povprečno se letno udeleži različnih oblik izobraževanja 33 pedagoških delavcev. Za starše pripravljamo v šoli različne oblike predavanj in delavnic o učenju in vzgoji.

Šola je v letih samostojnega razvoja nakazala pozitiven razvoj. Začela je samostojno pot k uspehu.

V. OSTALE ŠOLE, KI SO DELOVALE V LITIJU

ŠOLA S PRILAGOJENIM UČNIM PROGRAMOM

Že po šolskem zakonu iz leta 1929 so k osnovnim šolam sodile tudi šole za nezadostno razvite otroke. Kasneje se je ime tovrstnih šol večkrat menjalo (šola za duševno prizadete otroke, šola za defektne otroke, posebna šola, pomožna šola, šola s prilagojenim učnim programom).

Vsekakor je iz podatkov videti, da je v Litiji deloval pomožni oddelek že v letih od 1949 do 1953, v njem je poučevala učiteljica Milena Jurca.

Kasneje takšnega oddelka ni bilo več do leta 1965, ko je postala učiteljica in vodja oddelkov s prilagojenim učnim programom ortopedagoginja Regina Kralj. V naslednjih letih, ko se je pristopilo k strokovni obravnavi (predhodni pregledi pri komisiji za razvrščanje) otrok iz cele občine, je seveda število vključenih otrok v oddelke s prilagojenim programom naglo naraščalo, s tem pa tudi število oddelkov in število učiteljic.

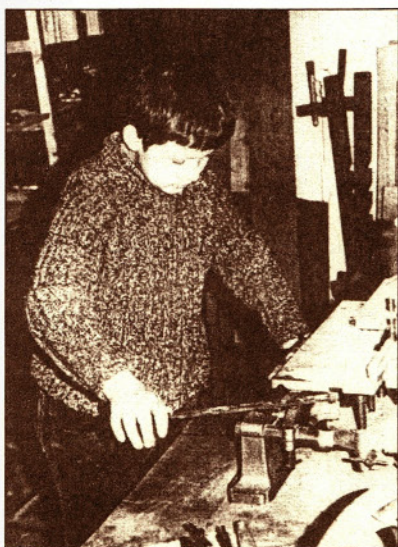
To je bil zadosten razlog, da je šola postala samostojna, imela je naslov Osnovna šola Milan Borišek. V desetih letih njene samostojnosti, to je od leta 1969 do leta 1979, so šolo vodile naslednje ravnateljice:

Regina Kralj od leta 1969 do 1974,

Miluša Erčulj kot v.d. ravnatelja v šolskem letu 1974/75,

Regina Kralj ponovno od septembra 1975 do februarja 1979,

Mojca Lebinger kot v.d. ravnateljice od februarja 1979 do oktobra istega leta.

Ves čas (razen prvih dveh let, ko je imela ta šola svoje delovne prostore v zasebni hiši) je njihov pouk potekal v prostorih osnovne šole na Rozmanovem trgu.

Organizacijske spremembe znotraj šole so 1. oktobra 1979 privedle do tega, da je omenjena šola izgubila samostojnost in se je pripojila k osnovni šoli oziroma postala njen sestavni del. Odtlej je le organizacijska enota osnovne šole z oddelki s prilagojenim učnim programom, še vedno pa ima značaj občinske šole, saj zajema otroke iz cele občine.

MEŠČANSKA ŠOLA V LITIJU

Leta 1931 so sprejeli šolski zakon za meščanske šole. Te so bile najprej triletno, nato pa štiriletno, učencem so po določilih zakona dajale »poleg potrebne socialne vzgoje in vzgoje v duhu državnega in narodnega edinstva in verske strpnosti obsežnejšo občo izobrazbo« kot višje narodne šole. Učni načrt za meščanske šole je obsegal tri smeri: obrtno-industrijsko, trgovsko in kmetijsko, njihova stopnja pa je bila enaka stopnji ostalih nižjih srednjih šol. Absolventi meščanskih šol so lahko nadaljevali šolanje na srednjih strokovnih šolah in učiteljskih, ne pa tudi na višjih gimnazijah.

Podatki iz kronike Državne meščanske šole v Litiji se nanašajo na čas do 1.11.1935.

Otvoritev meščanske šole v Litiji je bila dovoljena z odlokom Ministrstva za prosveto z dne 13. decembra 1934, določena smer je bila obrtno-industrijska. Zaradi raznih tehničnih ovir je banska uprava odredila, da se šola odpre z začetkom šolskega leta 1935/36. Za v.d. upravitelja je bil imenovan Vladislav Rojec, na šolo pa je bila nato dodeljena kot učiteljica tudi njegova žena Ana Rojec, do tedaj učiteljica narodne šole v Rakeku.

Prvo leto se je vpisalo v šolo 56 učencev, to je 33 moških in 23 žensk. Prihajali so iz upravnih občin Litija, Šmartno, Vače in Kresnice.

Prvi upravni odbor meščanske šole je bil:

- predsednik: Franc Lajovic, predsednik občine Litija
- poslovodja: Vladislav Rojec, v.d. upravitelja meščanske šole
- blagajnik: Josip Vajdetič, davkar v Litiji
- člani: dr. Vladimir Orel, okrožni zdravnik,
Josip Strman, predsednik občine Šmartno,
Franc Kukovica, posestnik s Kresniškega vrha.

Šola je bila začasno nastanjena v poslopju predilniškega podjetja Mautner (dekliški dom). V prvem nadstropju sta bili na razpolago dve mini sobi, prostor za ravnateljstvo pisarno, hodnik, garderoba, dva WC.

Nekdanji dekliški dom, v katerem je bila meščanska šola

Prvo leto je začel delovati prvi razred, nato postopoma ostali razredi. Razred je bil zaradi prevelikega števila tako natrpan, da je bil pouk otežkočen, prav tako vzdrževanje discipline. Prošnja za odprtje vzporednice ni bila ugodno rešena.

V istem nadstropju je imel dvoje učilnic tudi otroški vrtec tukajšnje narodne šole, v drugem nadstropju pa so imele sobe neomožene uslužbenke predilniškega podjetja.

Poslopje je bilo zgrajeno leta 1923 za nastanitev samskih uslužbenk predilnice. Zaradi zmanjšanja števila delavk v predilnici so prazne sobe odstopili meščanski šoli za delo. Za to ni bilo treba plačati predilnici nikakršne odškodnine ali najemnine.

Prostori, ki jih je uporabljala meščanska šola, so zadostovali samo za dve šolski leti, in še to pod pogojem, da se število učencev ne bi povečalo na dve vzporednici. Boljših prostorov v kraju ni bilo mogoče dobiti. Zato bi bil obstoj tukajšnje meščanske šole zagotovljen šele tedaj, ko bi zavod dobil novo stavbo. Tega se je upravni odbor v polni meri zavedal. Posvečal je pozornost temu vprašanju in skušal doseči, da bi se že naslednjo pomlad pričelo z gradbenimi

deli. Prvi korak k temu vprašanju je bil storjen s tem, da je bila na pobudo občinske uprave sklicana komisija, ki naj bi določila stavbišče za novo šolsko poslopje.

Prenagljeno vpisovanje v šolo, ki je ni

Vprašanje meščanske šole v Litiji

Litija, 4. sept.

V nedeljo, dne 2. sept. je bilo v Litiji in v Šmartnem javno oklicano, da bo vpisovanje v prva 2 razreda meščanske šole pri tajnici odbora za ustanovitev meščanske šole v Litiji ge. Pavlu Končarjevi. Ne glede na to, da se vsekakor na moč čudno zdi, da se je v javne šole treba vpisovati pri privatnih osebah, je bil tak oklic prenačljen iz razloga, ker o ustanovitvi meščanske šole v Litiji, katero na vso moč zahteva le ozek krog 2 družin, od banske uprave tozadevno ni padla odločitev glede ustanovitve. Starši tistih maloštevilnih otrok, kateri bi prišli za vpis v meščansko šolo v poštev, sedaj res ne vedo, kam z otroci, ko so se zanašali na vsomogočnost nekaterih ljudi, ki so že urbi et orbi oznanjevali, da je ustanovitev — za sedanje čase predraga — meščanske šole v Litiji storjeno dejstvo.

Danes, 4. avgusta se je v Litiji sestala komisija, ki je pregledovala prostore, kateri bi prišli za razrede meščanske šole v Litiji v poštev. Komisijo so tvorili od banske uprave g. šolski nadzornik A. Škulj, okrajni načelnik g. Podboj, predstavniki občinskih odborov Litija in Šmartno, z županom g. Lajovicem in Stermanom na čelu, bivši ravnatelj meščanske šole g. Albin Lajovic ter njegova sestra ga. Pavla Končarjeva kot tajnica odbora za ustanovitev te šole v Litiji. Na licu mesta so pregledali zgradbo osnovne šole, pri kateri so forsirali nadzidavo enega nadstropja za razrede meščanske šole. G. nadzornik Škulj je odločno tako namero odsvetoval, ker bi nadzidava enega nadstropja komaj zadoščala za prepotrebne

razrede osnovne šole, ki v sedanjih prostorih res le za silo zadoščajo namenu. Nato si je ta številna komisija še ogledala prostore v tako zvanem dekliškem domu na »Stavbah«, katere je velikodušno ponudil ravnatelj predilnice temu odboru na razpolago. Ker pa ravnatelj ne more dati obveze za daljšo dobo za te prostore, nastanitev meščanske šole na »Stavbah« ne more priti v poštev. Občinski odbor v Litiji je sicer sklenil za namene meščanske šole najeti večje poslopje, katerega pa v sedanjih časih nikjer ni mogoč dobiti. Občinski odbor v Šmartnem pa je sklenil prispevati k ustanovitvi meščanske šole le v tem slučaju, če se meščanska šola zgradi na »Dobravi«, to je med Litijo in Šmartnem. Komisija se je potem sestala na občini, kjer se je izkazalo, da je s sedanjimi pogoji nemogoče v letošnjem letu ustanoviti meščansko šolo v Litiji. Tem upamo, da je končana ta zadeva, ki je razburila predvsem litijske davkoplačevalce.

Ugotavljamo dejstvo, da stoji v Litiji večina litijskega in šmarskega prebivalstva na stališču, da je ustanovitev meščanske šole v Litiji gotovo potrebna, saj se sicer to stvarjo že večkrat pečal občinski odbori pod prejšnjim županom Lebingerjem v sedanjih težkih razmerah pa nikakor ne gre, da bi se tako važna zadeva na ljubo posodružin z vso silo v škodo stvari same forsirala. Bolj potrebno bi bilo, da se osnovna šola v Litiji razširi v 8 razrednico in v ta namen nadzida osnovna šola, da bo dovelj prostora za učilnice naše osnovnošolske mladine. To je najnujnejša naloga občinskega odbora. Potem, ko pridejo boljši časi, pa se naj ustanovi meščanska šola v Litiji.

Slovenec 4. sept 1934

Zgradba litijske meščanske šole

Za soboto, 11. julija je sklicana v Litiji komisija za določitev prostora, kje se naj pozida zgradba meščanske šole za litijski okoliš. Ta komisija se udeležijo zastopnik kr. banke uprave, litijskega glavarstva, referent za meščanske šole g. Rudolf Wagner, banovinski gradbeni strokovnjak, zastopniki litijske in šmarske občine ter ravnatelj litijske meščanske šole. Komisija je bila že dvakrat v teku enega leta, toda do definitivnega zaključka ni prišlo, ker se je sedanji predsednik litijske občine prav zagrizeno kapriciral na določeni prostor, in sicer pred litijskim sodiščem, poleg prostora, na katerem se bo, upajmo še letos, pričelo z zidavo našega prosvetnega doma. Ne glede na to, da dotični prostor sploh ni primeren za meščansko šolo, saj bi bili kar dve šoli na kupu, kjer stoji zraven že naša osnovna šola, ki čaka, kakor hitro se odpro blagajne naših denarnih zavodov, da se ji dozida še eno nadstropje, saj denarja je bilo v prejšnjih časih dovolj prihranjenega. Dalje se vsi lastniki tistih majhnih parcel, ki bi se morale na tem koncu kupiti, na vse kriplje branijo te parcele, katere jim sedaj služijo za vrtove, odstopiti prostovoljno za zidavo meščanske šole. Da proti komisiji predsednik občine sedaj uveljavlja svojo kapricio na ta prostor, je seveda brez potrebe hi komisiji povabil še vse sedanje občinske svetovalce s odborniki vred, ki bodo, v kolikor se te komisije udeležijo, jasno tudi to zahtevo podpirali. — Dalje pride ta prostor ob večji povodnji stalno pod vodo in kar je glavno in vodilno za sedanje občinske mogotce, s tem njihovim načrtom bi utesnili prostor bodočega prosvetnega doma, pred katerim imajo menda silen strah... Zato smo mnenja in to mnenje je brez vsega ljudsko-večinsko, da prostor pred litijskim sodiščem na noben način ni primeren za zgradbo meščanske šole, pa naj se litijski občinski odbor še tako napa.

Imamo pa dosti drugih stavbnih parcel na razpolago, ki jih lastniki bi radevolje in po primereni ceni prodali tak prostor. Tako bi prišel v prvi vrsti v poštev prostor poleg športnega igrišča pod »Svarcovo hosto«, last litijske predilnice, ki je v prvi vrsti interesirana, da se zgradi meščanska šola, saj je večina učencev oziroma učenk, otrok naših obrtnih predilniških rodbin. Prostor je solnčen, najbližji stanovanj večine teh otrok. Drugi tak prostor je parcela gostilničarja g. Franko Cerarja med litijskim glavarstvom, Rotarjevo vilo in cesto, ki vodi proti Ponovičam. Je v središču, solnčen in dovolj obsežen. Tretji prostor je stavbna parcela pod cesto, ki vodi na Grbin, med Jamškovo in Vidovičevo vilo, last gostilničarke ge. Alojzije Pleničar, četrti nad to cesto pod Oblakovim gozdičkom, last vpok. podpolkovnika g. Robleka, ki pa ne pride toliko v poštev, ker je zaradi gozda precej v senčni legi. Najidealnejši prostor pa je na litijski Dobravi, na sedlu med Litijo in Šmartnom.

Tam je več parcel na razpolago za pozidanje. Za ta načrt se vrtmajo sosedje Šmartnani in ker je gotovo, da je le še vprašanje par let, da se sedanja občina Šmartno spoji z Litijako, je na dlani, da bi taka šola še bolj povezala stike med obema sedaj še ločenima občinama. Prostor je idealen, tam ni še nič tako na kupu, kakor v Litiji in Gradcu, prostora dovolj na vse strani, zrak neokušen, ker nezdravi dim litijskih tovarn in železniških strojev ne pride več do Dobrave. Cesta na Dobravo je malo obljudena, zato bolj varna kot po Litiji, Gradcu ali Grbinu. Zato smo mnenja, da bi bil na Dobravi edino pravilno izbran prostor za zgradbo meščanske šole, ki bi bil v vseh ozirih najbolj prikladen in idealen.

Da pa je meščanska šola za naš okoliš brez-pogojno potrebna, se gotovo tudi mi strinjamo z »Jutrovim« dopisnikom, to sedaj tembolj, ker bo v bodoče možen prestop iz 4. razreda meščanske v 5. razred realne gimnazije. Moramo le še kot kronisti ugotoviti, da se je za meščansko šolo zavzemal kot prvi od ljudstva svobodno izvoljeni občinski odbor v letih 1928—1931 ter da sedanji občinski odbor litijski pod nobenim pogojem ne predstavlja pravilnega ljudskega mnenja oziroma volje, ker je bil izvoljen le s pomočjo terorja in pritiska ter še drugih nasilnih metod pri famoznih občinskih volitvah leta 1933. Zato smo mnenja, da bi bilo najbolj primerno, da se prepusti odločitev oziroma izbira tega prostora bodočemu občinskemu odboru, ki bo še letos svobodno izvoljen, ne pa da o tej za vse občane važni zadevi še odloča sedanji občinski odbor, ki predstavlja le še voljo pečice ljudi, recte osamljenih familij, ki so si prisvojile v dobi diktature neomejeno oblast na Litijo, katere bo pa brepogojno letos enkrat za vselej konec.

88

*Tamburaški orkester Meščanske šole Litija, ki ga je vodil
ravnatelj Vlado Rojec okoli leta 1936*

Litijski fantje pred zgradbo, kjer je bila meščanska šola okoli leta 1940.

Meščanska šola v Litiji je imela pravzaprav kratko zgodovino. Delovala je le do leta 1941, ko se je pričela druga svetovna vojna. Tedaj so delo nadaljevali Nemci, šola je postala *Deutsche Hauptschule*, njen ravnatelj pa je bil Zischkale. Pouk je potekal v skladu s cilji okupatorja, torej v nemškem jeziku in seveda z nemškimi učitelji.

Zeugnis der Deutschen Hauptschule

für Dominik Vincenz

Schüler der I Klasse der 4 H. Hauptschule in Litija
 Kreis Stein bezogen auf Hörnten geboren am 27. III. 1932
 in Litija Kreis Stein bezogen auf Hörnten

über das erste Halbjahr des Schuljahres 19 43/44

Führung und Haltung: Sehr gut

Leistungen:

Leibeserziehung	<u>befriedigend</u>	☐ Besondere	☐ Schwimmen	☐ Turnen
Deutsch	<u>gut</u>			
Geschichte	<u>sehr gut</u>	Rechnen und Raumlehre	<u>gut</u>	
Erkunde	<u>sehr gut</u>	Zeichnen	<u>gut</u>	
Musik	<u>gut</u>	Werken		
Lebenskunde	<u>sehr gut</u>	Kurzschrift		
Naturlehre		Sprache		

Bemerkungen: _____

Zahl der vorstehenden Schätze: ausreichend 2 nicht ermittelte 2

Litija am 1. I. 19 44

DER HAUPTSCHULELEKTOR

Zischkale

DER KLASSENLEHRER

Anton Elböcker

Unterschrift des Vaters oder seines Stellvertreters Dominik Vincenz

Mitteilungen an die Eltern.

Die Eltern werden gebeten, die Zeugnisse gebührend zu beachten und sich an den Klassenlehrer zu wenden, wenn sie nähere Erläuterungen wünschen.

Die Führung und Haltung der Kinder werden mit folgenden Noten bewertet:

sehr gut,
gut,
im ganzen befriedigend.

Hat das Verhalten des Kindes in Führung und Haltung, beim Anfertigen der häuslichen Arbeiten, bei der Mitarbeit im Unterricht während des abgelaufenen Halbjahres wiederholt zu Beanstandungen Anlaß gegeben, so wird dies zusätzlich oder an Stelle der Bewertung durch Noten vermerkt.

Für die Bewertung der Leistungen gelten folgende Leistungsstufen:

sehr gut,
gut,
befriedigend,
ausreichend,
mangelhaft,
ungenügend.

Nach ihnen werden auch körperliche Eignung sowie Einsatz und Leistung unter „Leibeserziehung“ zusammenfassend bewertet. Die Leistungen in den einzelnen Übungsgebieten der Leibeserziehung (Spiele, Leichtathletik, Schwimmen, Turnen) sind jedoch durch besondere Leistungsnoten in der Reihe 1 bis 9 gekennzeichnet. Diese bezeichnen den erreichten Schwierigkeitsgrad der für die Altersstufe in Betracht kommenden Übungen. Die Note 1 bedeutet die geringste, die Note 9 die beste Leistung.

Spričevalo nemške Hauptschule iz leta 1944

Po končani vojni, to je leta 1945, so bile meščanske šole ukinjene z obrazložitvijo, da so njihovim učencem preprečevale nadaljevanje šolanja v višjih razredih gimnazij. Namesto meščanskih šol so bile ustanovljene nižje gimnazije.

Opomba: Podatki o delovanju meščanske šole so nepopolni, ker je bila šolska kronika med vojno uničena. Ostali so le posamezni zapiski, ki so shranjeni v Zgodovinskem arhivu v Ljubljani.

NIŽJA GIMNAZIJA V LITIJU

Ustanovitev Nižje gimnazije v Litiji:

Z uredbo Ministrstva za prosveto z dne 3. septembra 1945 (Uradni list SNOS in Narodne vlade Slovenije, letnik I./II. Št. 33, odlok 233) je bila v šolskem letu 1945/46 v Litiji ustanovljena nižja gimnazija. Le-ta je nadomestila dotedanjo meščansko šolo, ki je bila po vojni ukinjena.

Vodstvo šole:

Prvi ravnatelj Nižje gimnazije v Litiji je postal Vladimir Rojec, ki je do leta 1941 vodil meščansko šolo. Toda Vladimir Rojec je bil že spomladi leta 1946 premeščen na drugo delovno mesto v Celje, za njim pa je v Litiji prevzela mesto ravnateljice Zora Sluga.

Ostali zaposleni učitelji ob ustanovitvi Nižje gimnazije v Litiji:

Leopold Kernc, Diva Kuljiš, Stanislav Logar, Marija Luci, Nada Cejan, Josipina Stegu, Franc Kvaternik, Vladislava Kos, Vida Korošec, Drago Bitenc, Marija Kump, Mirko Leder, Nada Leder, Zora Sluga (ki je 23.3.1946 prevzela mesto v.d. ravnateljca, in delo opravljala do 20.9.1947).

V povojnem času je imelo šolstvo, osnovno in srednje, precej težav zaradi pomanjkanja učiteljskega kadra. Zaposlovanje, nameščanje učiteljev in drugih državnih uslužbencev je potekalo kar z dekretom. Glede na potrebe posameznih šol in krajev so bili učitelji premeščani po vsej Sloveniji, menjave so bile pogoste tudi med šolskim letom.

Organizacija in število oddelkov:

Nižja gimnazija je imela prva leta po ustanovitvi po štiri letnike, nato v nekajletnem prehodnem obdobju po tri letnike, saj je po zakonu iz leta 1946 veljala sedemletna šolska obveznost (zaradi pomanjkanja učiteljev).

Stanje razredov, oddelkov, dijaštva na dan 31. okt. 1945 – poročilo v.d. ravnatelja V. Rojca:

Razred	Moški	Ženske	Skupaj
1.a	29	0	29
1.b	0	31	31
2.a	34	0	34
2.b	0	31	31
3.	19	17	36
4.	17	26	43
Skupaj	99	105	204

Iz gornje tabele je razvidno, da so bili nekateri oddelki še ločeni po spolu. Nižja gimnazija je imela tedaj štiri letnike, tri leta kasneje pa le tri letnike.

Število dijakov v začetku šolskega leta 1948/49:

Razred	Moški	Ženske	Skupaj
I.	58	69	127
II.	34	35	69
III.	15	19	34
Skupaj	107	123	230

Po letu 1945 so tudi v Litiji potekali tečaji za pripravo na vpis v nižjo gimnazijo oziroma izpiti iz štirih predmetov za nostrifikacijo spričeval, ki so jih morali kandidati opravljati za priznanje predhodnega izobraževanja v času nemške okupacije. Te izpite so opravljali tudi tisti, ki med vojno niso imeli možnosti obiskovati šole, a so želeli imeti priznan določen razred.

DEMOKRATIČNA FEDERATIVNA
JUGOSLAVIJA
SLOVENSKI NARODNO OSVOBODILNI SVET

Mišana nižja gimnazija v. št. Litiji.

Št. vpisnice *48*
Šolsko leto 19 *45/46*

Po členu 15. uredbе
Ur. list št. 176/24.
takse prosto.

Spričevalo
o izpitih za nostrifikacijo

Planinšek Inja, sin hči *Franca*, rojena
10. novembra 19 *21* v kraju *Karibor* okraj *Karibor*,
okrožje *Karibor*, federalna enota *Slovenija*, je
obiskovala v šolskem letu 19 *43/44* *III. (trletji)* razred *meščanske*
šole v. št. *Litiji*, ki je bila tedaj pod
nemško okupacijo.

V smislu člena 9. uredbе o priznanju in veljavnosti v času okupacije opravljenih
tečajev in izpitov ter doseženih spričeval in diplom (Ur. list št. 176/24) je učena
uspešno opravila predpisane izpite in se ~~pa~~ ji s tem priznava veljavnost *III. (trletjega)*
razreda *nižje gimnazije*.

To spričevalo je izdano kot rešitev na prosilčevo vlogo št. *2* z dne *2. X.* 19 *45*

1. Litiji dne *1. okt.* 19 *45*

Šolska popotna komisija

Člani komisije za nostrifikacijo (imenovani v smislu člena 5., točka 2., uredbе o priznanju in
veljavnosti v času okupacije opravljenih tečajev in izpitov ter doseženih spričeval in diplom):

Kada: Ivan

Primož Stegu

Kopel

DEMOKRATIČNA FEDERATIVNA
JUGOSLAVIJA
SLOVENSKI NARODNO OSVOBODILNI SVET

Stalna izpitna komisija za srednješolske izpite na mešani miži gimnaziji
 v-ru Litiji
 St. vpisnice 25
 Šolsko leto 19 45/46

Po členu 15. uredbe
 Ur. list št. 176/24
 takse prosto.

SPRIČEVALO

Planinšek Stanja, sin-hči + Stana, rojena
10. novembra 1928 v kraju Maribor, okraj Maribor
 okrožje Maribor, federalna enota Slovenija, je
 v dneh od 25. sept. do 29. sept. 1945 delala privatni—posebni izpit
 za V. (čisti) razred gimnazije pred Stalno izpitno komisijo in dosegla
 naslednji uspeh:

Slovenski jezik	<u>prav dobro</u>
Ruski jezik	_____
Angleški jezik	_____
Francoski jezik	_____
Latinski jezik	_____
Zgodovina	<u>prav dobro</u>
Zemljepis	<u>prav dobro</u>
Matematika	<u>odlično</u>
Prirodopis	_____
Fizika	<u>odlično</u>
Kemija	<u>prav dobro</u>
Temeljni filozofije	_____
Verouk	_____
Vedenje	<u>odlično</u>

To spričevalo je izdano kot rešitev na prošilčno vlogo št. 2. z dne 3. oktobra 1945.
 Učenka je izdelala s prav dobrimi uspehom V. (čisti) razred gimnazije.
Litija dne 1. oktobra 1945.

Nada Bojanič
 tajnik Stalne izpitne komisije

Prošek
 predsednik Stalne izpitne komisije

Janez Čiček
Vida Kostanjev

Stalna izpitna
 komisija.

OCENE: za napredek: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3), slabo (2), prav slabo (1).
 za vedenje: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3), neprimerno (1).

Učenci v nižji gimnaziji so se imenovali dijaki, tako kot v srednjih šolah. Zato so imeli učni uspeh zapisan v Dijaški knjižici. Kot tuji jezik so se v tem času učili ruski jezik, poleg srbskohrvaškega, ki pa ni veljal za tujega.

Uspeh in vedenje		v prvem polletju	
Slovenski jezik	prav dobro	Neobvezni predmeti:	
Srbaki ali hrvatski jezik	prav dobro		
Južnoslov. književnosti			
Ruski jezik	odlično		
Latinski jezik			
jezik			
Zgodovina	odlično	Vedenje	odlično
Zemljepis	prav dobro	Izostankov: oprav. ur	8
Priradpis		neoprav. ur	0
Mineralogija z geologijo		V (Na)	Litiji dne 8. 11. 1947.
Matematika	prav dobro		Uhedec
Fizika	prav dobro		razrednik
Kemija	prav dobro	Videl(a) dne	194
Filozofija			Dezjane ul.
Risanje z zgodovino upodabljajoče umetnosti	prav dobro		oče ali varuh
Petje in glasba	dobro	OCENE	
Telesna vzgoja	prav dobro	za napredek: odlično (4), prav dobro (3), dobro (2), slabo (1);	
		za vedenje: odlično (4), prav dobro (3), dobro (2), neprimerno (1).	

8

9

PRAVILA O UČENJU IN VEDENJU

Ci. 1. — Dijak pridno predeluje predpisano učno snov, da postane izobražen in kulturne državljan, koristen domovini. Dolžnost vsakega človeka je — delati. Dijakova dolžnost je delo v šoli.

Ci. 2. — Dijak se vedno vede dostojno: v šoli, doma in na javnem postoru. Zato se ne prepira, ne rabi psov, ne igra za denar in ne kadi.

Ci. 3. — Dijak je vljuden do ravnatelja, učiteljev, slug in vseh starejših oseb. Spoštuje in posluša starše ter jim pomaga v njih skrbi za brate in sestre. Obziren je do otrok, do slabotnih in bolnih in vedno pripravljen pomagati.

Ci. 4. — Dijak je pokoren odredbam ravnatelja in učiteljev.

Ci. 5. — Dijaki goje tovarištvo ter so obzirni in strpni drug do drugega.

Ci. 6. — Dijaki so vedno čisti in redni. V šolo prihajajo redno in brez zamud. Zamude so znamenje nerednosti.

Ci. 7. — V začetku in na koncu šolske ure pozdravljajo učitelje s tem, da vstanejo, pri srečanju na ulici pa dijaki z odkrivanjem, dijakine s poklonom.

Ci. 8. — Dijak prihaja v šolo z ustreznimi učnimi knjigami in potrebščinami. Stvari, ki niso potrebne za pouk, ne prinaša v šolo. Pred učiteljevim prihodom imajo dijaki pripravljeno vse, kar je potrebno za šolsko uro. Na učiteljev prihod čakajo na svojih mestih.

Ci. 9. — Dijak skrbno pazi na svoje stvari, stvari svojih tovarišev in šolsko opravo. Vedno ima pri sebi dijaško knjižico, ki jo skrbno hrani.

Ci. 10. — Med uro govori dijak le z učiteljevim dovoljenjem. Prijavlja se s tem, da dvigne roko. Ko odgovarja, vstane.

Ci. 11. — Med poukom dijak pazljivo sodeluje, poslušajo učiteljevo razlago in odgovore dijakov ter si zapisuje vse potrebno v zvezek. Domače naloge izdeluje samostojno.

12

Ci. 12. — Od mladine izvoljeni predstavniki v razredu in v šoli predstavlja vez med profesorskim zborom v razredu in v šoli ter med dijaki. Dijaki pomagajo profesorskemu zboru pri vzdrževanju reda in pri prizadevanju, da se doseže čim večja delovna disciplina in čim večji šolski uspeh. Dijaki določajo reditelje, po dva v tednu, in sicer tako, da pridejo v šolskem letu vsi na vrsto. Reditelji skrbijo, da so vse šolske potrebščine na svojem mestu in v redu in da se učilnice med odmori prezračijo; javljajo tudi odsotne tovariše.

Ci. 13. — Med šolsko uro dijaki prihajajo in odhajajo iz razreda samo z učiteljevim dovoljenjem.

Ci. 14. — Dijak sme izostati z dovoljenjem predmetnega učitelja samo od njegove ure. Odsotnost do 5 dni dovoljuje razrednik, odsotnost nad 5 dni pa ravnatelj.

Ci. 15. — Dijaki opravičujejo svoje izostanke ustno, a na zahtevo razrednika prineso pismeno opravičilo staršev, varuha ali zdravnika. Za neopravičen izostanek od pouka ali od kakšne druge šolske dolžnosti se dijak kaznuje: za izostanek do 5 začetih neopravičenih ur s pismenim ukorom razrednika, za vsaki nadaljnji 2 neopravičeni uri po vrstnem redu z naslednjimi kaznimi: ukor razrednega profesorskega zbora, ukor ravnatelja, ukor celotnega profesorskega zbora in končna odstranitev iz šole za tisti semester, v katerem se kazni izreče, z dolžnostjo, da ob vrnitvi v razred opraviča med letom razredni izpit za prvo polletje, za kazni v drugem polletju pa razredni izpit za drugo polletje v zadnjem mesecu rednega šolskega leta. Če izostane zaradi bolezni ali iz drugega opravičenega razloga nad 5 dni, so starši ali varuh dolžni, da o tem obveste šolsko vodstvo. Če dijak ne obiskuje šole 7 dni, pa se na pismen poziv šolske oblasti starši ali varuh v 15 dneh njegove odsotnosti niso odzvali, da bi izostanek opravičili, velja, da je nehal biti dijak zavoda.

Ci. 16. — Šolske oblasti v kraju določijo, do katere ure se smejo dijaki muditi na ulici, in dovoljujejo obisk prireditev.

Ci. 17. — Šolske poučne ekskurzije so obvezne za vse dijake.

13

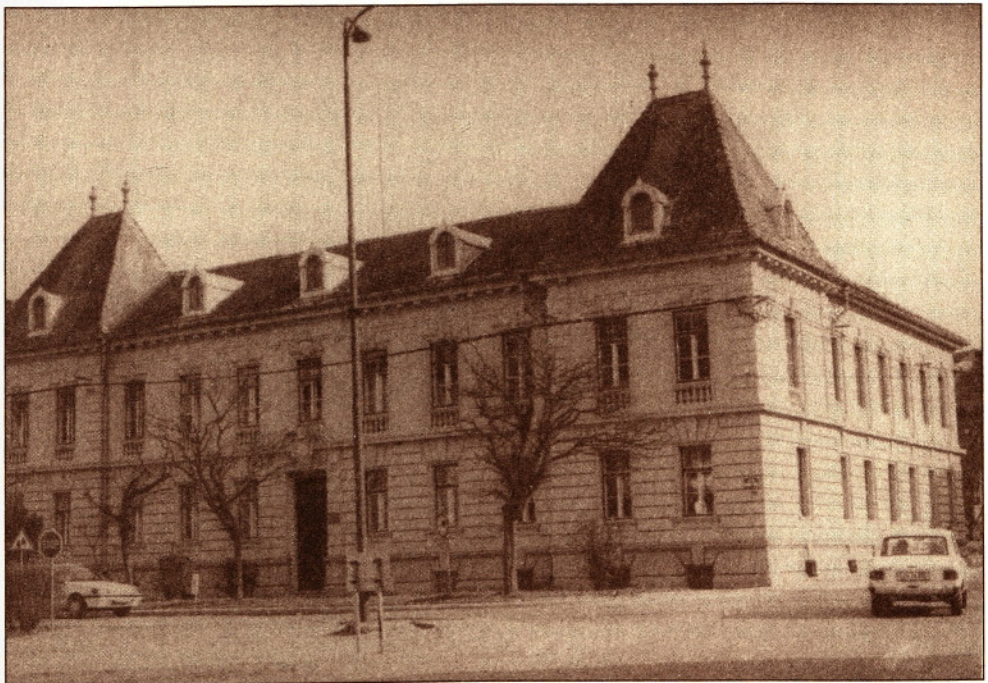
Spričevalo nižje gimnazije leta 1946

ŠOLSKI PROSTORI NIŽJE GIMNAZIJE

Prostori predilniškega dekliškega doma na Stavbah so bili dani le v »začasno« uporabo meščanski šoli, nato pa nižji gimnaziji, vendar je v teh prostorih pouk potekal kar do leta 1947. Če so bili ti prostori pretesni že na začetku delovanja šole, je razumljivo, da so postali po vojni še toliko bolj neprimerni, saj se je število šolajočih se dijakov povečalo.

Zato je bil že 9.10.1946 na roditeljskem sestanku nižje gimnazije sprejet sklep, da se prične iskati lokacijo za novo šolo, izvoljen je bil tudi pripravljalni odbor za zidavo zgradbe nižje gimnazije v Litiji.

Žal pa je vse ostalo le pri predlogih in idejah. Medtem je bilo namreč v Litiji ukinjeno okrajno sodišče, zgradba je bila izpraznjena. Občinski možje so se dogovorili, da vanjo namestijo nižjo gimnazijo.

Nekdanja nižja gimnazija

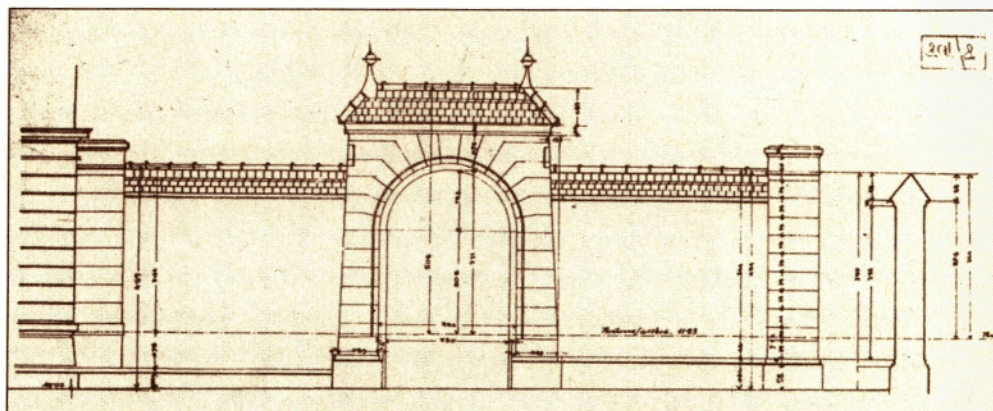
Glede na to, da je bil v sodnijski stavbi med vojno sedež nemškega Gestapa, v kletnih prostorih pa zapori, je bilo razumljivo, da je bilo poslopje potrebno prenove, pa tudi iz funkcionalnih razlogov je bilo treba marsikaj spremeniti. Zato preselitev šole ni bila možna takoj, ampak šele leta 1947.

Pred preselitvijo nižje gimnazije iz dekliškega doma na Stavbah v zgradbo bivšega sodišča so bila potrebna določena adaptacijska dela, ki naj bi omogočila delo šole. O tem govori del zapisnika komisijskega ogleda stavbe 11. novembra 1946:

Komisija si je ogledala poslopje in ugotovila sledeče:

Poslopje sicer ni bilo grajeno za šolske svrhe, vendar bi prostori popolnoma odgovaljali. Potrebne bi bile le manjše spremembe. Predelava bi bila potrebna v toliko, ker bo v posloplju nameščen tudi internat za cca 40 dijakov. Internat bi bil nameščen v prvem nadstropju brez vsakršnih sprememb, v pritličju bi bili šolski prostori. Zato je potrebna prezidava prostorov in sicer prebitje stene, tako da se s tem poveča razred za 18 m². V kletnih prostorih naj bi bila nameščena kuhinja, v katero bi se moral postaviti štedilnik za odgovaljajoče število otrok. Prostori, ki bi prišli v poštev za jedilnico, bi se povečali s prebitjem ene stene oz. bi se napravila vrata, ki bi vodila iz ene sobe v drugo. Vsi prostori v pritličju, prvem nadstropju in kleti se morajo z dvakratnim beležem prebeliti. Nujno potrebno je tudi, da se pregleda električna napeljava, vodovodna napeljava. Nujno potrebno je urediti umivalnice...

Zanimivost stavbe je bilo obzidje na zadnji strani, ki je omogočalo zapornikom gibanje. Obzidje je ostalo verjetno do leta 1964, podrli so ga, ko so začeli graditi prizidek med obema šolskima stavbama.

Načrt obzidja

Glede na to, da je bila nižja gimnazija v Litiji centralna šola v občini, ki so jo obiskovali dijaki, ki so nameravali nadaljevati šolanje v zahtevnejših srednjih šolah, je bilo seveda treba misliti na možnosti bivanja v internatu za bolj oddaljene učence, saj tedaj ni bilo možnosti prevoza. Adaptacija prostorov bivšega sodišča je torej potekala v tej smeri, da bi bili prostori v pritličju namenjeni za učilnice, prostori v prvem nadstropju pa za dijaški dom. V kleti so urejali prostore za dijaško kuhinjo za gojence internata.

O tem govori del priloženega dopisa, datiranega z 19.2.1947:

*Najprej sodišče, nato nižja gimnazija,
nazadnje osnovna šola*

Ime ustanove je: Dijaška kuhinja Državne nižje gimnazije v Litiji.

Posluje začasno v privatni hiši v Litiji št. 18, in bo s preselitvijo gimnazije v bivše sodno poslopje tekom prihodnjega meseca premeščena v kletne prostore, saj bodo v gimnaziji urejeni prostori za kuhinjo in jedilnico bodočega dijaškega internata.

Dijaški internat bo urejen za 40 dijakov in bo v ta namen potreboval 80 odevj in 160 rjuh...

(Uprava dijaške kuhinje je v nadaljnjem delu dopisa prosila različne institucije, društva, organizacijo RK in druge za pomoč v obliki denarnih sredstev, hrane, materiala, potrebščin...za svoje delovanje.)

V šolskih arhivih ni več podatkov o tem, ali je do delovanja dijaškega doma znotraj nižje gimnazije sploh prišlo. Najbolj verjetno je, da je dijaški dom deloval le kratek čas. Najbolj oddaljeni dijaki so namreč prebivali pri sorodnikih in znancih v Litiji, drugi pa so pešačili domov, četudi je bilo to zelo naporno. Vsekakor pa je delovala šolska kuhinja, v kateri so poleg malic pripravljali tudi kosila za 40 dijakov. Da so bili stroški prehrane čim nižji, so kmečki otroci prispevali kar domače poljske in druge pridelke.

PODATKI O ŠOLSKEM OKOLIŠU

Bivališča dijakov oziroma njihova oddaljenost – poročilo ravnatelja Mira Kokolja iz šolskega leta 1954/55:

kraj	oddaljenost v km	število dijakov
Litija, Gradec, Grbin	1,5	165
Boltija	6	1
Breg	3	8
Dragovško	6,5	2
Cerovica	7	1
Cirkuše	17,5	1
Gabrovka	18	7
Gradišče	8	1
Gradiške Laze	5	5
Grmače	3	1
Hotič (Zgornji in Spodnji)	15	15
Jablanica	6	5
Javorje	12	2

Jelša	8	1
Klenik	13	2
Konj	5	1
Konjšica	15	4
Kostrevnica	7	8
Kresnice	9	8
Leše	10	1
Liberga	9	1
Spodnji Log	6	4
Zgornji Log	4	2
Mošenik	11	2
Pasjek	11	1
Polšnik	15	1
Ponoviče	5	10
Reka Gozd	10	2
Renke	13	5
Ribče	12	4
Sava	7	19
Selce	11	1
Sitarjevec	2	3
Ščit	9	2
Šmartno, Uštje	2 - 3	53
Štangarske Poljane	5,5	2
Podšentjur	3	4
Tirna	10	3
Tenetiše	3	3
Tolsti vrh	11,5	1
Vače	11	12
Veliki vrh	4	3
Zavrstnik	4	8

Iz podatkov je moč videti, kako dolgo in naporno pot do šole so imeli nekateri dijaki. Avtobusnih prevozov ni bilo, čakalo jih je le veliko pešačenja in prevoz z vlakom. Nekateri med njimi pa so morali v svojo pot do šole vključiti še prevoz s čolnom čez Savo. Tako so namreč prihajali učenci s Konjšice peš do Renk, nato s čolnom čez Savo, z vlakom do Litije in seveda peš do šole. Podobno kombinacijo prevozov so imeli tudi tisti, ki so prihajali iz Ribč in drugih vasi na levem bregu Save. Od doma so pešačili do Verneka, prečkali Savo s čolnom, se z vlakom peljali od Kresnic do Litije in nato peš do šole. Kljub vsem nevšečnostim so prihajali v šolo redno, manjkali so le ob izrednih pogojih (nevarno narasla reka ali izjemno velik sneg). Prav zaradi dobre telesne kondicije so nekateri dosegali tudi zelo dobre uspehe na športnih področjih.

INTERESNE DEJAVNOSTI

Kljub skromnim materialnim razmeram v povojnem času je bila dejavnost šole in posameznih dijakov velika. To nam dokazuje število organizacij v okviru šole in število udeležencev v posameznih dejavnostih šolskem letu 1954/55:

vrsta organizacije	število članov
Podmladek organizacije Rdečega križa	331 članov
Telovadno društvo Partizan	62 članov
mladinska sekcija Aerokluba	27 članov
šolski pevski zbor	110 članov
šahovski krožek	38 članov
Počitniška zveza Slovenije	68 članov
glasbena šola	23 članov
dijaška hranilnica	37 članov

BRALNA KULTURA

Poskrbljeno je bilo tudi za razvijanje bralne kulture in odnosa do knjige, saj je bilo v šolskem letu 1954/55 naslednje število naročnikov revij in knjižnih zbirk:

Pionir	108 naročnikov
Pionirski list	182 naročnikov
Mlada pota	157 naročnikov
Proteus	21 naročnikov
Priroda, človek in zdravje	27 naročnikov
Knjižne zbirke Mladinske knjige	70 naročnikov
Knjižna zbirka "Pravljice"	21 naročnikov
Prešernova knjižnica	50 naročnikov

AKTIVNOST DIJAKOV IN UČITELJEV

Za obdobje delovanja nižje gimnazije v Litiji je bila značilna vesplošna aktivnost dijakov in učiteljev. Množično so se udeleževali raznih tekmovanj ter se uveljavljali na naslednjih področjih:

- na telesnovzgojnem področju (smučarski teki in skoki, atletika, kros, množični telovadni nastopi z gimnastičnimi prvinami, namizni tenis, veslanje, jahanje ...),

- na delovnih akcijah (pogozdovanje, nabiranje želoda, pregledi krompirišč zaradi uničevanja koloradskega hrošča, urejanje igrišča za telovadbo ob Savi, urejanje parka ob Savi, prekrivanje strehe opekarne na Bregu ...),
- pri mladinskem zborovskem petju,
- na šahovskih tekmovanjih, ki so postajala vedno bolj množična in priljubljena,
- v risanju in na risarskih razstavah, ki so bile izjemno uspešne in kvalitetne (npr. v šol. letu 1948/49 prejeli pohvalo in nagrado od CK LMS),
- v letalskem modelarstvu, kjer so se dijaki izpopolnjevali v šoli in v aeroklubu.

*Smučarsko tekmovanje
na Polževem leta 1954*

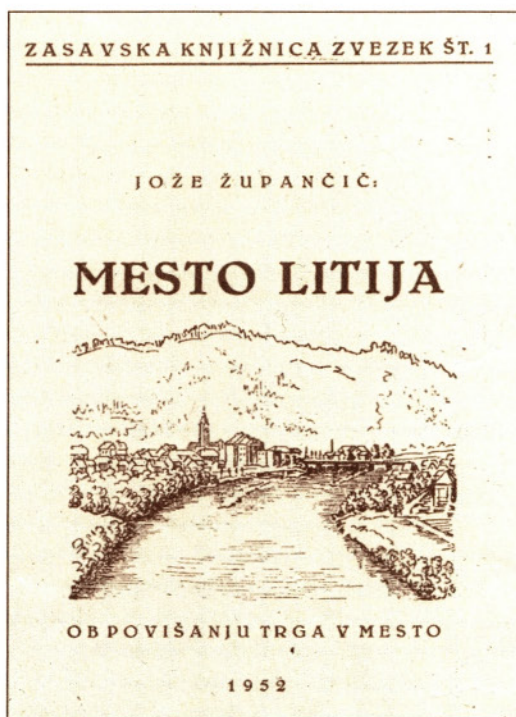
*AERO modelarji
leta 1953*

Zanimivosti iz gimnazijskega življenja:

- ☞ 14. aprila 1948 je šola prejela prvi radioaparatus.
- ☞ Leta 1949 je ljudska oblast odprla na šoli mlečno kuhinjo (skodelica mleka in kos kruha) ob pomoči Mednarodnega dečjega fonda.
- ☞ Kot tuji jezik se je na šoli poučeval ruski jezik do prvega polletja šolskega leta 1949/50, nato je bil uveden pouk nemščine, ki so ga poučevali do leta 1958, zatem pa se je uveljavila kot tuji jezik angleščina.
- ☞ V šolskem letu 1950/51 je na gimnazijskem fizikalnem tekmovanju med

Litijo, Vrhniko in Logatcem tukajšnja gimnazija zasedla prvo mesto.

- ☞ 25. maja 1952, ob obletnici rojstva maršala Tita, je pevski zbor pod vodstvom Verena Korošca nastopil na mladinskem pevskem tekmovanju na Vrhniki. Med devetimi nastopajočimi zbori vseh gimnazij v okraju se je litijski pevski zbor najbolj odlikoval.
- ☞ 12. junija 1952, je bil pevski zbor pod vodstvom zborovodje Verena Korošca povabljen na Radio Ljubljana, kjer so v velikem studiu posneli njihov koncert na magnetofonski trak.
- ☞ Julija istega leta pa je imel litijski mladinski pevski zbor celovečerni koncert na Bledu pred domačo in tujo publiko, za svoj nastop so pevci prejeli pohvalno oceno visokih tujih gostov.
- ☞ 13. decembra 1952 je v Sindikalni dvorani na Stavbah Radio Ljubljana snemal na magnetofonski trak nastop gimnazijskega pevskega zbora iz Litije pod vodstvom Verena Korošca (12 pesmi). Ta dogodek je pomenil za tedanje razmere izjemno pohvalo in priznanje pevskemu zboru.
- ☞ Leta 1952 je Litija postala mesto. Gimnazijski učitelj Jože Župančič je napisal v ta namen publikacijo Mesto Litija, naslovno stran pa je ilustriral gimnazijski učitelj Vereno Korošec.

Naslovna risba: pogled na Litijo s Svibna iznad Kosove čuvajnice

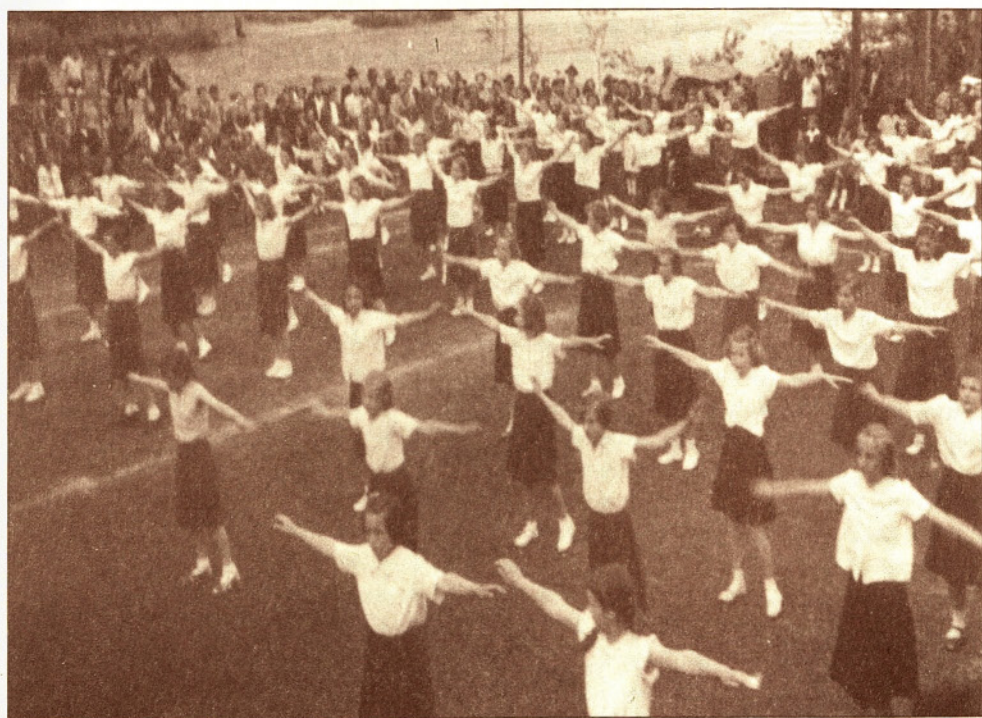
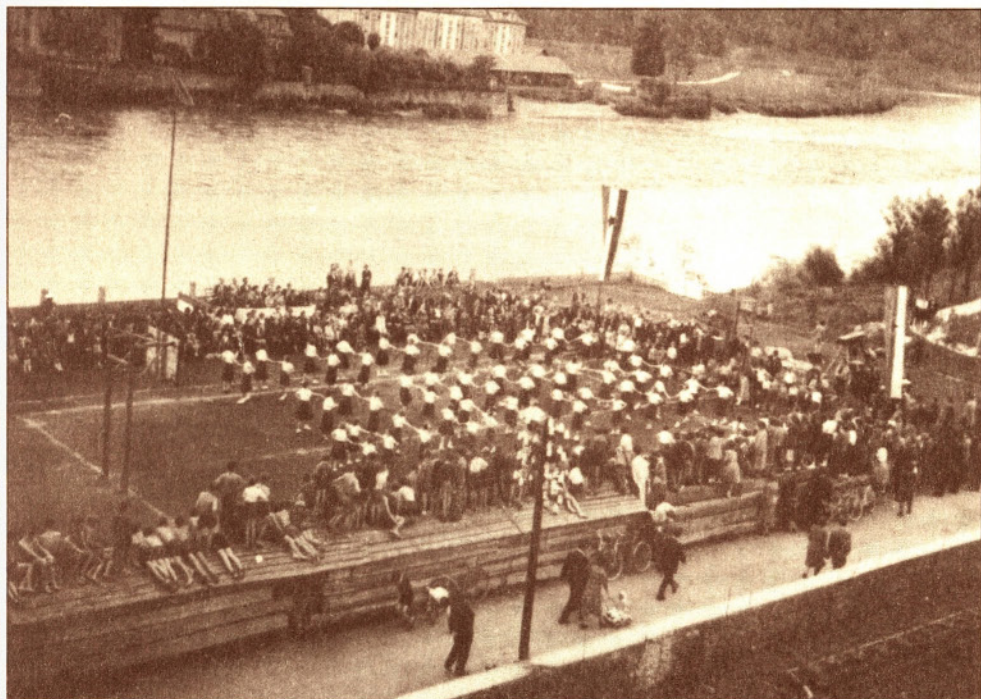
Pevski zbor leta 1952

Pevski zbor nižje gimnazije Litija

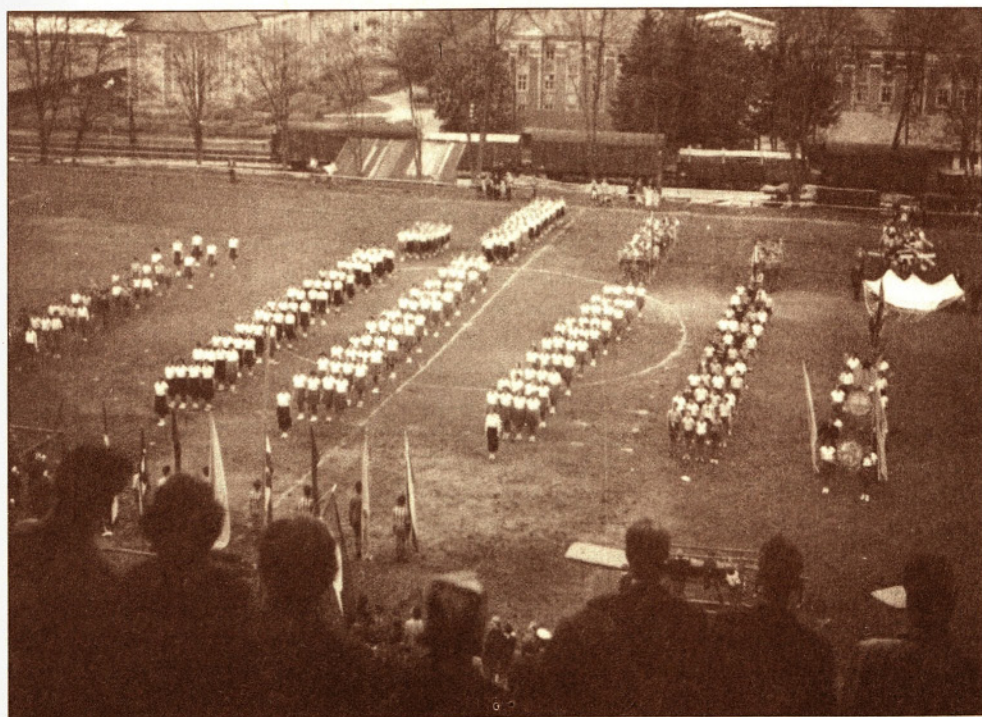
Telovadni nastop na košarkaškem igrišču leta 1954

Nastop TVD Partizan Litija leta 1954

Gimnastični nastop leta 1954

Na nogometnem igrišču

Reprezentanca ekipe nam. tenisa na okrajnem prvenstvu v litiji leta 1955

Naslednja fotografija je približno iz istega obdobja (verjetno iz leta 1954 ali 1955) in kaže na skromnost šolske opreme in šolskih učilnic tistega časa. Pa so se dijaki vendarle lahko mnogo naučili in nekateri med njimi dosegli ugledne poklice.

Dijaki nižje gimnazije na fotografijah

4.b razred nižje gimn. z razred. Verenom Koroščem v šolskem letu 1953/54

4. razred nižje gimnazije leta 1958 z ravnateljem Stanetom Rogličem in profesorskim zborom

Dijaki in profesorski zbor z ravnateljem Mirom Kokoljem leta 1954

Profesorski zbor nižje gimnazije v Litiji v šolskem letu 1956/57

Življenjsko obdobje nižje gimnazije je bilo kratko, trajalo je trinajst let, od leta 1945 do 1958.

Profesorji, ki so bili zaposleni v Nižji gimnaziji Litija od leta 1946 do 1958: Diva Kuljiš, Marija Luci, Mirko Leder, Nada Leder, Leopold Kernc, Nada Cejan, Josipina Stegu, Franc Kvaternik, Vida Jamšek, Zora Sluga, Drago Bitenc, Marija Kump, Nina Gojževski, Janez Žust, Janez Grum, Stane Logar, Leonid Zažigajev, Jože Rupnik, Vereno Korošec, Jože Župančič, Bojana Arigler, Marija Robida, Marija Može, Stana Šušteršič, Dušan Madžarevič, Miroslav Kokalj, Rudolf Bratok, Aleksander Horvat, Ljudmila Kolman, Marija Kos, Miroslav Černe, Simon Lenarčič, Hinko Lebinger, Miran Vardjan, Zofija Kuhar, Simona Cvahte, Silva Bezjak, Valentina Gašperšič, Bogdan Dominko, Jože Košorok, Marijana Rotar, Krista Gorenščak, Jelka Lapajne, Ana Štular, Nika Žunko, Zora Žunko, Brigita Ramšak, Stane Roglič, Milojka Vrtačnik, Marija Hauptman, Alenka Majer, Polde Mihelič, Vida Salobir. Kot hišnica in snažilka je bila leta 1947 sprejeta v delovno razmerje Marija Lesjak, ki je ostala na tem delovnem mestu do upokojitve.

Po štiridesetih letih od zaključka nižje gimnazije so se leta 1997 ponovno srečali nekdanji učenci in njihovi profesorji (v prvi vrsti: Hinko Lebinger, Stane Roglič, Nika Žunko, Ljudmila Kolman, Miran Vardjan, Ana Štular)

Po petdesetih letih od zaključka nižje gimnazije pa so se leta 1999 zbrali ob tako pomembnem jubileju nekdanji sošolci in tudi njihova profesorica Nada Leder.

STROKOVNONADALJEVALNA ŠOLA V LITIJ

Na osnovi Zakona o narodnih šolah iz leta 1929 je bila že v šolskem letu 1929/30 ustanovljena Splošna strokovnonadaljevalna šola v Litiji, ki je delovala v okviru osnovne šole. Omenjena šola je omogočila otrokom, ki se niso vpisovali v meščansko šolo, da so se vanjo vključili po osnovni šoli.

Prvo leto delovanja je imela šola pripravljalni in prvi razred. Upraviteljske posle je opravljal od začetka šolskega leta 1929/30 do jeseni leta 1940 upravitelj ljudske šole Drago Rostohar. V šolskem letu 1941 je bil upravitelj šole Franc Trošt, ki je opravljal posle do okupacije v aprilu 1941.

Od šolskega leta 1930/31 do 1940/41 je imela šola vsa leta 1. in 2. razred. Drugi razred je imel I. in II. oddelek, bili so torej trije prestopni razredi. V tem času so poučevali na šoli: upravitelj Drago Rostohar, Jože Župančič, Jože Tavželj, Maks Pirnik, Milan Bertot, Franc Trošt, Franc Vidic in veroučitelji Vinko Lovšin, Matej Rihar, Franc Kralj.

Učenci obrtnonadaljevalne šole z učiteljem Župančičem okrog leta 1931

Šola je materialno najbolj podpirala občina Litija, dalje tudi banska uprava Dravske banovine in gremij trgovcev. Za kurjavo, razsvetljavo in čiščenje je ves čas skrbela litijska občina. Pred drugo svetovno vojno si je šola nabavila: risalne mize, dve veliki omari, risalne deske, položna ravnila in kotomere za šolsko tablo. Za vse učence so bili na voljo čopiči, skodelice za barve, vodene barve, barvniki in potrebne učne knjige. Imeli so tudi posebno leposlovno knjižnico za učence in strokovno knjižnico za učitelje. Zbirka risb za strokovni risarski pouk je bila popolna.

Po končani vojni leta 1945 od nabavljene opreme in pripomočkov ni ostalo skoraj nič ali pa je bilo v zelo slabem stanju. Od uradnih knjig je ostalo le nekaj katalogov ter opravljeni zapisnik. Vse drugo je bilo uničeno ali odneseno.

Osebjem zavoda:

Upravitelji: Drago Rostohar od 1929 do 1940

Franc Trošt od 1940 do 1941 (op.: Med vojno šola ni delovala.)

Drago Rostohar od 1945 do 1949

Marjan Železnik od 1949 do 1960 (op.: Do konca delovanja šole)

Učiteljski zbor od leta 1951 do 1952 (vsi honorarno)

- Franc Gruden - strokovno računstvo,
- Vida Jamšek - slovenščina,
- Miroslav Kokol - slovenščina,
- Marjan Kolšek - predvojaška vzgoja,
- Vereno Korošec - zemljepis,
- Mirko Leder - zgodovina, zakonodaja,
- Nada Leder - slovenščina,
- Jože Rupnik - matematika,
- Marjan Železnik - matematika,
- Konrad Bizjak - strokoznanstvo kovinske stroke,
- Ivan Dolžan - strokoznanstvo čevljarske stroke, risanje,
- Avgust Kunstler - strokoznanstvo mizarske stroke, risanje,
- Marija Skušek - strokoznanstvo damsko krojaške stroke, risanje.

Administrativnega in tehničnega osebja šola ni imela.

Učenci strokovno-nadaljevalne šole okrog leta 1949/50

V šolskem letu 1946/47 je bila ukinjena Strokovnonadaljevalna šola v Šmartnem, zato se je povečal vpis učencev v litijsko šolo.

Učni predmeti v šolskem letu 1949/50 so bili: slovenski jezik, računstvo, zgodovina, zemljepis, fizika, kemija, srbskohrvaški jezik, higiena, knjigovodstvo, organizacija dela, strokoznanstvo, risanje, telovadba.

Število učencev na šoli od leta 1945 do 1952:

1945/46 – 56 učencev

1946/47 – 73 učencev

1947/48 – 71 učencev

1948/49 – 79 učencev

1949/50 – 90 učencev

1950/51 – 76 učencev

1951/52 – 77 učencev

Statistika po strokah ob koncu šolskega leta 1947/48:

poklic:	število učencev:
avtomehanik	2
brivec-frizer	4
čevljar	9
elektromonter	4
ključavničar	8
klepar	3
kolar	1
kovač	2
krojač	9
mehanik	1
mesar	2
mizar	11
pek	1
pletilja	2
sedlar	1
soboslikar	1
šivilja	10
skupaj:	71

Učenci in učitelji strokovnonadaljevalne šole leta 1952

Učenci in učitelji strokovnonadaljevalne šole leta 1955

Opomba:

Vsi navedeni podatki o Strokovnonadaljevalni šoli so povzeti iz dokumentacije o šoli, ki je shranjena v Zgodovinskem arhivu v Ljubljani. V gradivu se uporabljajo različna imena za isto šolo: strokovno-nadaljevalna, vajenska, obrtna šola, saj se je tudi šolski sistem spreminjal. Določeni podatki o zgodovini šole so bili zapisani po spominu upravitelja, ker je kronika šole med vojno izginila, povojne pa v arhivih ni bilo najti. Zato je razumljivo, da so podatki pomanjkljivi, predvsem pa se ne nanašajo na zadnja leta delovanja šole. Kljub vsemu pa prikazujejo del zgodovine litijskega šolstva v tem segmentu njenega razvoja. V kolikor bo možno priti do povojne kronike litijske strokovnonadaljevalne šole, bo omogočeno podrobnejše raziskovanje tovrstnega šolanja, podatke pa bi se dalo obogatiti tudi z ustnimi viri nekdanjih "vajencev".

VI. POMEMBNE LETNICE V RAZVOJU ŠOLSTVA V LITJI

Leto 1852: Prva zasebna šola v Litiji je bila v Farbarjevem gradu. Obiskovali so jo otroci premožnejših staršev, ki so sami vzdrževali učitelja. Ostali litijski otroci so hodili v šolo v Šmartno, kjer je obstajala šola že mnogo prej, saj je bila to "farna šola".

Leto 1876: Dograjeno je bilo prvo šolsko poslopje v Litiji v sedanji Jerebovi ulici, na mestu, kjer je trgovina TUŠ. To je bila dvorazrednica. Pouk se je pričel v njej v šolskem letu 1877/78 in je potekal do leta 1912. V omenjeni zgradbi je bil po izselitvi šole sedež občine. Ta stavba je bila v potresu leta 1963 poškodovana, kasneje pa porušena; na njenem mestu stoji del današnjega občinskega poslopja.

Leto 1912: Zgrajena je bila nova štirirazrednica, in sicer iz sredstev občine Litija-Hotič. To je bila za tiste čase velika, lepa in moderna stavba. Načrte zanjo je izdelal in vodil potek gradnje arhitekt in stavbenik Viljem Treo. Okrog šole sta bila lep vrt in sadovnjak. V tej zgradbi poteka pouk še danes (rumeni del današnje osnovne šole).

Leto 1929: V tem letu je pričela s poukom tudi Vajenska šola raznih strok v Litiji in sicer kot splošna strokovnonadaljevalna šola. Prostore je imela v osnovni šoli v Litiji in tudi vodili so jo osnovnošolski upravitelji. Trajala je do leta 1960.

Leto 1935: Ustanovljena je bila Meščanska šola v Litiji (kot nadaljevalna šola oziroma kot višji razredi današnje osnovne šole, vendar je bila to selekcionirana in neobvezna šola – bila je pogoj za vključitev v srednje šole). Meščanska šola je imela svoje prostore v stavbi dekliškega doma na Stavbah, trajala pa je do začetka druge svetovne vojne. Med vojno (1941 do 1945) je delovala kot nemška Hauptschule, imela je nemško govoreče učitelje in nemško vodstvo.

Leto 1945: Po vojni je bila namesto meščanske šole ustanovljena Nižja gimnazija v Litiji. Sprva je delovala še v prostorih dekliškega doma na Stavbah, leta 1947 pa se je preselila v prostore bivšega sodišča, kjer poteka pouk še sedaj (zeleni del osnovnošolske zgradbe na Cesti komandanta Staneta 2). Nižja gimnazija je imela štiri letnike. Bila je selekcionirana šola, saj je bila namenjena učencem, ki so se nameravali šolati v srednjih šolah. Ta šola je imela mesto centralne šole v občini. Nižja gimnazija je trajala do leta 1958, ko je bila s šolsko reformo ukinjena.

Leto 1953: Leta 1953 je bila v Litiji ustanovljena Nižja glasbena šola, ki je dobila "začasne" prostore v nekdanji nižji gimnaziji, kasneje v osnovni šoli, kjer je še sedaj. Organizacijsko sodi glasbena šola pod Zavod za izobraževanje in kulturo Litija.

Leto 1958: Spremenjeni šolski sistem je uvedel enotno osemletno osnovno šolo. V Litiji to ni pomenilo bistvenih sprememb za učence. Še vedno je potekal pouk za prve štiri razrede v prostorih nekdanje osnovne (ljudske) šole, za štiri višje razrede pa v prostorih nekdanje nižje gimnazije. "Enotna" osnovna šola je torej delovala v dveh sosednjih zgradbah.

Vir: Razglednica, Martin Brilej

Leto 1965: Od tega leta dalje delujejo v okviru litijske osnovne šole oddelki šole s prilagojenim programom; nekaj let, t.j. od 1969 do 1979, pa je bila to celo samostojna šola.

Leto 1966: V tem letu je bil zgrajen prizidek med obema osnovnošolskima zgradbama. Tako je bila šola povezana med seboj in spremenjena v eno zgradbo, hkrati pa je šola pridobila s prizidkom pisarniške prostore, zbornico in nekaj manjših učilnic. Šola je tedaj dobila ime po narodnem heroju in se je poslej imenovala Osnovna šola Dušan Kveder-Tomaž Litija.

Nad ravnim delom vmesnega prizidka med obem šolama je bila leta 1998 zgrajena streha dvokapnica, s tem pa so bili na novo pridobljeni prostori za knjižnično dejavnost osnovne šole.

Leto 1977: Iz prvega občinskega samopriskpevka je bilo zgrajeno novo šolsko poslopje na levem bregu Save, v Gradcu. Ta šola je za nekaj let prevzela vodilno vlogo v razvoju šolstva v mestu Litija. Organizacija pouka je bila namreč takšna, da so se v njej šolali vsi učenci višjih razredov iz Litije, medtem, ko je v "stari" šoli na desnem bregu Save potekal pouk le za učence od 1. do 5. razreda. V graški šoli je bila tudi uprava za obe osnovni šoli.

Leto 1985: Predvsem zaradi nagle stanovanjske gradnje na desnem bregu Litije je število prebivalcev in s tem tudi število šolarjev hitro naraščalo. Kmalu se je pokazalo, da sta ob obstoječih šolskih normativih obe litijski šoli premajhni. Zato je bil iz sredstev drugega občinskega samopriskpevka zgrajen prizidek z desetimi učilnicami k "stari" šoli na desnem bregu Litije. Leta 1985 je bil torej ponovno uveden pouk od 1. do 8. razreda v omenjeni šoli. Obe litijski šoli sta bili še vedno organizacijsko povezani, imeli sta isto vodstvo in isto ime.

Leto 1991/92: Med obema litijskima osnovnima šolama je bila velika razlika tudi v zunanjem videzu. Stara šola na Rozmanovem trgu je potrebovala "novo obleko", ki jo je dobila z obnovljeno fasado. Različne barve fasade nakazujejo razvoj posameznih delov šole oziroma faze dograjevanja in spajanja: nekdanje sodišče je dobilo svetlo zeleno barvo, osnovnošolska zgradba se sonči v rumeni, povezovalni prizidek med obema stavbama je nevtralne bele barve, prav takšen je tudi prizidek na južni strani šole.

Leto 1993: Pri vsakodnevem delu v obeh litijskih šolah se je sčasoma nakazovala vedno večja potreba po odcepitvi, po samostojnosti vsake od obeh šol. V letu 1993 je tako v resnici prišlo do ločitve v pedagoškem, organizacijskem in finančnem pogledu.

Šoli sta postali dve samostojni ustanovi, dobili sta tudi vsaka svoje ime: Osnovna šola Gradec in Osnovna šola Litija.

Leto 1997: V Litiji se je vrsto let nakazovala potreba po ustanovitvi neke srednje šole, ki bi olajšala pogoje šolanja določenemu številu dijakov, še zlasti tistim iz okolice Litije. Litijani so namreč znani po svoji vsakodnevni vožnji v Ljubljano, med vozači zavzemajo precejšen delež prav srednješolci in študentje. V letu 1996 je torej dozorela želja po srednji šoli in prevladala je odločitev za ustanovitev splošne gimnazije. Na podlagi pisnega dogovora, ki sta ga sklenila minister za šolstvo in šport in litijski župan, je bila leta 1997 ustanovljena Gimnazija Litija. Z delom je začela 1. septembra 1997, začasno ima prostore v prizidku Osnovne šole Gradec, načrtovana pa je gradnja samostojne zgradbe v bližini sedanje lokacije.

Gimnazija Litija

VII. UPRAVITELJI-RAVNATELJI ŠOL V LITIJ V OBDOBJU OD 1877 DO 2000

UPRAVITELJI OSNOVNE (LJUDSKE, NARODNE) ŠOLE:

1. Kunšič Anton	od 1877 do 1878
2. Žvokelj Tone	od 1878 do 1879
3. Capuder Josip	od 1879 do 1890
4. Ravnikar Jernej	od 1890 do 1893 (ali 1892)
5. Slanc Franc	od 1893 do 1897
6. Verbič Josip	od 1897 do 1898
7. Kostanjevec Josip	od 1898 do 1901
8. Andoljšek Bernard	od 1901 do 1926
9. Rostohar Drago	od 1926 do 1940
10. Trošt Franc	od 1940 do aprila 1941
11. Prugger Sepp	od 1941 do 1943
12. neznani nemški upr.	v letu 1943
13. Wolderich Willi	od 1943 do 1944
14. Kunstler Angela (začasno)	od jun. do sept. 1945
15. Železnik Marjan	od 1945 do 1958

RAVNATELJI OSEMLETNE OSNOVNE ŠOLE (Dušan Kveder-Tomaž)

V LITIJ:

1. Roglič Stane	od 1958 do 1960
2. Zorman Ivo	od 1960 do 1965
3. Pevec Slavko	od 1965 do januarja 1967
4. Malenšek Eva	od 1967 do 1974
5. Grošelj Jože	od 1974 do 1992

RAVNATELJI OSNOVNE ŠOLE LITIJA:

1. Hostnik Jože	od 1.1.1993 do 9.6.1993
2. Komotar Hauptman Gabrijela	od 10.6.1993 dalje

RAVNATELJI OSNOVNE ŠOLE GRADEC:

1. Logaj Vinko	od 1993 do 1998
2. Slabe Ivica	od 1998 dalje

RAVNATELJI OSNOVNE ŠOLE MILAN BORIŠEK – šole s prilagojenim programom:

1. Kralj Regina	od 1969 do 1974

2. Erčulj Miluša	od 1974 do 1975
3. Kralj Regina	od 1975 do februarja 1979
4. Lebinger Mojca	od februarja do oktobra 1979

UPRAVITELJI MEŠČANSKE ŠOLE V LITJI:

1. Rojec Vladimir	od 1935 do 1941
2. Zischkale	od 1941 do 1945 (upravitelj nemške Hauptschule)

RAVNATELJI NIŽJE GIMNAZIJE V LITJI:

1. Rojec Vladimir	od 1945 do 1.3.1946
2. Sluga Zora	od 1.3.1946 do 12.9.1947
3. Kump Marija	od 1947 do 1950
4. Robida Marija	od 1950 do 1951
5. Kokalj Miro	od 1951 do 1954
6. Vardjan Miran	od 1954 do 10.12.1955
7. Kolman Milka	od 1955 do 1956
8. Roglič Stane	od 1956 od 1958

15. oktobra 1958 je bila nižja gimnazija ukinjena in se je preoblikovala v enotno osemletno osnovno šolo.

UPRAVITELJI STROKOVNO-NADALJEVALNE ŠOLE V LITJI:

1. Rostohar Drago	od 1929 do 1940
2. Trošt Franc	od 1940 do aprila 1941
Od aprila 1941 do 1945 je bila šola zaradi okupacije zaprta.	
3. Rostohar Drago	od 1945 do 1949
4. Železnik Marjan	od 1949 do 1960 (do konca delovanja šole)

RAVNATELJI GIMNAZIJE LITJA:

1. Logaj Vinko	od 1997 dalje

VIII. VIDNEJŠE OSEBNOSTI

Ob koncu želim v kratkem predstaviti še nekatere vidnejše osebnosti iz vrst pedagoških delavcev, ki so s svojim dolgoletnim in zavzetim delom zaznamovali litijsko šolstvo, se posebno uveljavili na kakšnem področju svojega delovanja (družbenem, tehničnem, umetniškem, športnem).

ANTON KUNŠIČ

V zgodovini litijske osnovne šole je Kunšič zapisan kot prvi nadučitelj novozgrajene šolske zgradbe, ki je pričela z delom v šolskem letu 1876/77. Po nekaterih podatkih naj bi že več let učiteljeval v Litiji (v privatni šoli ali v okoliških šolah). Kunšič se je udeleževal tudi kot skladatelj in kot literat. Pisal je pod psevdonimom Seljan; v letih od 1864 do 1871 si je dopisoval z Levstikom. Umrl je leta 1878.

JOSIP CAPUDER

Na učiteljišču v Ljubljani je diplomiral leta 1875. Bil je učitelj in nadučitelj osnovne šole v Litiji v letih od 1879 do 1890.

Leta 1885, v času vsesplošnega narodnega prebujanja Slovencev, so Litijani ustanovili pevsko društvo. Društvo je začelo svoje delo v težkih razmerah, prvi zbor je štel 16 pevcev. Več let je ta zbor vodil Josip Capuder, do leta 1892, ko je vodstvo zbora prevzel zborovodja in skladatelj Peter Jereb. Omenjeno pevsko društvo je nekaj let kasneje postalo pevsko društvo Lipa, ki deluje še sedaj.

JERNEJ RAVNIKAR

Po rodu izvira z Vač. Na ljubljanskem učiteljišču je diplomiral leta 1876. Učiteljeval je v Litiji, v letih od 1890 do 1893 je bil tudi nadučitelj osnovne šole v Litiji. Ravnikar je prevajal pedagoško literaturo za slovenski jezik. Napisal je življenjepis svojega sorodnika z Vač: Tržaško-koprski škof Matevž Ravnikar - slavni pisatelj in pedagog slovenski. To delo je predstavil 13.7.1890 ob odkritju spominske plošče na rojstni hiši rojaka Ravnikarja.

JOSIP VERBIČ

Na učiteljišču v Ljubljani je diplomiral leta 1890. Nekaj let zatem je poučeval v Litiji, bil nadučitelj od 1897 do 1898, nato pa profesor učiteljske šole v Ljubljani. Verbič je znan tudi kot čebelarski strokovnjak in čebelarski pisatelj.

ANTON FUNTEK

Rojen je bil v Ljubljani leta 1862. Na učiteljišču je diplomiral leta 1881. Svoja prva službena leta je preživel v Litiji, od 1881 do 1891. Nadaljeval je študij na Dunaju, bil strokovni učitelj na obrtni šoli v Ljubljani, nato pa do upokojitve leta 1925 profesor na učiteljišču v Ljubljani. Bil je urednik Ljubljanskega zvona in tednika Laibacher Zeitung. S pesmimi, prozo, razpravami, kritikami je sodeloval v raznih časopisih in revijah. Bil je dramatik, več njegovih del je bilo uprizorjenih. Prevajal je tudi tujo leposlovno literaturo v slovenski jezik. Umrl je leta 1932.

FRANC SLANC

Rodil se je leta 1864. Več let je bil v Litiji učitelj in nadučitelj (od 1893 do 1897), nato posestnik v Litiji. Vseskozi je bil aktiven kulturni delavec, ki se je zavzemal za razvoj šolstva in je vzpodbujal gradnjo nove šolske zgradbe v Litiji. Umrl je leta 1931 v Litiji.

JOSIP KOSTANJEVEC

V Litiji je učiteljeval več let, nadučiteljske posle je opravljal v letih od 1898 do 1901.

Bil je odbornik Družbe sv. Cirila in Metoda za Litijo in Šmartno.

Udejstoval se je tudi kot pisatelj, pisal je za mladino in odrasle. Svoja dela je objavljal v Ljubljanskem zvonu in Slovanu. Napisal je več povesti (Noč, Lahkoživci, Prepozno, Iz življenja Tomaža Križaja, Na sončnih tleh, V zadnjih plamenih), novelo Ella, roman Krivec. Po stilu pisanja je sodil med realiste in naturaliste.

BERNARD ANDOLJŠEK

Rojen je bil leta 1865 v Jurjevici nad Ribnico, umrl pa je leta 1936 v Ljubljani.

Na ljubljanskem učiteljišču je diplomiral leta 1887. Kot učitelj je služboval v več krajih na Dolenjskem, leta 1901 pa je prišel v Litijo, kjer je ostal kar 25 let, vse do upokojitve leta 1926.

V Litiji se je takoj vključil v kulturnoizobraževalno in društveno dejavnost. Leta 1905 je pripravil otroško igrico s plesom Palčki. Vse pesmi v predstavi je uglasbil Peter Jereb in jih spremljal z malim orkestrom. Leta 1908 je postal Andoljšek predsednik pevskega društva Lipa, njegov pevovodja pa Peter Jereb. Bil je tudi narodnoobrambni delavec, bil je odbornik in tajnik podružnice planinskega društva, bil je publicist v izdajah Ciril Metodove družbe.

S svojim dolgoletnim aktivnim učiteljskim in nadučiteljskim delom je zaznamoval Litijo. Bil je vsestransko družbeno angažiran, zavzemal se je za boljši položaj šolstva in za zgraditev nove šolske zgradbe v Litiji. Bil je ena najbolj markantnih osebnosti tistega časa. Ko se je upokojil, so planinci iz Litije v njegovo čast priredili izlet na Javorje, kjer so kuhali "planinski golaž". Po upokojitvi je Andoljšek odšel v Ljubljano, kjer je leta 1936 umrl.

DRAGO ROSTOHAR (Karl, Dragotin)

Na ljubljanskem učiteljišču je diplomiral leta 1907. Bil je učitelj v Litiji in upravitelj osnovne šole od leta 1926 do 1940. Med drugo svetovno vojno je bil izgnan v Srbijo. Po letu 1945 se je vrnil v Litijo, kjer je živel do upokojitve.

Od leta 1929 do 1940, nato pa od leta 1945 do 1949, je bil tudi upravitelj strokovnonadaljevalne šole v Litiji. Drago Rostohar je bil znan po svoji strokovni usposobljenosti na področju sadjarstva, ki ga je praktično in teoretično z velikim navdušenjem prenašal na mlajše rodove. Zgledno je uredil šolski vrt in sadovnjak, zasadil v njem pretežni del vsega drevja, grmičevja in jagodičevja. Bil je tudi čebelar.

FRANC TROŠT

Franc Trošt je diplomiral na učiteljišču v Ljubljani leta 1919. V osnovni šoli v Litiji je bil več let učitelj, zadnje leto pred začetkom druge svetovne vojne, to je od leta 1940 do aprila 1941, je opravljal posle upravitelja osnovne šole in hkrati tudi upravitelja strokovno-nadaljevalne šole.

Ob začetku vojne se je umaknil v Ljubljana-Polje, kjer je stanoval, a je bil interniran na Rab. Po kapitulaciji Italije se je vrnil domov.

VLADIMIR ROJEC

Po rodu je bil iz Radovljice. V Litijo je prišel leta 1935 iz Rakeka, kjer je do tedaj služboval. V Litiji je prevzel delovno mesto upravitelja novoustanovljene meščanske šole, ki je delovala na Stavbah, v prostorih dekliškega doma. Leta 1941 je bil Rojec izseljen, po končani vojni pa se je leta 1945 ponovno vrnil v Litijo. Tedaj je potekala reorganizacija šolstva in meščanske šole so bile zato ukinjene. Namesto njih so se oblikovale nižje gimnazije. Vladimir Rojec je tako postal prvi ravnatelj Nižje gimnazije v Litiji, vendar le za kratek čas; to delo je namreč opravljal od septembra 1945 do 1. marca 1946, ko je bil premeščen v Celje.

Vladimir Rojec je vodil tamburaški orkester meščanske šole, vodil je tudi pevski zbor Lipa od oktobra 1945 do svojega odhoda v Celje.

Poleg tega je pisal strokovne članke o čebelarstvu in bil urednik Slovenskega čebelarja.

MAKSO PIRNIK

Rodil se je 28.8.1902 v Prelogah pri Konjicah. Bil je učitelj, glasbenik in skladatelj. Na Državnem konservatoriju v Ljubljani je leta 1933 diplomiral iz solopetja in kompozicije. V svojih prvih službenih letih je poučeval na raznih osnovnih šolah, med drugim tudi v Litiji.

Med NOB je v Beli Krajini in na Primorskem vodil pevske zборе, prirejal koncerte, festivale ter organiziral glasbene tečaje. Po končani vojni je bil referent za

glasbo na tržaškem radiu, od leta 1947 je poučeval na učiteljskišči v Tolminu. Kot zborovodja je delal tudi v zamejstvu. Izdal je več vokalnih skladb za različne priredbe, pisal je tudi glasbene kritike. Umril je leta 1993.

LEOPOLD KERNC

Leopold Kernc se je rodil leta 1892 v Logatcu. V skladu z družinsko tradicijo je postal učitelj in je služboval po raznih krajih Slovenije, med drugim tudi v Litiji. Imel je več umetniških talentov, ki jih je izražal na področju glasbe in slikarstva. Svojo prvo slikarsko izobrazbo je dobil na državnem učiteljskišči, kasneje se je izobraževal tudi sam in s pomočjo prijateljev slikarjev. V svojih delih izraža ljubezen do impresionističnega krajinskega izročila, svoje risarsko znanje je uresničeval tudi v portretih in tihožitjih. Svoje glasbene darove je izražal pri igranju violine v orkestru Glasbene matice, v Simfoničnem orkestru ljubljanskega radia pa je nekaj časa igral tudi violi.

V Litiji je služboval od leta 1945 do 1948 v tedanji nižji gimnaziji. Iz tega obdobja sta ostala iz njegove zapuščine dva portreta (skladatelja Petra Jereba in Ivana Brileja) in dve zanimivi litijski veduti. Razstava njegovih likovnih stvaritev je bila v Litiji leta 1996. Umril je leta 1981 v Ljubljani.

JOŽE ŽUPANČIČ

Rodil se je leta 1900 v Novem mestu. Učiteljskiše je končal v Ljubljani, nato poučeval po raznih krajih. Kmalu po prvi svetovni vojni se je preselil v Litijo, kjer je tudi ostal, saj si je tu ustvaril družino in svoj dom. Leta 1941 je bil skupaj z družino izseljen v Srbijo. Po osvoboditvi se je vrnil v Litijo in tu še naprej poučeval do upokojitve.

Jože Župančič je bil razgledan mož in neutrujen publicist. Veliko je pisal o ljudeh iz litijske okolice in njihovih navadah, opisoval je hribovske vasice in razne dogodke iz preteklosti, ki jih je želel ohraniti bodočim generacijam. Zajemal je podatke iz ljudskega izročila, opisoval je tudi dogodke iz narodnoosvobodilnega boja.

Napisal je nekaj brošur z zgodovinskimi ali gospodarskimi podatki: Mesto Litija, Ljubljanska okolica, Okraj Ljubljana okolica, Zasavje v plamenih. Dopisoval je v razne časopise in revije, zbiral je gradivo za Krajevni leksikon, in sicer podatke za litijsko območje. V zgodnejših letih je pisal tudi prispevke za otroke in mladino v reviji Mladi rod ipd. Umrl je leta 1970 v Ljubljani.

MARJAN ŽELEZNIK

Marjan Železnik je diplomiral na ljubljanskem učiteljskišću leta 1927. V Litijo je prišel po končani drugi svetovni vojni, leta 1945, ko je bil najprej prosvetni referent, nato pa je postal učitelj in upravitelj osnovne šole. V tem povojnem času je bilo treba šolo najprej urediti, zbrati najnujnejšo opremo, ki je bila med vojno raznešena, nabaviti osnovna učila in pripraviti vse za začetek pouka.

Od leta 1949 do 1960 je bil Marjan Železnik hkrati tudi upravitelj Strokovnonadaljevalne šole v Litiji.

DRAGO BITENC

V nižji gimnaziji v Litiji je poučeval od ustanovitve šole do leta 1952, ko je bil premeščen na Vrhniko. Kljub razmeroma kratkemu bivanju v Litiji je tedanjim generacijam ostal v spominu kot izjemno aktiven in ustvarjalen učitelj. Poučeval je glasbo in telovadbo in bil na obeh področjih zelo uspešen. Zaradi uspehov na telesnovzgojnem področju je ponesel dober glas o litijski gimnaziji širom Slovenije.

Gimnazijce je vzgajal v aktivne športnike, ki so se ukvarjali pravzaprav z vsemi športnimi panogami. V smučarskih tekih in skokih so zmagali na več tekmovanjih. V atletiki so razvili vse discipline in zasedli vidnejša mesta v republiki. Vzpodbujal in razvijal je igranje tenisa. V krosu so dijaki osvajali prva mesta. Bitenc je bil organizator vseh množičnih športnih in drugih prireditev Litiji. Na okrožnem telovadnem nastopu na Vrhniki je nastopilo preko 200 njegovih dijakov. Bitenc je bil pobudnik in ustanovitelj

telesnovzgojnega društva Partizan v Litiji. Bil je organizator mnogih delovnih akcij. Leta 1951 je za svoje delo prejel pohvalo in denarno nagrado od Komiteja za fizkulturo FLRJ.

Ustanovil je konjeniški klub v Ponovičah in mlade učil jahanja; ustanovil je tudi strelsko sekcijo in jo vodil.

Kot glasbenik je poleg mladinskega zborovskega petja organiziral mladinski orkester (19 članov) in z njim nastopal na raznih prireditvah. Poučeval je violino.

Poleg vsega se je ukvarjal še s čebelarstvom in predaval o vzgojnih momentih čebelarstva. Bil je tudi sadjar.

VERENO KOROŠEC

Rojen je bil leta 1915. V Litijo je prišel leta 1948 iz Domžal. V litijski Nižji gimnaziji je poučeval do leta 1955. Bil je odličen likovnik in glasbenik. Litijanom se je najbolj vtisnil v spomin kot zborovodja mladinskega pevskega zbora. Z njim je nastopal na vseh javnih prireditvah v kraju, pa tudi v drugih krajih Slovenije, na tekmovanjih pevskih zborov nižjih gimnazij je dosegal zavidljive uspehe. Koncert njihovih pesmi je snemal Radio Ljubljana.

Za svoje delo je Korošec prejel številne pohvale in nagrade. Leta 1952 je prejel nagrado Okrajnega odbora za petje pri Svetu za prosveto in kulturo Slovenije. Leta 1953 je pevski zbor nastopil na proslavi državnega praznika v dvorani Narodne banke v Ljubljani, za kar je prejel pohvalo in nagrado. V šolskem letu 1954/55 je Korošec prejel nagrado Občinskega odbora Svoboda za zborovsko petje. Leta 1955 je za okrajni nastop pevskih zborov v Litiji prevzel in uspešno izvedel vse organizacijske priprave ter požel pohvalo za nastop.

Vereno Korošec je nekaj časa vodil v Litiji tudi ženski pevski zbor. Kot član je sodeloval pri delu Okrajne ljudsko prosvetne komisije za glasbo v Ljubljani, sodeloval je tudi pri Radiu Ljubljana.

Poleg naštetega je bil Korošec ustvarjalen tudi kot likovni pedagog in slikar. Dokler je poučeval risanje, se je izkazal kot izvrsten organizator šolskih likovnih

razstav. Slikanju se je posvečal ljubiteljsko, ukvarjal se je tudi z dekoraterstvom in scenografijo za različne proslave in prireditve.

STANE ROGLIČ

Stane Roglič je živel v Litiji od leta 1956 do 1960. Prvi dve leti je bil ravnatelj nižje gimnazije, nato ravnatelj osemletne osnovne šole v Litiji, saj je šolska reforma leta 1958 imela za posledico ukinitvev nižjih gimnazij. V tem času se je torej Roglič soočal z vsebinsko in idejno prenovo osnovne šole in hkrati s prostorskimi težavami šole.

Več pozornosti je namenjal tudi prostemu času učencev. Med različnimi krožki, ki so že delovali, je še posebno vzpodbujal delovanje pionirske zadruge (vrtnarski, čebelarški, sadjarski, gospodinjski krožek). Učenci so obdelovali šolski vrt in urejali okolico šole.

Stane Roglič se je zavzemal za povezavo obeh šolskih zgradb (osnovne šole in gimnazije) z vmesnim prizidkom in za enotnost osnovnošolskega programa, torej tudi za združitev obeh učiteljskih kolektivov. Njegove težnje so bile uresničene čez nekaj let.

MIRA (PRAPROTNIK) ROJC

Mira Rojc je domačinka, doma z Zgornjega Loga pri Litiji. Kot učiteljica slovenskega jezika je poučevala najprej v Zagorju, nato v Litiji od leta 1959 do 1972. Po nekajletnem bivanju v tujini si je svoje novo bivališče ustvarila v Ljubljani, kjer živi. Med mnogimi konjički, ki ji lepšajo življenje, se je najbolj uveljavila v slikarstvu, s katerim se je začela ljubiteljsko ukvarjati po upokojitvi. Slika z oljnimi barvami; motive za svoje upodobitve išče v naravi, pogosto prav v okolici Litije. Rada slika tudi šopke cvetja in tihožitja. Da je zelo plodna ustvarjalka, priča vrsta samostojnih razstav, ki jih je pripravila po raznih krajih Slovenije. Je članica Društva slikarjev samorastnikov, kjer se tudi strokovno bogati in izpopolnjuje.

EVA MALENŠEK

Eva Malenšek se je rodila leta 1915 v Ljubljani, kjer je tudi obiskovala učiteljsišče in leta 1936 diplomirala. Poučevala je najprej v Besnici, nato v Mariboru. V Litijo je prišla leta 1950, kjer je tudi ostala vse do upokojitve leta 1974. Dolga leta je poučevala v prvem razredu in bila pri tem delu zelo uspešna, ustvarjalna in priljubljena. Bila je aktivna pri Društvu prijateljev mladine, vodila je tudi lutkovni krožek in prirejala lutkovne in druge dramske predstave z učenci.

Leta 1967 je postala ravnateljica osnovne šole v Litiji in je ostala na tem mestu do konca svoje delovne dobe. Po upokojitvi je odšla v Ljubljano, kjer je leta 1989 umrla.

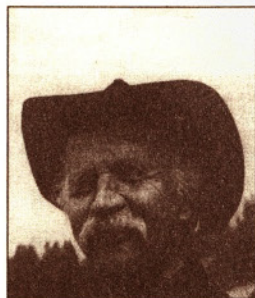
POLDE MIHELICH

Rodil se je leta 1923 v Vrhpolju pri Kamniku. Končal je šolo za oblikovanje, nato Pedagoško akademijo v Ljubljani. Kot likovni pedagog je služboval najprej v Ilirski Bistrici, nato pa v Litiji vse do upokojitve.

Mihelič je svoje slikarske stvaritve izražal v različnih tehnikah, sprva v akvarelih, nato vse pogosteje v tehniki olje na platno in na les. Ljubitelji likovne umetnosti ga poznajo kot odličnega upodabljalca vasi, vaškega življenja in navad iz tega okolja. Mnogi likovni kritiki so ga uvrščali med naivce, vendar zadnja leta poudarjajo, da je s svojim izvirnim delom ta razred že zdavnaj presegel in ustvaril svoj slog.

Polde Mihelič je svoja dela razstavljal na mnogih skupinskih razstavah, pripravil pa je tudi nešteto samostojnih razstav.

Živi v Kamniku.

HINKO LEBINGER

Hinko Lebinger je doma iz Litije, rojen leta 1921. Po končani klasični gimnaziji je nadaljeval šolanje na Visoki fizikturni šoli. Kot predmetni učitelj športne vzgoje je služboval od leta 1953 dalje v Litiji, kjer je ostal do upokojitve.

Življenje Hinka Lebingerja bogati nešteto zanimanj in konjičkov, s katerimi se ukvarja. Interesa za šport in za tehniko je uresničeval v privatnem in poklicnem življenju, zato so bili uspehi vidni. S športom se je ukvarjal predvsem v mlajših letih, ko je z njim navduševal tudi mlade. Učil jih je mnogih veščin, ki jih je utrjeval in preverjal na raznih tekmovanjih. Organiziral je smučarske tečaje, uril gimnastiko, vadil vse atletske discipline, razvijal interes za veslanje s kajaki, učence je učil streljanja z zračno puško, še posebej zavzeto pa je vodil krožek namiznega tenisa, s katerim je dosegal odlične uspehe na občinskem, okrajnem in republiškem nivoju. Vzgajal je tudi mlade šahiste in dosegal vidne rezultate. Sam se je ukvarjal tudi z organizacijo padalstva, zato je kot tehnični organizator sodeloval na 1. in na 10. svetovnem padalskem prvenstvu, ki je potekalo na Bledu.

Ko je začel poučevati tehnično vzgojo, se je zavzeto posvečal naslednjim področjem: aeromodelarstvo, vodno modelarstvo, raketno modelarstvo. Leta 1964 je v natečaju JPI pod geslom "Tehniko mladim" šoli Litija prabil prvo okrajno nagrado in priznanje. Razen tega ga je ves čas privlačilo fotografiranje in izdelava fotografij, zato je vrsto let vodil fotokrožek, se z učenci udeleževal raznih natečajev in tekmovanj. Ukvarjal se je tudi z radioamatersko dejavnostjo in prejel tudi na tem področju priznanja.

Poleg vsega naštetega pa je Hinko Lebinger vsa leta zvest obiskovalec planin. Upravičeno je dobil ime "Kralj slovenskega pohodništva", saj se je do zdaj udeležil 554 organiziranih pohodov, za katere vodi vso dokumentacijo (opis poti, žig, vpis v legitimaciji, fotografije, osvojene značke). Za seboj ima 248 prehojenih transversal, od tega 123 različnih transversal. Zaradi omenjenih dosežkov je bil že leta 1989 vpisan v Guinesovo knjigo rekordov za Slovenijo.

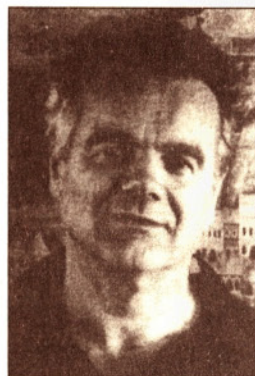
Za svoje delo na področju športa, tehnike, planinarstva, vzgoje in izobraževanja je prejel celo goro pomembnih in vrednih priznanj, lahko pa se pohvali tudi z Zlatim redom dela, ki ga je prejel.

Toda Hinko Lebinger se s svojimi dosežki ne hvali, ostaja skromen, zanj pomeni vsak dosežek le dragocen trenutek življenja.

IVO ZORMAN

Rojen je bil leta 1926 v Gori pri Komendi. Diplomiral je na Višji pedagoški šoli, slavistiko. Le krajši čas je poučeval, nato je bil ravnatelj osnovne šole v Litiji od leta 1960 do 1965. Zatem je prevzel mesto urednika Založbe Borec v Ljubljani in je ostal na tem mestu vrsto let. V tem času spoznamo Zormanu predvsem kot pisatelja.

Zorman je dobil veselje do pisanja že v meščanski šoli in svoje prve zgodbe je objavljajl že med vojno, ko so jih tiskali v ilegalnih partizanskih tiskarnah. Kasneje je pisal tudi za odrasle, a največ za otroke in odraščajočo mladino /novele, povesti, zgodbe, romane/, v svojih delih je z veliko mero razumevanja opisoval težave zorenja in odraščanja. Naj naštejemo le nekaj del iz njegovega bogatega ustvarjalnega opusa: Eno samo življenje, V sedemnajstem, Nedeljska jutra, Rosni zaliv, Rada bi bila velika, Deklica iz Mihovega mlina, Oh, ta naša babica, Bolečina odraščanja...

JOŽE GROŠELJ

Jože Grošelj je domačin, rojen leta 1934 v Litiji in pretežni del svojega svojega življenja je preživel prav tu. Litijskemu šolstvu je pustil pečat s svojim dolgoletnim ravnateljstvom v osnovnih šolah litijske občine.

Njegovo prvo službeno mesto učitelja je bilo v Bučki na Dolenjskem. Nato je prišel v Gabrovko, kjer za nekaj let prevzel mesto učitelja in ravnatelja osnovne šole. Ko se je v Šmartnem začelo graditi novo šolsko poslopje, je prišel v Šmartno in vse sile usmeril v čim hitrejšo izgradnjo te šole ter v začetek novega ustvarjalnega dela v njej. V Šmartnem je ostal deset let, odtod pa se je napotil v Litijo. Ravnatelj osnovne šole v Litiji je postal leta 1974 in na tem delovnem mestu je ostal do svoje upokojitve.

V začetku njegovega ravnateljstva je bila uprava šole v stari šoli v centru Litije. Ko pa je bila leta 1977 zgrajena nova šola na Graški Dobravi, je bila uprava

Osnovne šole Litija prenešana na novo lokacijo. V času službovanja Jožeta Grošlja je imela šola v Litiji največji obseg, saj je združevala dve matični šoli in šest podružničnih šol. Vodenje tako velikega pedagoškega kolektiva in hkrati tako velikega števila učencev je zahtevalo veliko delovne vneme in discipline.

Jože Grošelj si je prizadeval tudi za ureditev čim boljših pogojev za šolanje otrok v starem centru Litije in s tem za izgradnjo prizidka.

Jože Grošelj se je zavzemal za uvajanje novih pedagoških projektov (npr. nivojska diferenciacija pouka v zaključnih razredih) v šole, za dobro strokovno delo učiteljev in za uspešno gospodarjenje z družbenimi sredstvi.

ZLATKO RUDOLF

Zlatko Rudolf sodi med mlajšo generacijo likovnih ustvarjalcev. Rojen je leta 1952, doma je iz Litije, kjer je tudi obiskoval osnovno šolo, srednjo šolo in likovno akademijo pa je obiskoval v Ljubljani. Je akademski kipar, ukvarja pa se tudi s slikarstvom.

Zlatko je dve leti (od 1978 do 1980) poučeval likovno vzgojo v Osnovni šoli v Litiji, potem pa je ubral samostojno umetniško pot. Zadnja leta živi v Idrijski Beli, kjer v naravnem okolju razvija svoj odnos do lepega in ga združuje z uporabnostjo. To je tudi njegov moto v življenju, zato se ukvarja z načrtovanjem naravnih bivališč in arhitekturno opremo stanovanjskih prostorov. Vsak prostor skuša napolniti z lepimi, a hkrati uporabnimi predmeti.

Njegove kiparske stvaritve nastajajo predvsem po željah naročnikov. Pred vhodom v grad Bogenšperk nas pozdravi njegov kip Valvasorja, na Svetčevi ploščadi v Litiji nas pozorno motri njegov kiparski izdelek glava Luke Svetca. V Hotiču stoji spomenik NOB, ki ga je izdelal Rudolf, v Kopru stoji pred SKB banko njegov vodnjak, prav tako so si tudi v Celju zaželeli njegov vodnjak in so ga postavili pred vilo Borovo, na pokopališču v Šempetru pri Celju krasi zadnje počivališče

družine Štorman človeška figura Žalostne Marije. Zlatko je uspešen in ustvarjalen tudi v slikarstvu, kjer uporablja različne tehnike (akril, tempera, zgubano platno...). Imel je že vrsto razstav doma in tudi v tujini (Litija, Ljubljana, Bogenšperk, Brežice, Stuttgart, Munchen).

ANICA MOHAR

Rojena je leta 1944, doma je iz Litije. Po končanem učiteljišču se je odpravila na Visoko šolo za telesno kulturo v Ljubljani. Kot predmetna učiteljica športne vzgoje je pretežni del svoje delovne dobe preživela med mladimi v Osnovni šoli v Litiji.

Ukvarjala se je z različnimi športi, v prvih letih je bila tudi trenerka rokometu, košarke, orodne telovadbe. Organizirala in vodila je mnoge zimске in letne šole v naravi s tečaji smučanja in plavanja za učence. To je bilo še posebno obremenjujoče zato, ker je bilo potrebno vse dejavnosti pripraviti in izvesti za dve matični šoli (glede na tedanjo organizacijo osnovne šole v Litiji).

Moharjevo je že zgodaj "zasvojilo" tudi planinstvo. Bila je mentorica planinskega krožka in pri učencih je vzbudila veliko zanimanja zanj. Udeleževali so se planinskih izletov in pohodov, v okviru te dejavnosti so izvajali tudi akcijo Mladi planinec, s katero so učenci pridobili posebna priznanja. V letih, ko je Moharjeva vodila ta krožek, je bilo podeljenih učencem 180 bronastih, 114 srebrnih in 74 zlatih priznanj.

Moharjeva je bila tudi zavzeta organizatorica šestih planinskih šol po programu Mladinske komisije Planinske zveze Slovenije. V šestih letih se je udeležilo omenjene šole 140 njenih učencev in dijakov.

V povezavi s Planinskim društvom Litija je do sedaj organizirala in vodila 19 poletnih planinskih taborov, najprej po eno izmeno, zadnja leta pa po dve izmeni (zaradi velikega števila prijavljenih). Do sedaj je bilo v "njenih" taborih udeleženih 1302 otrok in mladostnikov. Moharjeva je za svoje delo od Planinske zveze Slovenije prejela Bronasti, Srebrni in Zlati znak PZS. Meddruštveni odbor zasavskih planinskih društev ji je podelil častni Srebrni venec. Prejela je Srebrno in Zlato Bloudkovo

značko za šport, Mladinska komisija PZ Slovenije ji je prav tako prisodila Zlati znak. V občini Litija pa je prejela Občinsko priznanje za šport.

Moharjeva je najbolj zadovoljna s svojim delom zato, ker ji je v vseh teh letih uspelo navdušiti toliko mladih za planinstvo. Iz njih so zrasli že obetajoči planinci, planinski vodniki in predavatelji v planinskih šolah.

DARINKA KOBAL

Darinka Kobal je kot razredna učiteljica službovala največ let na Dolah in v Gradišču pri Litiji, nekaj let pa tudi v Litiji, v Šmartnem in v Ljubljani.

Svojo ustvarjalno besedo, ki je bila zanjo značilna že pri pedagoškem delu, je sedaj prelila v literaturo za najmlajše bralce in poslušalce, za "mulčke in mulčice", kot jih sama imenuje. Bogati jo neusahljiv vir domišljije, v tem svetu tudi sama uživa s svojimi literarnimi junaki. S svojo pisano besedo sodeluje v različnih revijah za šolske in predšolske otroke, njene pravljice lahko tudi slišimo v oddaji Za lahko noč na Radio Ljubljana. V knjižni obliki so izšla njena naslednja dela: Radovedni medvedek, Na sončni strani cest in mest, Piši, riši in barvaj v pravljčni deželi, v pripravi ima še slikanico V deželi črk in besed. Poleg tega je lansko leto napisala pravljico z ekološko vsebino, ki ima naslov Zmeda ob rečni jasi.

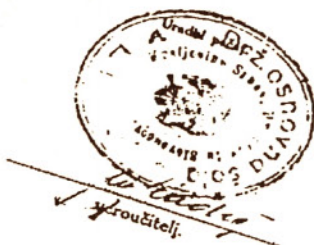

Bogata bera ustvarjalnih učiteljev pa s tem seveda še zdaleč ni končana. To delo je kot neizpeta pesem, nenehno se nadaljuje, dopolnjuje in se bogati z novimi imeni, z novimi podatki in novimi stvaritvami.

Prepričana sem, da je to le začetek raziskovanja na tem področju. Veselim se, da bodo še drugi nadaljevali začeto delo, in vnašali nove kamenčke v mozaik zgodovine litijskega šolstva.

Uradni pečat:

POSEBNA OSNOVNA ŠOLA LITJA

OSNOVNA ŠOLA LITJA LITJA Občina Litija

Vsi pečati litijskega šolstva skozi čas

VIRI:

Šmidt, V.: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem III, DZS, Ljubljana, 1966.

Ciperle, J., Vovko, A.: Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 1987.

Ciperle, J.: Šolska spričevala, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 1991.

Osnovna šola na Slovenskem 1869 do 1969, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 1969.

Pavčič, M.: Posebno šolstvo na Slovenskem, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 1970.

Zgodovina slovenskega slovstva I, II, Slovenska matica, Ljubljana, 1964.

Zbornik strokovnega posvetovanja ob 30-letnici enotne osnovne šole 1958 - 1988, Zveza pedagoških delavcev in Zavod za šolstvo, Ljubljana 1988.

Enciklopedija Slovenije, št 3., 8, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1988, 1993

Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana, 1937.

Župančič, J.: Mesto Litija, Litija, 1952.

Godec, I.: Turistični vodnik, Litija, 1997.

Breznikar, M.: Razvoj obrtnega šolstva v Šmartnem, Šmartno, 1999.

Levstikova pisma, Slovenska matica, 1931.

Ob 100-letnici pevskega društva Lipa, Litija, 1985.

Ob 100-letnici gasilskega društva Litija, Litija, 1985.

Ob 50-letnici otroških vrtcev v Litiji, Litija, 1979.

Učiteljišče - Gimnazija Ledina: 130 let, Gimnazija Ledina, Ljubljana, 1998.

Kronike Nižje gimnazije Litija od 1947 do 1958, Litija.

Kronike osnovne šole Litija od 1963 do 1999, Litija.

Arhivsko gradivo, Slovenski šolski muzej, Ljubljana:

- Zgodovina državne ljudske šole v Litiji - poročilo upravitelja Franca Trošta do leta 1941,
- Podatki o dogodkih na šoli v Litiji za časa domovinske vojne - poročilo upravitelja Marjana Železnika leta 1945
- Zgodovinski pregled delovanja Strokovno-nadaljevalne šole v Litiji - zapis po spominu upravitelja Draga Rostoharja.

Arhivsko gradivo, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Ljubljana:

- Koncept za pisanje osnovnošolske kronike začasne upraviteljice Angele Kunstler iz leta 1945,
- Zapisnik komisijskega ogleda stavbe sodišča v Litiji in dopis Uprave dijaške kuhinje,
- Načrti, spisi, predračuni za gradnjo osnovne šole v Litiji od leta 1910 do 1913,
- Kronika Državne meščanske šole v Litiji do 1.10. 1935.

Zgodovinsko gradivo, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana:

- Načrt zgradbe in obzidja sodišča v Litiji.

Fotografije in listine za objavo so prispevali: Sonja Planinšek, Hinko Lebinger, Marta Jelnikar, Silva Knol, Ani Simončič, Nika Žunko, Peter Jereb, Tone Lindner, Ženica Rebec, Aleks Železnik, Jože Vajdetič, Janez Firm, Mira Skušek, Silvo Kastelic, Lea Rappl, Polona Gorenc, Jože Dobravec, Jože Grošelj, Danica Grošelj, Vinko Damjan, Vida Lap, Martin Brilej, Šušteršič Marjan, Eli Damjan.

Pri izdaji knjige so pomagali:

OBČINA LITIJA

Jerebova 14, 1270 Litija

Tel.:061/881-211, fax:061/883-835

**MINISTRSTVO
ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT**

REPUBLIKA SLOVENIJA

Župančičeva 6
1000 Ljubljana

- Rent-a-car Juvan Zagorje, Bojan Juvan
- Ambient d.o.o., Igor Štrus
- Borštnar & Co. Ljubljana
- Ultra stop, Marko Vidnjevič
- Avtoprevoznništvo, Sandi Kraševc
- Turistično društvo Litija

Litija SK
od 37
LITIJSKO šolstvo

KNJIZNICA LITIJA

37(497.4 Litija)(091)

0059047

COBISS

Prvo šolsko poslopje v Litiji

Litija, 15. junija 1906.

